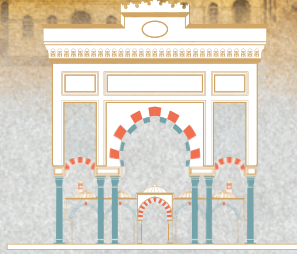

İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

100. YILINDA

TÜRKİYE'DE İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

ULUSLARARASI SEMPOZYUM

THEOLOGY FACULTIES IN TÜRKİYE ON THEIR 100TH ANNIVERSARY
INTERNATIONAL SYMPOSIUM

18-20 EKİM - OCTOBER 2024

SEMPOZYUM ÖZET KİTAPÇIĞI

SYMPOSIUM ABSTRACT BOOK

TDV İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (İSAM)

TÜRKİYE DİYANET FOUNDATION CENTRE FOR ISLAMIC STUDIES (İSAM)

DR. TAYYAR ALTİKULAÇ KONFERANS SALONU

DR. TAYYAR ALTİKULAÇ CONFERENCE HALL

BİRİNCİ GÜN / FIRST DAY · 18 EKİM / OCTOBER 2024

İKRAM / REFRESHMENTS — 09:00 - 09:30

> PROTOKOL KONUŞMALARI 09:30 - 10:30

PROTOCOL SPEECHES

PROF. DR. MURTEZA BEDİR

(Düzenleme Kurulu adına / On Behalf of the Organising Committee)

PROF. DR. ALİ ERBAŞ

(Diyanet İşleri Başkanı / President of the Religious Affairs)

PROF. DR. EROL ÖZVAR

(Yükseköğretim Kurulu Başkanı / President of the Council of Higher Education)

ARA / BREAK — 10:30 - 10:40

> AÇILIŞ KONUŞMASI 10:40 - 11:20

OPENING SPEECH

PROF. DR. İSMAİL KARA

İlahiyat Fakülteleri Türkiye'yi Taşır mı?

Can Theology Faculties Meet Türkiye's Needs?

SERGI AÇILIŞI / EXHIBITION OPENING — 11:20-11:30

> **TÜRKİYE İLAHİYATÇILIĞI: DÜNÜN VE YARININ
SORUNLARINA BUGÜN DEN BAKMAK**

*MAKING THEOLOGY IN TÜRKİYE: LOOKING AT YESTERDAY'S AND
TOMORROW'S PROBLEMS FROM TODAY'S PERSPECTIVE*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. ALİ ERBAŞ

PROF. DR. MURTEZA BEDİR

Normal Olmayan Şartların Ürünü Bir Fakülte: İlahiyat

An Abnormal Circumstances Product: Faculty of Theology

PROF. DR. MEHMET ALİ BÜYÜKKARA

İlahiyat'ın Dinî Otoritesi: Tarihten Bugüne Mukayeseli Bir Bakış

*The Religious Authority of the İlahiyât: A Comparative Examination from His-
torical to Contemporary Contexts*

PROF. DR. SÖNMEZ KUTLU

İlahiyat Programlarının Modüler Sisteme Açık Üç Tarz-ı Tâlim-Terbiye (Çoklu
Program) Üzere Yeniden Yapılandırılması

*Restructuring Theology Programs According to Three Types of Education (Multi-
ple Programs) and to be Compatible with Modular Systems*

DR. NECDET SUBAŞI

Denge Kaybı: "Sağ" ve "Sol" İlahiyatlar Arasında

Loss of Balance: Between "Right" and "Left" Theologies

ÖĞLE YEMEĞİ / LUNCH — 13:30-14:30

> **TARİHÎ PERSPEKTİFTEN İLAHİYAT FAKÜLTELERİ:
MAHİYET SORUNU**

*THEOLOGY FACULTIES FROM A HISTORICAL PERSPECTIVE:
THE QUESTION OF ITS NATURE*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. İRFAN AYCAN

DR. MUSTAFA ÖCAL

Ulüm-i Âliyye-i Diniyye'den Günümüze Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi
From 'Ulüm-i Âliyya-i Diniyya to the Present Higher Religious Education in Türkiye

PROF. DR. HATİCE KELPETİN ARPAGUŞ

Medreseden Fakülteye, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İlahiyat Fakülteleri
Theology Faculties: From Madrasa to Faculty, from the Ottoman Empire to the Republican Period

DR. ARİFE GÜMÜŞ SARI

Aktörlerinin Gözünden İlahiyat Fakültelerinin Temel Misyonu
The Basic Mission of the Faculties of Theology from the Perspective of its Actors

PROF. DR. CEMAL TOSUN

Üniversite Yapılarında İlahiyat Fakültelerinin Yeri: Farklı ve Değişen Uygulamalar
The Place of Faculties of Theology in University Structures: Various and Changing Practices

ARA / BREAK — 16:00 - 16:10

İKİNCİ OTURUM · SECOND SESSION 16:10 - 17:40

> **İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN DURUM ANALİZİ**
(ANA BİLİM DALLARI ÖZELİNDE DEĞERLENDİRMELER - I)
ANALYSIS OF THE CURRENT STATUS OF THEOLOGY FACULTIES
(DEPARTMENTAL EVALUATIONS - I)

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. YAŞAR DÜZENLİ

PROF. DR. SEYFETTİN ERŞAHİN, DOÇ. DR. YAŞAR ÇOLAK

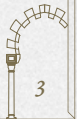
Türkiye Cumhuriyeti İlahiyat Eğitiminde İslam Tarihi'nin Öğretim ve Araştırma Boyutları

Teaching and Research Aspects of Islamic History in Theology Education in the Republic of Türkiye

DR. ÖĞR. ÜYESİ BELKİS DOĞAN

Türk-İslam Sanatları Tarihi Ana Bilim Dalının İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sanat ve Beceri Eğitimlerine Katkısı

The Contribution of the Department of History of Turkish-Islamic Arts to the Art and Skill Education of Theology Faculty Students

DOÇ. DR. AHMET KOÇ

Türkiye'deki Din Eğitimi ve Pedagoji Programlarının Dünyadaki Benzer Programlarla Kıyası

Comparison of Religious Education and Pedagogy Programs in Türkiye with Similar Programs in the World

DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET SÜRURİ

Yüz Yıllık Birikim: İlahiyat Fakültelerinde Okutulan Kelam Kitapları

A Century-Long Heritage: Theology Textbooks Taught in Faculties of Theology

AKŞAM YEMEĞİ / DINNER — 18:00 - 19:00

İKİNCİ GÜN / SECOND DAY · 19 EKİM / OCTOBER 2024

BİRİNCİ OTURUM · FIRST SESSION 09:30 - 11:00

> **İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN DURUM ANALİZİ**
(ANA BİLİM DALLARI ÖZELİNDE DEĞERLENDİRMELER - II)
ANALYSIS OF THE CURRENT STATUS OF THEOLOGY FACULTIES
(DEPARTMENTAL EVALUATIONS - II)

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. MUSTAFA SİNANOĞLU

PROF. DR. SAMİ ERDEM

Modern Dönemde Fıkhı Konumlandırmak: Türkiye İlahiyat Akademyasının Fıkıh/İslam Hukuku Algısı ve Bilgi Üretimi

Positioning Fiqh in the Modern Period: The Perception and Knowledge Production of Fiqh/Islamic Law in the Turkish Theological Academy

PROF. DR. İSMAİL ÇALIŞKAN

Tefsir Dersleri: Eğitim-Öğretimi, Müfredat, Ders Kitapları, Metodoloji, Bilgi Üretimi
Tafsir Courses: Education-Instruction, Curriculum, Textbooks, Methodology, Knowledge Production

PROF. DR. OSMAN AYDINLI

Türkiye'de İslam Mezhepleri Tarihi: Yöntemi, Müfredatı, Sorunları ve Geleceği

History of Islamic Sects in Türkiye: Methodology, Curriculum, Challenges, and Future

PROF. DR. KÂMİL KÖMÜRCÜ

Metodoloji Sorununun Parçası Olmak Bakımından İlahiyat Fakültelerinde Mantık Biliminin Yeri

The Position of the Science of Logic in the Faculties of Theology in Terms of Being a Part of the Methodology Problem

ARA / BREAK — 11:00 - 11:10

İKİNCİ OTURUM · SECOND SESSION 11:10 - 12:40

> **YÜZ YILLIK AKADEMİK HADİŞÇİLİK:
GELENEK VE GELECEK PERSPEKTİFİ**

*A CENTURY-LONG ACADEMIC HADİTH STUDIES:
TRADITION AND FUTURE PERSPECTIVES*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. MEHMET GÖRMEZ

PROF. DR. HALİT ÖZKAN

Hadis Tarihi Yazımında Temel Meseleler ve Sorunlar

Historiography of Hadith in Türkiye: Basic Issues and Problems

PROF. DR. BÜNYAMİN ERUL

Akademik Hadisçilikte Eleştirel Yaklaşım: Ankara Tecrübesi

A Critical Approach in Academic Hadith Studies: The Ankara Perspective

PROF. DR. ADİL YAVUZ

Geçmişten Günümüze Konya Hadisçiliği

Hadith Scholarship in Konya from the Past to the Present

ÖĞLE YEMEĞİ / LUNCH — 13:00-14:00

ÜÇÜNCÜ OTURUM · THIRD SESSION 14:00 - 15:30

> **İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN DURUM ANALİZİ
(ANA BİLİM DALLARI ÖZELİNDE DEĞERLENDİRMELER - III)**
*ANALYSIS OF THE CURRENT STATUS OF THEOLOGY FACULTIES
(DEPARTMENTAL EVALUATIONS - III)*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. AYHAN ÇİTİL

DOÇ. DR. AHMET MURAT ÖZEL

Türk İlahiyat Akademisinde Tasavvuf Çalışmalarının Yüz Yılı

A Hundred Years of Study of Sufism within the Academy of Divinity in Türkiye

DOÇ. DR. İBRAHİM HALİL ÜÇER

İslam Felsefesinin İlahiyat Serüveni

The Theological Adventure of Islamic Philosophy

PROF. DR. HASAN KAPLAN

İlahiyat ve Din Bilimlerinin Sürdürülebilir Bir Dinî Formasyon Oluşturmadaki Rolü Üzerine Bazı Mülahazalar

Some Reflections on the Role of Theology and Religious Studies in Creating a Sustainable Religious Formation

DOÇ. DR. BİLAL BAŞ

Yüzüncü Yılında Türkiye’de Dinler Tarihi Çalışmaları Üzerine Değerlendirme

Studies of the History of Religions in Türkiye at its Centenary: A General Assessment

☪ *ARA / BREAK — 15:30 - 15:40*

DÖRDÜNCÜ OTURUM · FOURTH SESSION 15:40 - 17:10

> **FARKLI İLAHİYAT TECRÜBELERİ VE
İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN BENZERLERİYLE
KARŞILAŞTIRILMASI - I**

*THE DIFFERENT EXPERIENCES OF THEOLOGY FACULTY IN COMPARISON
WITH THEIR COUNTERPARTS - I*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. İSMAİL SAFA ÜSTÜN

PROF. DR. BÜLENT UÇAR, PROF. DR. MERDAN GÜNEŞ

İlahiyat Fakülteleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: Türkiye ve Avrupa

A Comparative Analysis of Theology Faculties: Türkiye and Europe

PROF. DR. JONATHAN A. C. BROWN

Amerika Birleşik Devletleri’nde İslamî Çalışmalar: İlerlemeci Müslüman

Islamic Studies in the United States: Progressively Muslim

PROF. DR. ABDELAZIZ BERGHOUT

Uluslararası İslam Üniversitesi Fikri ve Türkiye'deki İlahiyatlarla Karşılaştırılması
*The Idea of an International Islamic University and its Comparison with
Theology Faculties in Türkiye*

PROF. DR. SARI HANAFI

Arap Dünyasında Bilginin İslamleştirilmesi: Eleştiri ve Alternatif
The Islamization of Knowledge in the Arab World: Critique and Alternative

ARA / BREAK — 17:10 - 17:20

BEŞİNCİ OTURUM · FIFTH SESSION 17:20 - 18:50

> **FARKLI İLAHİYAT TECRÜBELERİ VE
İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN BENZERLERİYLE
KARŞILAŞTIRILMASI - II**

*THE DIFFERENT EXPERIENCES OF THEOLOGY FACULTY IN COMPARISON
WITH THEIR COUNTERPARTS - II*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. ABDULHAMİT BİRİŞİK

PROF. DR. GÜRBÜZ DENİZ

İlahiyat (Divinity) Kavramı

The Concept of Divinity

DR. ÖĞR. ÜYESİ SAEYD RASHED HASAN CHOWDURY

Üniversitelerde İslam İlimleri: Türkiye ve Hint Alt Kıtası Ülkelerinin Karşılaştırmalı
Tarihsel Bir Analizi

*Historical Analysis of Islamic Studies in Universities: A Comparative Discussion
between Türkiye and the Indian Subcontinent*

DR. AHMAD MUKHTAR ADAM

Türkiye ve Nijerya'daki İslamî Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi:
İslamî İlimler Bölümlerine Karşı İlahiyat Fakülteleri

*A Comparative Analysis of Islamic Education Systems in Türkiye and Nigeria:
Departments of Islamic Studies versus Faculties of Theology*

DOÇ. DR. AHMET ÇAKMAK, DR. ÖĞR. ÜYESİ MÜNİR ECER
Bir Sözlü Tarih Çalışması: Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinin Kuruluş
ve İşleyişi

*An Oral History Study: The Establishment and Operation of Atatürk University
Faculty of Islamic Sciences*

AKŞAM YEMEĞİ / DINNER — 19:30 - 20:30

TASAVVUF MÜSİKİSİ KONSERİ — 21:00 - 22:00
SUFI MUSIC CONCERT

PROF. DR. UBEYDULLAH SEZİKLİ
PROF. DR. FATİH KOCA
DR. ÖĞR. ÜYESİ AGAH TERZİ

ÜÇÜNCÜ GÜN / THIRD DAY · 20 EKİM / OCTOBER 2024

BİRİNCİ OTURUM · FIRST SESSION 09:30 - 11:00

> **İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN DURUM ANALİZİ
(ÖĞRETİM PROGRAMLARI - I)**

*ANALYSIS OF THE CURRENT STATUS OF THEOLOGY FACULTIES
(TEACHING PROGRAMS - I)*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. CEMAL TOSUN

PROF. DR. ALİ DERE

Uluslararası İlahiyat Programı'nın (UIP) Güncel Tezahürü:
Artan Tecrübe, Eksilen Akademik Vizyon ve Hırs

*The Current Manifestation of the International Theology Program (UIP):
Increasing Experience, Decreasing Academic Vision and Ambition*

PROF. DR. AHMET KOÇ, DOÇ. DR. Umut KAYA,
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLŞEN TOPAL ÖZGEN

İlahiyat Fakültelerinde "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik" Lisans Programı Önerisi

*"Spiritual Counseling and Guidance" Undergraduate Program Recommen-
dation in Theology Faculties*

DR. ÖĞR. ÜYESİ ZARİFE ŞEYMA ALTIN

Türkiye’de Yüksek Din Öğretiminde Kadınların Yeri: Cumhuriyet Tarihi Boyunca Öğrenci ve Öğretim Elemanı Sayıları Üzerinden Bir Değerlendirme

The Place of Women in Higher Religious Education in Türkiye: An Evaluation on the Number of Students and Academic Staff throughout the Republican History

PROF. DR. NEVZAT YAŞAR AŞIKOĞLU

İlahiyat Fakültelerinin Akademik Yapılarında Değişim İhtiyacı: Öneriler, Gerekçeler

The Need for Change in the Academic Structures of Faculties of Theology: Proposals, Justifications

ARA / BREAK — 11:00 - 11:10

İKİNCİ OTURUM · SECOND SESSION 11:10 - 12:40

> **İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN DURUM ANALİZİ
(ÖĞRETİM PROGRAMLARI - II)**

*ANALYSIS OF THE CURRENT STATUS OF THEOLOGY FACULTIES
(TEACHING PROGRAMS - II)*

OTURUM BAŞKANI / SESSION CHAIR: PROF. DR. ALİ DERE

PROF. DR. MUSTAFA KARA

Bir Öğrenci Dergisi: Üniversite ve Köy

A Student Magazine: University and Village

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA ÇETİN

İlahiyat/İslami İlimler Programlarının Akreditasyonuna İlişkin Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Study on Accreditation of Theology/Islamic Studies Programs

ARŞ. GÖR. HUZEFYE AYDIN, SÜMEYYE TOKMAK

Engellilere Yönelik Kamu Hizmeti Sunacak Personelin Yetiştirilmesi Bakımından Yükseköğretim Ders Planlarının İncelenmesi: İlahiyat Fakülteleri Örneği

Examination of Higher Education Course Plans in Terms of Training Personnel to Provide Public Services for the Disabled: The Case of Theology Faculties

DOÇ. DR. SİDDİK AĞÇOBAN, YASEMİN GÜNDOĞDU

İlahiyat Fakültelerinde Okuyan Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Beklentilerinin ve Memnuniyet Düzeylerinin Tespit Edilmesi

Determination of Expectations and Satisfaction Levels of Foreign Students Studying in Theology Faculties

ÖĞLE YEMEĞİ / LUNCH — 13:00-14:00

NORMAL OLMAYAN ŞARTLARIN ÜRÜNÜ BİR FAKÜLTE: İLAHİYAT

MURTEZA BEDİR*

ÖZET

“Normal” kavramıyla ilgili teorik tartışmaları bir kenara bırakarak, burada asıl vurgulamak istediğim ana noktaya odaklanmak istiyorum: İlahiyat fakülteleri her ne kadar medreselerin kapatılması üzerine kurulmuş gibi görünse de esasen Tanzimat reformlarının ortaya çıkardığı yeni şartların kaçınılmaz bir neticesi olarak Dârülfünun adıyla yeni yükseköğretim fikrinin bir parçası olarak doğmuştur. İstanbul Dârülfünun İlahiyat Fakültesi tarihsel olarak medreselerin kapatılmasıyla aynı döneme denk gelse de yapısal olarak medreselerin değil Dârülfünun'un uzantısı bir müessese olarak ortaya çıkmıştır. Bunun temel anlamı şudur: İlahiyat Fakültesi, yeni yükseköğretim kurumunun içinde ve onun bilgi felsefesini benimsemesi beklenen bir müessesedir. Bu değişikliğin neyi ifade ettiğini anlamanın en uygun yolu, medrese bilgi felsefesi ile yeni üniversitelerin bilgi felsefeleri arasındaki temel farklara bakmaktır.

Medrese bilgi felsefesi, İslam kültür ve medeniyet havzasında mevcut olan ikili bilgi tasnifine dayanır: vahiy temelli şer'î ilimler ve akıl temelli felsefi/hikemi bilimler. Buna karşılık modern üniversite bilginin vahiyle dolayısıyla dinle irtibatını kopararak ilimleri tabii ilimler ve sosyal/beşeri bilimler şeklinde ikili/üçlü bir sınıflamaya tâbi tutar. Medrese bilgi tasnifindeki şer'î ilimler, sosyal/beşeri bilimlerin bir kısmına karşılık gelirken akli ilimler hem tabii ilimler hem de sosyal/beşeri bilimlerin bazı bölümlerine denk gelmektedir. Ancak modern bilgi felsefesinde daha temel bir fark, tüm bilimlerin akli olduğu ve vahiy temelli bilimlere yer açmadığı iddiasıdır.

Din bilimleri de bu bağlamda yeni yükseköğretim fikri içinde yer almaması gereken bir alan olarak düşünülebilir; ancak dinin tarihsel ve toplumsal gerçekliği inkâr edilemediği için bu alana -bir şekilde bilime konu etmek üzere- eleştirel bir teoloji (ilahiyat) eğitimi çerçevesinde kapı aralanmıştır. Osmanlı-Türk yükseköğretim sistemi de bu çerçevede bir tasarımla ilahiyat fakültesini 1925 yükseköğretim reformuyla üniversite sistemi içinde bırakmıştır. Ancak dönemin şartları bu fakülteleri 1933'te tamamen kapatılması ile neticelenen bir uygulamayı benimsetmiş görünüyor.

Bu tebliğde 1949 sonrası ilahiyat fikrinin başlangıçtaki tasarımıyla ne ölçüde paralel ilerlediği ve özellikle Yüksek İslam Enstitülülerin bu fikri ne ölçüde değiştirdiği soruları üzerinde durulacaktır. Ayrıca 1982 sonrası iki farklı fikrin bir potada eritilme çabalarının sonuçlarını incelemek ve ilahiyat fakültelerine alternatif olarak ortaya çıkan yeni medreselerin bu bağlamda tekrar değerlendirilmesi gerekecektir. Tebliğde ilahiyat fakültelerinin ders yapısının ve içeriklerinin şekillenme süreci de ele alınacak; özellikle 1930 sonrası Ezher reformuyla İslami ilimlerdeki değişim ve bu süreçte yazılan yeni tür ders kitaplarının bu değişimin bir tezahürü olarak ortaya çıktığı iddiası dile getirilecektir. Türkiye'de yeniden yazılan ders kitaplarının da bu bağlamda eleştirel bir okumaya tâbi tutulması gerektiği vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Medrese, Dârülfünun, ilahiyat fakültesi, medrese bilgisi, şeriat bilimleri, hikmet bilimleri, doğa bilimleri, sosyal/insan bilimleri.

AN ABNORMAL CIRCUMSTANCES PRODUCT: FACULTY OF THEOLOGY

MURTEZA BEDİR*

ABSTRACT

Putting aside the theoretical debates surrounding the concept of “normal,” I will focus on the primary point I wish to convey here: Although it might seem that theology faculties were established in response to the closure of *madrasas*, they were, in fact, an inevitable outcome of the new conditions created by the Tanzimat reforms, emerging as part of the idea of a new higher education system under the name *Dār al-Funūn*. While the establishment of the Istanbul *Dār al-Funūn* Faculty of Theology coincided historically with the closure of *madrasas*, it structurally emerged not as a continuation of *madrasas* but as an extension of *Dār al-Funūn*. The fundamental meaning of this is as follows: the Faculty of Theology was expected to be an institution within the new higher education system and to adopt its philosophy of knowledge. The best way to grasp the significance of this change is to examine the fundamental differences between the philosophy of knowledge in *madrasa* and that of the new universities.

The philosophy of knowledge in *madrasa* is based on a dual classification that exists within the Islamic cultural and civilizational sphere: revelation-based *sharī* sciences and reason-based philosophical/*hikamī* sciences. In contrast, the new university disconnects knowledge from revelation and, consequently, from religion, classifying sciences into two or three categories, such as natural sciences and social/human sciences. In the *madrasa* classification, religious sciences correspond to a part of the social/human sciences, while rational sciences align with both natural sciences and certain areas of social/human sciences. However, the more fundamental difference in the new philosophy of knowledge is assertion that all sciences are rational, leaving no room for revelation-based sciences.

Religious studies, in this context, would normally be considered outside the scope of the new higher education concept. However, due to the undeniable historical and social reality of religion, a critical theology education was introduced to incorporate it into scientific discourse. Within this framework, the Ottoman-Turkish higher education system retained the faculty of theology within the university structure as part of the 1925 higher education reform. However, the circumstances of the time appear to have led to the adoption of a policy that resulted in the complete closure of these faculties in 1933.

In this presentation, I will explore how the evolution of the concept of theology after 1949 aligns with the initial design, focusing particularly on the extent to which the Higher Islamic Institutes changed this concept. I will also examine the results of efforts to merge two different ideas after 1982. Furthermore, the new *madāris* that emerged as alternatives to the faculty of theology need to be reassessed within this context. Additionally, I will address the formation of the structure and content of theology courses. Specifically, I will discuss how the changes in Islamic sciences following the 1930s Azhar reform, and the emergence of new types of textbooks and works, reflect these changes. I will argue that the newly rewritten textbooks in Türkiye should be subjected to a critical reading within this framework.

Keywords: Madrasa, Dār al-Funūn, the faculty of theology, madrasa knowledge, sharī'ah sciences, hikamī sciences, natural sciences, social/human sciences.

* Prof. Dr., President of Türkiye Diyanet Foundation Centre for Islamic Studies (İSAM).
ORCID: 0000-0003-4692-5781 murteza.bedir@isam.org.tr

İLAHİYAT'IN DİNİ OTORİTESİ: TARİHTEN BUGÜNE MUKAYESELİ BİR BAKIŞ

MEHMET ALİ BÜYÜKKARA *

ÖZET

1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Maarif Vekâleti'nin “yüksek dîniyyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Dârülfünun’da bir ilahiyat fakültesi tesis etmesini” hükme bağlamıştı. 1949’da Ankara Üniversitesi’nde açılacak fakülte için verilen kanun teklifinde ise “din meselelerinin sağlam ve ilmî esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, mesleki bilgisi kuvvetli ve düşünüşünde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadıyla memleketimizde garptaki örneklerine benzer bir ilahiyat fakültesinin kurulması” gerektiği belirtiliyordu.

Günümüzde sayıları 100’ü aşan bu fakülteler kuruluş misyonlarını ne kadar gerçekleştirebilmiştir, sorusu mühim bir soru olmakla birlikte, bunun doğru cevabının verilmesinde ilahiyatların Türkiye’de dinî otoriteyi ne oranda temsil ettiğinin ve bu temsilde rakip paydaşlarıyla uyum ve karşıtlıklarının dikkatle analizi gerekmektedir. Ekolleşme gerçeğiyle kendi içinde farklılaşan ilahiyatlar, diğer taraftan devlet, Diyanet, medrese ve tarikatlar, yeni tip dinî cemaatler, dinî önderlik peşinde fikrî-entelektüel odaklar, siyasal İslamcı yapılar ve gayri Sünnî mezhebî liderlikler karşısında otoritesini tahkim etme gayretindedir. Bu gayretin niteliği ve sonuçları bu sunumumuzda ele alınacak başlıca meseledir.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakülteleri, dinî otorite, Türkiye’de İslam, yüksek dinî eğitim.

THE RELIGIOUS AUTHORITY OF THE İLÂHIYÂT: A COMPARATIVE EXAMINATION FROM HISTORICAL TO CONTEMPORARY CONTEXTS

MEHMET ALİ BÜYÜKKARA *

ABSTRACT

The Tawhîd-i Tadrîsât Law of 1924 mandated that the Ministry of Education “establish a faculty of İlâhiyât at to train high-level religious specialists”. In the 1949 legislative draft proposing the establishment of such a faculty at Ankara University, it was articulated that “a faculty of İlâhiyât, akin to its Western counterparts, should be instituted within our country to facilitate the scholarly examination of religious issues in accordance with rigorous academic principles and to create the requisite conditions for the professional training of individuals possessing robust vocational knowledge and comprehensive analytical abilities in the field of religion”.

The question of the extent to which the numerous faculties of İlâhiyât—currently exceeding one hundred—have succeeded in fulfilling their foundational mission is a significant concern. To address this issue accurately, it is essential to conduct a meticulous analysis of the role these high schools play in representing religious authority in Türkiye, and to examine their relationships, both cooperative and antagonistic, with competing entities in this sphere. The İlâhiyâts, on one hand, distinguish themselves by developing its own idealistic trends, while on the other hand, they seek to assert their authority in relation to various competing stakeholders including the state, the Directorate of Diyânat, madrasas and tariqas, several new types religious movements, intellectual and ideological centers vying for religious leadership, political Islamist groups, and non-Sunnî seçtarian leaders. The nature and outcomes of these efforts constitute the primary focus of this analysis.

Keywords: Faculties of İlâhiyât, faculties of theology, religious authority, Islam in Türkiye, higher religious education.

* Prof. Dr., Marmara University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0003-1736-4292 mbuyukkara@marmara.edu.tr

İLAHİYAT PROGRAMLARININ MODÜLER SİSTEME AÇIK ÜÇ TARZ-I TÂLİM-TERBİYE (ÇOKLU PROGRAM) ÜZERE YENİDEN YAPILANDIRILMASI

SÖNMEZ KUTLU *

ÖZET

İlahiyat fakültelerinin, geçmiş müslüman toplumların ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarını çözmek için kendi dönemlerinin tabii ve sosyal bilimlerdeki gelişmelere uygun olarak ürettikleri usul ve muhteva ile yoluna devam etmeleri mümkün görünmemektedir. Böyle bir yüksek din eğitimi ve öğretimi, müslümanları içinde yaşadığı toplumsal, siyasî, ekonomik, sanatsal, kültürel ve benzeri gerçekliklerden koparmakla, onları yalnızlaştırmak ve nesneleştirmekle kalmamakta dini hayatlarını geçmişte üretilen dini bilgilere ve yaşam tecrübelerine mahkûm etmektedir. Bu gerçekleri dikkate almayan bir ilahiyat eğitimi, kitaplarda idealleştirilen ve kutsallaştırılan bir dünya görüşü ile ondan bütünüyle farklı hayat yaşayan müslümanların ikilem ve çatışmaya düşmesine engel olamayacaktır.

Yaşanmakta olan çok boyutlu hayat ile geçmişte yaşanmış ve bugün kutsallaştırılmış model arasında uzlaşmayı sağlayabilecek ve kendi döneminin bilimsel ve din bilimsel verileri ışığında sorunları çözümlenebilecek din mütehasısları, din hizmetlileri (mütedeyyin) ve mesleki ilahiyatçılar (mütefennin) yetişmesine her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Tektipleştirici bir din dili ya da söylemi, toplumda gerginliklere ve huzursuzluklara sebep olacaktır. İlahiyat programları; insan hayatını, beşerî ve dinî olguların çok boyutluluğunu dikkate alarak olay ve olguları sadece dinî boyuta indirgemenen psikolojik, antropolojik, toplumsal, siyasî, ekonomik ve diğer bütün boyutlarıyla birlikte değerlendirebilen disiplinler arası ve modüler sisteme uygun mesleki ilahiyat, din hizmetleri ve akademik ilahiyat programından oluşan çoklu program şeklinde yeniden yapılandırılması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat programları, akademik ilahiyat, din hizmetleri, mesleki ilahiyat, disiplinler arası eğitim, çoklu program, modüler sistem, yüksek din eğitimi, ilahiyatların yapılandırılması.

RESTRUCTURING THEOLOGY PROGRAMS ACCORDING TO THREE TYPES OF EDUCATION (MULTIPLE PROGRAMS) AND TO BE COMPATIBLE WITH MODULAR SYSTEMS

SÖNMEZ KUTLU *

ABSTRACT

It seems unlikely that faculties of theology can continue to meet the needs of today's muslim societies and address their issues by relying on methods and content based on the natural and social sciences of past eras. Such an approach to higher religious education not only disconnects muslims from the social, political, economic, artistic, cultural, and other realities in which they live—leading to their isolation and objectification—but also restricts their religious lives to knowledge and experiences deeply rooted in the past. A theology education that fails to take these contemporary realities into account will be incapable of preventing muslims from facing dilemmas and conflicts between an idealized and sanctified worldview presented in texts and the significantly different realities of their everyday lives.

There is an increasing need for religious experts (*mutahassıs*), religious service providers (*mutadayyin*), and professional theologians (*mutafannın*) who can reconcile the complexities of contemporary life with past models that have been sanctified and address current issues considering contemporary scientific and theological knowledge. A monolithic religious language or discourse is likely to cause tensions and unrest within society. Therefore, theology programs must be restructured to provide interdisciplinary education that considers the multidimensionality of human life and both human and religious phenomena, without reducing events and phenomena solely to a religious dimension. This renewal should support three distinct educational programs: a professional theology program, a religious service program and an academic theology program.

Keywords: Theology programs, academic theology, religious services, professional theology, interdisciplinary education, multiple programs, modular sistems, higher religious education, reconstruction of theology faculties.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0002-2257-5329 skutlu@divinity.ankara.edu.tr

DENGE KAYBI: “SAĞ” VE “SOL” İLAHİYATLAR ARASINDA

NECDET SUBAŞI *

ÖZET

Bu bildirim, Türkiye'deki ilahiyat eğitiminin tarihsel gelişimini ve modernite ile gelenek arasında yaşanan denge arayışını ele almaktadır. İlahiyat eğitimi, Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine ve günümüze kadar köklü bir dönüşüm süreci geçirmiştir. İlk başlarda medrese sistemiyle klasik İslamî ilimler öğretilirken, Cumhuriyet'le birlikte kurulan ilahiyat fakülteleri modern bilimleri de müfredata dahil ederek eğitimi güncellemiştir.

Bu süreçte ilahiyat eğitimi, bir yandan İslam'ın geleneksel değerlerini korumaya çalışırken, diğer yandan modern dünyada dinin rolünü yeniden tanımlamaya gayret etmektedir. Bu denge arayışı, ilahiyat fakültelerinin hem klasik İslamî ilimleri hem de modern bilimsel yöntemleri öğretme amacı etrafında şekillenmiştir. Ancak bu çaba, beraberinde bazı gerilimleri de getirmektedir. Gelenekselci yaklaşımlar modern bilimlerin ve eleştirel düşüncenin dinî değerlere zarar verdiği görüşünderken, modernist yaklaşımlar dinî eğitimin dogmatik kaldığını ve toplumsal değişimlere yeterince yanıt veremediğini savunmaktadır.

Türkiye'de ilahiyat eğitimi, “sağ” ve “sol” ilahiyat olarak tanımlanan iki temel yaklaşım arasında bölünmüştür. Sağ ilahiyat, gelenekselci ve muhafazakâr bir yaklaşımı temsil eder ve İslam'ın temel inanç ve öğretilerine sıkı sıkıya bağlı kalmayı savunur ve destekler. Bu yaklaşım dinî metinlerin klasik yorumlarını öncelikli olarak kabul eder, modern bilimlere ve sosyal değişimlere mesafeli durur. Sol ilahiyat ise yenilikçi ve eleştirel bir yaklaşımı benimser. Dinî metinlerin ve öğretilerin çağdaş dünyaya uygun şekilde yeniden yorumlanması gerektiğini savunan sol ilahiyatçılar, modern değerlerle uyumlu bir dinî düşünceyi savunur ve destekler.

Bu iki yaklaşım arasındaki tartışmalar, Türkiye'deki ilahiyat eğitiminin ve dinî düşüncenin dinamiklerini şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Sağ ilahiyat, İslam'ın geleneksel metinlerini ve öğretilerini kesin bir doğruluk ve otoriteyle kabul ederken, sol ilahiyat daha esnek ve güncellenmiş yorumlar önerir. Sol ilahiyat, İslam'ın mesajının tarihsel ve kültürel bağlamda değişen şartlara göre yeniden yorumlanması gerektiğini savunur. Bu iki zıt yaklaşım arasındaki gerilim, ilahiyat eğitiminin içeriği, yöntemi ve amacı üzerinde etkili olmakta ve zaman zaman çatışmalara yol açmaktadır.

Türkiye'de ilahiyat eğitimi, modernite ve gelenek arasında süregelen bir denge arayışı içinde şekillenmiştir. Bu dengenin sağlanabilmesi için ilahiyat fakültelerinin hem modern bilimlere hem de geleneksel düşünceye açık bir denge ortamı yaratması gerekmektedir. Bu süreçte, ilahiyat eğitimi sadece akademik bir mesele değil, aynı zamanda toplumun dinî kimliği ve değerleri üzerinde de doğrudan etkisi olan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sağ ilahiyat, sol ilahiyat, gelenek, modernlik.

LOSS OF BALANCE: BETWEEN “RIGHT” AND “LEFT” THEOLOGIES

NECDET SUBAŞI *

ABSTRACT

This paper addresses the historical development of theology education in Türkiye and the search for balance between modernity and tradition. Theology education has undergone a profound transformation from the Ottoman era to the Republic and into the present day. Initially, Islamic sciences were taught within the *madrasa* system but with the establishment of theology faculties during the Republic, modern sciences were also incorporated into the curriculum, updating the education.

In this process, theology education has sought to both preserve the traditional values of Islam on the one hand and redefine the role of religion in the modern world on the other. This pursuit of balance has led theology faculties to focus on the dual goal of teaching both classical Islamic sciences and modern scientific methods. However, this endeavor has also sparked tensions. Traditionalist approaches argue that modern sciences and critical thinking erode religious values, while modernist approaches contend that religious education remains dogmatic and fails to adequately respond to social changes.

Theology education in Türkiye is divided between two main approaches, defined as “right” and “left” theology. Right theology represents a traditionalist and conservative approach, emphasizing strict adherence to the fundamental beliefs and teachings of Islam. This approach prioritizes classical interpretations of religious texts and tends to distance itself from modern sciences and social changes. Conversely, left theology adopts an innovative and critical approach. Advocates of left theology argue for the reinterpretation of religious texts and teachings in a way that aligns with contemporary values, thereby promoting a religious thought compatible with modernity.

The debates between these two approaches are significant elements shaping the dynamics of theology education and religious thought in Türkiye. Right theology accepts the traditional texts and teachings of Islam with strict accuracy and authority, whereas left theology proposes more flexible and updated interpretations. Left theology advocates that the message of Islam should be reinterpreted in accordance with changing historical and cultural conditions. The tension between these two opposing approaches influences the content, method, and purpose of theology education, sometimes leading to conflicts.

Theology education in Türkiye has been shaped by a continuous effort to balance modernity with tradition. To achieve this balance, theology faculties need to create an environment that is open to both modern sciences and traditional thought. In this process, theology education emerges not just as an academic issue, but also as a subject with direct implications for the religious identity and values of society.

Keywords: Right theology, left theology, tradition, modernity.

* Dr., Ministry of National Education.
ORCID: 0000-0002-2799-2148 siberya48@gmail.com

ULÛM-i ÂLİYYE-i DÎNİYYE'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİ

MUSTAFA ÖCAL*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son asrında medresenin dışında Dârülfünun ismiyle yeni bir yüksek din öğretimi faaliyete geçirilmek istenmiş ancak 1846'daki ilk teşebbüs sonuçsuz kalmıştır. 12 Ocak 1863 günü Ayasofya'nın yakınındaki bir binada Dârülfünun adıyla ilk açılış gerçekleşmiştir. İki sene sonra binada çıkan bir yangın sonucu Dârülfünun bir müddet unutulmuştur.

1869'da Dârülfünun-ı Osmânî adıyla ve 1) *Hikmet ve Edebiyat*, 2) *Hukuk*, 3) *Ulûm-ı Tabiiyye ve Riyâziyye* isimli üç bölüm halinde faaliyete geçirilmiş ancak bazı gerekçelerle 1871'de kapatılmıştır.

1874-1875 öğretim yılında Dârülfünun-ı Sultânî veya bir başka ismiyle Mekâtib-i Âliyye-i Sultaniyye adıyla ve 1) *İlm-i Hukuk*, 2) *Ulûm-i Fünûn-ı Riyâziyye ve Tabiiyye*, 3) *Edebiyat* isimli bölümleriyle yeni bir faaliyet başlatılmış, 1881'de faaliyetlerine son verilmiştir.

II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yılında 1 Eylül 1900 günü; 1) *Ulûm-ı Âliyye-i Diniyye*, 2) *Ulûm-ı Riyâziyye ve Tabiiyye*, 3) *Edebiyat* isimli bölümleriyle Dârülfünun-ı Şâhâne adıyla öğretim başlatılmıştır. Önceden açılmış olan *Mekteb-i Hukuk* ile *Mekteb-i Tıbbiyye-i Mülkiyye* de Dârülfünun-ı Şâhâne'nin şubeleri kabul edilerek 5 bölüm/fakülte halinde faaliyete devam etmiştir. İşte Dârülfünun-ı Şâhâne'nin *Ulûm-ı Âliyye-i Diniyye* isimli bölüm günümüz ilahiyat fakültelerinin ilk örneğini oluşturmuştur. Buna göre sempozyumun yapılacağı 2024 yılı itibariyle ilahiyat fakültelerinin 124. yılı idrak edilmiş olacaktır.

Dârülfünun-ı Şâhâne, II. Meşrutiyetin ilan edildiği 1908'e kadar eğitim öğretime devam etmiştir. Bu dönemde yapılan Maarif Islahatı esnasında adı "İstanbul Dârülfünunu olarak değiştirilmiştir. Maarif Nazırı Emrullah Efendi zamanında 21 Nisan 1912'de çıkarılan bir Nizamnâme ile Ulûm-i Âliyye-i Diniyye Şubesi'nin ismi "*Ulûm-i Şer'iyye Şubesi*" olarak değiştirilmiştir. 1914'te çıkarılan Islâh-ı Medâris Nizamnâmesi ile yapılan medrese ıslahatı esnasında Medresetü'l-Mütehassısın kurulunca Dârülfünun'un Ulûm-i Şer'iyye Şubesi önemli ölçüde fonksiyonelliğini yitirmiş, bunun üzerine bu şube kaldırılmıştır.

1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesi gereği Dârülfünun'un çatısı altında 3 yıllık ilahiyat fakültesi açılmıştır. Bu fakültenin 1933'te devre dışı bırakılmasının üzerinden 16 yıl geçtikten sonra 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılmıştır. On yıl sonra ilki İstanbul'da olmak üzere Yüksek İslâm Enstitüleri (YİE) açılmaya başlanmıştır. 1980 yılına kadar YİE'nin sayısı 8'e ulaşmıştır.

* Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Emekli Öğretim Üyesi.
ORCID: 0009-0004-5381-8399 mustafaocal49@gmail.com

1971-1972 öğretim yılında Erzurum'da Atatürk Üniversitesine bağlı İslamî ilimler fakültesi açılmıştır.

1982 yılında Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüleri ve Erzurum'daki İslamî ilimler fakültesi, ilahiyat fakültesi ismiyle birleştirilmiş bu şekilde 8 fakülte olmuştur. 1988-1989 öğretim yılında Gaziantep Üniversitesi'ne bağlı Şanlıurfa İlahiyat Fakültesi açılmış, fakülte sayısı 9 olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren açılan yeni fakültelerle 2023-2024 öğretim yılına gelinceye kadar öğrenci alan ilahiyat fakültesi, İslamî ilimler fakültesi, uluslararası İslam ve din bilimleri fakültesi gibi farklı isimlerle fakülte sayısı 105'e ulaşmıştır.

1988-1989 öğretim yılında YÖK Yürütme Kurulu'nun 29.12.1988 tarihli toplantısında Ankara, İstanbul (Marmara), İzmir (Dokuz Eylül), Bursa Uludağ Üniversitelerine bağlı 2 yıllık İlahiyat Meslek Yüksek Okulları (İMYO) açılması kararlaştırılmıştır. Sonraki yıllarda açılanlarla İMYO'ların sayısı 6 olmuştur. Ancak ilk defa açılacaklar arasında adı geçen ve onay çıkan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Meslek Yüksek Okulu (fizikî şartların yetersizliği gerekçesiyle) hiç açıl(a)mamıştır. İMYO'ların ömrü çok kısa olmuştur. YÖK tarafından Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi bünyesinde başlatılan İlahiyat Önlisans Programı gerekçe gösterilerek 1999-2000 öğretim yılından itibaren öğrenci alımı durdurulmuştur. Bu kararla örgün eğitim yaptırılan İMYO'lar tarihe maledilmiştir.

Sunulacak bildiriye, özet bilgi verilen 124 yıllık yüksek din eğitim öğretimi faaliyetlerinin gelişimi anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dârülfünun, yüksek din öğretimi, ilahiyat fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü.

FROM 'ULŪM-I 'ĀLIYYA-I DĪNIYYA TO THE PRESENT HIGHER RELIGIOUS EDUCATION IN TÜRKİYE

MUSTAFA ÖCAL *

ABSTRACT

In the last century of the Ottoman State, an attempt was made to establish a new higher religious education institution called Dār al-Funūn outside the traditional madrasa system, but the first attempt in 1846 was unsuccessful. The first opening under the name Dār al-Funūn took place on January 12, 1863, in a building near Hagia Sophia. However, two years later, a fire in the building led to Dār al-Funūn being forgotten for a while.

In 1869, it was reestablished under the name Dār al-Funūn-ı 'Uthmānī with three departments: (1) *Philosophy and Literature* [*Hikma ve Adabiyāt*], (2) *Law* [*Huqūq*], and (3) *Natural Sciences and Mathematics* [*Ulūm-i Ṭabī'iyya ve Riyādiyya*]. However, it was closed in 1871 due to certain reasons.

In the 1874-1875 academic year, a new activity was initiated under the name *Dār al-Funūn-i Sultānī*, also known as *Makātib-i 'Aliyya-i Sultānīyya*, with departments of (1) *Law* [*Ilm-i Huqūq*], (2) *Natural Sciences and Mathematics* [*Ulūm-i Funūn-i Riyādiyya ve Ṭabī'iyya*], and (3) *Literature* [*Adabiyāt*], but its activities ended in 1881.

On September 1, 1900, the 25th anniversary of Sulṭan 'Abd al-Ḥamīd II's accession to the throne, education began under the name Dār al-Funūn-ı Shāhāne with the departments of (1) Higher Religious Sciences [*Ulūm-i 'Aliyya-i Dīniyya*], (2) Mathematical and Natural Sciences [*Ulūm-i Riyādiyya wa Ṭabī'iyya*], and (3) Literature [*Adabiyāt*]. The previously established Law School [*Maktab-i Huqūq*] and Mulkīyya Medical School [*Maktab-i Ṭibbiyya-i Mulkīyya*] were accepted as branches of Dār al-Funūn-ı Shāhāne, continuing their activities as five departments/faculties. The Higher Religious Sciences department of Dār al-Funūn-ı Shāhāne constituted the first form of today's faculties of theology. Therefore, as of 2024, when the symposium will be held, it will mark the 124th year of the faculties of theology.

Dār al-Funūn-ı Shāhāne continued its education until 1908, when the Second Constitutional Era was declared. During the educational reforms of this period [*Ma'ārif İşlāhâtı*], its name was changed to "Istanbul Dār al-Funūn." During the tenure of Minister of Education Amrullah Efendi, a regulation issued on April 21, 1912, changed the name of the Higher Religious Sciences department to the Department of Sharia Sciences. With the educational reforms made under the *Islāh-i Madāris Regulation* in 1914, the Department of Shari' Sciences lost its functionality significantly when the School of Specialists [*Madrasat al-Mutaḥaṣṣiṣīn*] was established, leading to its closure.

In 1924, under Article 4 of the Unification of Education Act, a three-year faculty of theology was opened within Dār al-Funūn. Sixteen years after this faculty was closed in 1933, the Faculty of Theology at Ankara University was established in 1949. Ten years later, Higher Islamic Institutes (HII) began to be established, with the first one in Istanbul. By 1980, the number of HIIs had reached eight.

In the 1971-1972 academic year, the faculty of Islamic sciences was established under Atatürk University in Erzurum.

In 1982, the Ankara Faculty of Theology, Higher Islamic Institutes, and the Faculty of Islamic Sciences in Erzurum were merged under the name faculty of theology, making eight faculties in total. In the 1988-1989 academic year, the Faculty of Theology at Şanlıurfa, affiliated with Gaziantep University, was opened, increasing the number of faculties to nine. With new faculties opened from the 1990s onwards, by the 2023-2024 academic year, the number of faculties accepting students under different names such as faculty of theology, faculty of Islamic sciences, and faculty of international Islamic and religious studies reached 105.

In the 1988-1989 academic year, at the meeting of the Executive Board of the Higher Education Council (HEC) on December 29, 1988, it was decided to open two-year Vocational schools of theology (VST) affiliated with the universities of Ankara, Istanbul (Marmara), Izmir (Dokuz Eylül), and Bursa Uludağ. With those opened in subsequent years, the number of VSTs reached six. However, the Ankara University Faculty of Divinity Vocational School of Theology, which was among the first to be opened and approved, never opened due to inadequate physical conditions. The VSTs had a very short lifespan. From the 1999-2000 academic year onwards, student admissions were halted, citing the Associate Degree Program in Theology started by the Open Education Faculty of Anadolu University as a reason. This decision led to the end of the VSTs providing formal education.

The presented paper will describe the development of higher religious education activities over the 124-year period summarized above.

Keywords: Dār al-Funūn, higher religious education, faculty of theology, Higher Islamic Institutes.

MEDRESEDEN FAKÜLTEYE, OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

HATİCE K. ARPAGUŞ*

ÖZET

Bu tebliğ ilahiyat fakültelerinin tarihsel serüveninden hareketle bugünkü konumunun belirlenmesini amaçlayacak tarzda ilerlemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Osmanlı dönemi tecrübesi ve özellikle Tanzimat sonrası dönemden Cumhuriyet dönemine geçilmesi, Cumhuriyet döneminde de İstanbul Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'nin açılışı ve kapanışı ile 1933 üniversite reformu, 1949 Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve 1959 İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılmasındaki atmosfer, dikkate alınacak hususların başında yer almaktadır. Ancak kurumların durumu belirlenirken din devlet ilişkisi perspektifinden onlara biçilen rol kadar bu kurumlardaki hoca ve öğrenci kadrosunun durumlarının incelenmesi de bu kurumların konum ve fonksiyonunun belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Bunun yanında Cumhuriyet döneminin başlangıcında fakültelerin açılışı sırasında Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu çerçevesinde medreselerin kapanması ve yeni açılan din eğitimi kurumlarının medreselerle bağlantısının kesin ve net bir dille nefyedilmesi hususu da tebliğin öne çıkarıp inceleyeceği esaslar arasında bulunacaktır.

Bütün bu parametrelerden hareket edilince ilahiyat fakültelerinin tarihi ele alınmak suretiyle kendi tarihsellikleri içinde nasıl bir başlangıcı bulunduğu ve konum belirlenmeye çalışıldığı anlaşılacaktır. Bu sırada Cumhuriyet döneminde Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu'yla hedeflenen durum dikkatten uzak tutulmayacaktır. Bu bağlamda Cumhuriyet döneminde sıklıkla gündeme gelen medrese ve ilahiyat ikilemi tebliğin inceleyeceği hususlar arasında bulunacaktır. Bütün bu çoklu yönler ve esaslar da tabii olarak hem fakültelerin çoklu değerlendirilmesine sebebiyet vermekte hem de konuları konusunda kafa karışıklığı meydana getirmektedir. Ancak bundan kurtuluşun yolu fakültelerin kendilerini nasıl gördükleri noktasında netleşecektir. Bu açıdan onun kendisine biçilen rolü kadar kendisinin kendini nasıl algıladığı noktasındaki durumu da önemlidir. Tebliğ bu iki yönü de dikkate alarak belli bir neticeye varacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakülteleri, Osmanlı dönemi, Tanzimat, Cumhuriyet dönemi, Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu, medrese, din-devlet ilişkisi, üniversite reformu, İslâm enstitüleri, eğitim tarihi.

THEOLOGY FACULTIES: FROM MADRASA TO FACULTY, FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLICAN PERIOD

HATİCE K. ARPAGUŞ*

ABSTRACT

This paper aims to determine the current status of faculties of theology by examining their historical development. In this context, the institutional experience during the Ottoman period and especially the transition from the post-Tanzimat period to the Republican period, the opening and closing of the Istanbul Dār al-Funūn Faculty of Theology in the Republican period, the 1933 university reform, the 1949 Ankara University Faculty of Theology and the 1959 Istanbul Higher Islamic Institute are among the key aspects to be examined.

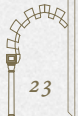
However, while determining the status of these institutions, it is crucial to examine not only the role assigned to them from the perspective of religion-state relations, but also the condition of the faculty and student staff, in order to better understand the position and function of these institutions. In addition, the closure of madrasas within the framework of The Tawhīd-i Tadrīsāt Law during the establishment of these faculties in the early Republican period, and the explicit denial of any association between the newly established religious education institutions and the madrasas, will be also highlighted and analyzed in this paper.

Based on all these parameters, this analysis will reveal what kind of a beginning the faculties of theology had and how they attempted to establish their position within their own historical context. In the meantime, the objectives targeted by the The Tawhīd-i Tadrīsāt Law during the Republican period remain a focal point. In this context, the frequent discussions regarding madrasa-theology dilemma in the Republican period will also be analyzed.

All these multiple aspects and principles naturally lead to varied assessments of the faculties and contribute to ambiguity regarding their roles and status. However, the resolution of this ambiguity will become clearer by examining how these faculties perceive themselves, in addition to the roles assigned to them. The paper will reach a conclusion by considering both of these aspects.

Keywords: Faculties of theology, Ottoman period, Tanzimat, Republican era, The Tawhīd-i Tadrīsāt Law, madrasa, religion-state relations, university reform, Islamic Institutes, history of education.

* Prof. Dr., Marmara University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-2959-192X arpagush@yahoo.com

AKTÖRLERİNİN GÖZÜNDEN İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN TEMEL MİSYONU

ARİFE GÜMÜŞ SARI *

ÖZET

İlahiyat fakülteleri kurumsallaşma tarihi boyunca her zaman önemli tartışmaların odağında yer almıştır. Bu tartışmalarda fakültelerin kurumsal kimliği, akademik üretim tarzı, insan kaynağı, program yapılanması ve istihdam alanları çerçevesinde kuruluş amaç ve misyonuna ilişkin önemli değerlendirme ve öneriler ortaya çıkmıştır. Köklü bir geleneği olan ilahiyat fakültelerinin, modern yükseköğretim yapılanması çerçevesinde bugünkü temel misyonun ne olduğu sorusu bu çalışma için önemli olmuştur.

Netel araştırma metodlarından gömülü teori yaklaşımıyla yapılandırılmış olan araştırma, yarı yapılandırılmış mülakat formlarıyla derinlemesine görüşmeler yapılarak hazırlanmıştır. Görüşmeler İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden farklı disiplinlerden 15 akademisyen, aynı üniversitelerde öğrenim gören 7 son sınıf öğrencisi ve İstanbul'da farklı kademelerde DKAB-Meslek dersi öğretmenliği yapan 16 öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Deşifre edilen mülakat verilerinin gömülü teorinin veri çözümleme aşamalarının takip edilerek işlenmesi amacıyla CİTAVİ programından yararlanılmıştır.

Çalışma neticesinde, ilahiyat fakültelerinin gerek siyasi konjonktür gerekse modern yükseköğretim yapılanmasının bilim ve bilim üretme anlayışı çerçevesinde önemli tartışma alanlarına sahip olduğu görülmüştür. Geleneğin taşıyıcısı olan medrese ile moderniteyi temsil eden üniversitenin siyasi ve kültürel olarak yaşadığı uyumsuzluğun ilahiyat fakültelerini kendini konumlandırma ve hedeflerini belirlemede önemli bir çıkmaza taşıdığı anlaşılmıştır. Bugün yükseköğretim için başka bir meydan okuma olan akademik araştırma yapılanması ile mesleğe yönelik eğitim yapılanması arasındaki gerilimin ilahiyat fakülteleri için de önemli açmazlara neden olduğu anlaşılmıştır. Tüm bu bulgular neticesinde ilahiyat fakültelerinin temel misyonuna ilişkin “kurucu”, “üretici” ve “dönüştürücü” bir rol biçildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakültesi, yüksek din öğretimi, gömülü teori, yükseköğretim.

THE BASIC MISSION OF THE FACULTIES OF THEOLOGY FROM THE PERSPECTIVE OF ITS ACTORS

ARİFE GÜMÜŞ SARI *

ABSTRACT

Faculties of theology have always been at the centre of important debates throughout the history of institutionalisation. In these discussions, important evaluations and suggestions have emerged regarding the purpose and mission of the faculties within the framework of their institutional identity, academic production style, human resources, programme structuring and employment areas. The question of what the basic mission of the faculties of theology, which has a long-established tradition, is today within the framework of modern higher education structuring has been important for this study.

The research, which was structured with a grounded theory approach from qualitative research methods, was prepared by conducting in-depth interviews with semi-structured interview forms. The interviews were conducted with 15 academics from different disciplines from Istanbul University Faculty of Theology and Marmara University Faculty of Theology, 7 senior students studying at the same universities, and 16 teachers who teach religious education and vocational education courses at different levels in Istanbul. The CITAVI programme was used to process the transcribed interview data by following the data analysis stages of the grounded theory.

As a result of the study, it was seen that the faculties of theology have important areas of discussion within the framework of both the political conjuncture and the understanding of science and science production of the modern higher education structure. It is understood that the political and cultural incompatibility between the madrasa, which is the carrier of tradition, and the university, which represents modernity, has brought the faculties of theology to an important impasse in positioning itself and determining its goals. It has been understood that the tension between the academic research structure, which is another challenge for higher education today, and the vocational education structure has caused significant dilemmas for the faculties of theology. As a result of all these findings, it has been concluded that a “founding”, “productive” and “transformative” role is assigned to the basic mission of the faculties of theology.

Keywords: Faculty of theology, higher religious education, grounded theory, higher education.

* Dr. ORCID: 0000-0001-5917-4900 gumusarife@gmail.com

ÜNİVERSİTE YAPILARINDA İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN YERİ: FARKLI VE DEĞİŞEN UYGULAMALAR

CEMAL TOSUN *

ÖZET

Bu tebliğin konusu, ilahiyat fakültelerinin üniversite bünyesindeki yerini çeşitli boyutlarıyla incelemektir. Amacı ise ilahiyat fakültelerinin tarihsel süreçte ve günümüzde üniversitelerdeki yeri konusundaki yaklaşım ve uygulamaları ortaya koyarak bu husustaki güncel tartışmaları değerlendirmek ve geleceğe yönelik önerilerde bulunmaktır.

Verilerin toplanmasında literatüre dayalı nitel içerik analizi araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Türkçe ve yabancı dilde kitap, makale ve lisansüstü tez çalışmalarından yararlanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde ise yorumlayıcı yaklaşım benimsenmiştir.

İlahiyat fakültelerinin üniversitedeki konumu ve işlevi hususunda tarihsel süreçte farklı yaklaşım ve uygulamalar yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Üniversite kavramında, bilim anlayışında, bilim-din ilişkisi bağlamında, toplum ve siyaset alanında vb. ortaya çıkan ve benimsenen yaklaşım değişiklik ve uygulamalarının ilahiyat fakültelerinin üniversitedeki konum ve işlevlerini etkilediği tespit edilmektedir. Bu konuda çağlara ve ülkelere hatta üniversitelere göre farklılıklar görülmektedir.

Türkiye’de yüksek din öğretimi kurumlaşma, akademik yapılanma, bölümleşme ve öğretim programları gibi açılardan farklı tecrübeler geçirmiştir. Günümüzde tamamı yüksek öğrenim sistemi içerisinde yer alan ilahiyat ve İslami ilimler fakülteleri isim, akademik yapılanma ve öğretim programları açısından sürekli tartışılmaktadır. İstihdama/mesleğe yönelik bölüm ya da program yapılanması ve buna uygun öğretim programları geliştirilip uygulanması temel tartışmalardan birini oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar ilahiyat fakülteleri öğretim elemanlarının “ilahiyat” ve “ilahiyatçı” kavramlarında farklılıklar olduğunu, bunun da akademik yapılanma ve öğretim programı tartışmalarına yansıdığını, dolayısıyla ilahiyat öğretiminin amaç ve içerikleri hakkında bir konsensüsün oluşmadığını ortaya koymaktadır. Bu hususta ilahiyat öğretim elemanlarının bütüncül yaklaşmak yerine ana bilim dalı ve ders odaklı yaklaşımlarının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Buna ilaveten ilahiyat alanına bilim teorisel ve toplumsal-politik yaklaşım farklılıklarının da etkisi izlenebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, ilahiyat, İslami ilimler, yüksek din öğretimi, üniversite.

THE PLACE OF FACULTIES OF THEOLOGY IN UNIVERSITY STRUCTURES: VARIOUS AND CHANGING PRACTICES

CEMAL TOSUN *

ABSTRACT

This paper aims to explore the role of theology faculties within universities from multiple perspectives. It seeks to assess ongoing debates regarding the position of theology faculties both historically and in contemporary settings by analyzing various approaches and practices. Additionally, the paper intends to offer recommendations for future developments in this area.

A literature-based qualitative content analysis approach was employed to gather data. This involved using books, articles, and graduate theses in both Turkish and foreign languages. Data analysis was conducted using an interpretive approach.

Throughout history, various approaches and practices have influenced the position and function of theology faculties within universities. Changes in the concept of the university, the understanding of science, and the interplay between science, religion, society, and politics have all impacted the role of these faculties. Consequently, there are notable differences in these aspects across different eras, countries, and even individual universities.

Higher religious education in Türkiye has experienced various changes in terms of institutionalization, academic structuring, departmentalization, and curricula. Currently, the faculties of theology and Islamic sciences, integral to the higher education system, are subjects of ongoing debate regarding their nomenclature, academic structure, and curricula. A significant discussion centers on the organization of departments or programs geared toward employment and the development and implementation of relevant curricula. Research indicates that discrepancies in the understanding of terms such as “theology” and “theologian” among faculty members are reflected in debates over academic structure and curriculum, resulting in a lack of consensus on the objectives and content of theology education. This situation is thought to be influenced by the faculty members’ focus on departmental and course-specific concerns rather than a holistic approach. Additionally, variations in theoretical and socio-political perspectives on theology also contribute to these differences.

Keywords: Religious education, theology, Islamic sciences, higher religious education, university.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0002-9941-4769 cemaltos@gmail.com

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLAHİYAT EĞİTİMİNDE İSLAM TARİHİ'NİN ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA BOYUTLARI

SEYFETTİN ERŞAHİN *

YAŞAR ÇOLAK **

Ö Z E T

Modern Türkiye'nin üniversiteleri bünyesindeki ilahiyat fakülteleri, Türklerin Türkiye'deki yaklaşık on yüzyıllık varlık ve medeniyet yolculuğundaki önemli bilim merkezlerinden biridir. Bu fakültelerin ana derslerinden biri İslam Tarihi olmuştur. Varlığını bir süre saraylarda-konaklarda, halk meclislerinde, cami kürsülerinde sürdüren İslam tarihi Osmanlı'nın Dârülfünun'u kurmasıyla üniversite müfredatına girmiş, Cumhuriyet'in ilk yıllarında aynı bünyede 1924'te oluşturulan ilahiyat fakültesi ile yol almış, Ankara Üniversitesi'nin universal/küllî bilgi/bilim konsepti içinde açılan ilahiyat fakültesi ile belli bir düzeye ve kıvama ulaşmıştır. İlahiyat fakültelerindeki İslam Tarihi ana bilim dallarının İslam tarihçiliğine katkısı hem tetkik hem de tedris alanlarında olmuştur. Başta Erzurum Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi olmak üzere son yıllarda İslamî ilimler fakültesi veya dini ilimler fakültesi gibi adlarla açılan ve şimdilerde "ilahiyat"a dönen fakülteleri de ilahiyat kategorisi içinde düşünebiliriz. Bugün Türkiye'de yüzün üzerinde ilahiyat fakültesi bulunmaktadır. Bu sunumda, önce üniversite reformuyla akademik yapının içine dahil edilen İslam tarihçiliğinin metod, menba ve muhteva açısından nasıl bir seyir izlediği üzerinde duracak, ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurduğu ilk üniversite olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesindeki İslam Tarihi ana bilim dalına odaklanarak, bu kurumun genelde tarihçiliğe, özelde ise İslam tarihçiliğine yaptığı katkıları ortaya koymaya çalışacağız. Türkiye yüksek din eğitim kurumlarındaki daha açık ifade ile Yüksek İslam Estitülerindeki İslam tarihi ve siyer konumuzun dışındadır.

Anahtar Kelimeler: İslam tarihi, tarih yazıcılığı, Dârülfünun, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, küllî bilgi.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-4715-0431 ersahins@ankara.edu.tr

** Doç. Dr., Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Başkan Yardımcısı.
ORCID: 0000-0002-7932-6155 yasar.colak@isam.org.tr

TEACHING AND RESEARCH ASPECTS OF ISLAMIC HISTORY IN THEOLOGY EDUCATION IN THE REPUBLIC OF TÜRKİYE

SEYFETTİN ERŞAHİN *

YAŞAR ÇOLAK **

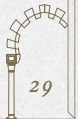
ABSTRACT

The faculties of theology within the universities of modern Türkiye are among the significant centers of learning in the nearly ten-century-long presence and civilizational journey of the Turks in Türkiye. One of the core courses of these faculties has been Islamic History. Islamic history, which had previously existed in palaces, public assemblies, and mosque pulpits, entered the university curriculum with the establishment of the Ottoman *Dār al-Funūn*. It continued its journey with the founding of the Faculty of Theology in 1924 during the early years of the Republic, reaching a certain level of academic maturity with the Faculty of Theology at Ankara University, which was established within the framework of Ankara University's concept of universal/holistic knowledge/science. The Department of Islamic History in theology faculties has made significant contributions to Islamic historiography, both in research and teaching. We can also consider the faculties that were opened in recent years under names such as the Faculty of Islamic Sciences or the Faculty of Religious Sciences, and which have now shifted to "theology," including the Faculty of Islamic Sciences at Erzurum University, as part of the theology category. Today, there are over one hundred theology faculties in Türkiye. In this presentation, we will first focus on how Islamic historiography, integrated into the academic structure through university reforms, has evolved in terms of method, sources, and content. Then, we will shift our focus to the Department of Islamic History within the Faculty of Theology at Ankara University, the first university established by the Republic of Türkiye, and aim to highlight the contributions this institution has made to historiography in general, and specifically to Islamic historiography. Our focus will exclude the teaching of Islamic history and *seerah* (the biography of the Prophet) in Türkiye's higher religious education institutions, particularly within the Higher Islamic Institutes.

Keywords: Islamic history, historiography, Dār al-Funūn, Ankara University Faculty of Theology, holistic knowledge.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0002-4715-0431 ersahins@ankara.edu.tr

** Assoc. Prof., Vice President of Türkiye Diyanet Foundation Centre for Islamic Studies (İSAM).
ORCID: 0000-0002-7932-6155 yasar.colak@isam.org.tr

TÜRK-İSLAM SANATLARI TARİHİ ANA BİLİM DALININ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SANAT VE BECERİ EĞİTİMLERİNE KATKISI

BELKİS DOĞAN *

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin köklü kurumları arasında yer alan ilahiyat fakülteleri, kuruluşları itibarıyla üç temel alan üzerine bina edilmiştir. Bunlar, İstanbul Dârülfünunu'nda açılan ilk fakültede farklı isimler almış olmakla birlikte, genel mânada Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri ile İslam Tarihi ve Sanatları'dır. Cumhuriyet döneminde ilahiyat fakültelerinin ikinci kez kuruluşunu temsil eden ve "İslam dinini ilmî surette tetkik edecek bir fakülte" gayesiyle eğitim hayatına başlayan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi müfredatında yer verilen "İslam Sanatları Tarihi", "Tezyinî Sanatlar ve Paleografi", "İslam Tezyinî Sanatları" gibi dersler, İslam medeniyetinin teşekkülünde yadsınamaz bir katkısı olan edebî ve görsel sanatların ilahiyatların kuruluşunda asli bir yere sahip olduğunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte dönemin sanat tarihi ve sanat felsefesi bilim dallarında tanınmış akademisyenlerinin fakülte kadrosuna dahil edilmesi, yine Türk-İslam sanat ve düşüncesi eğitimine verilen ehemmiyeti ortaya koymaktadır. Buradan hareketle söz konusu alanların, Temel İslam Bilimlerini destekleyen ve besleyen bir programla, öğrencinin eğitiminde dengeli bir biçimde yer almasının ilahiyat fakültelerinin başarısı ve üstlendiği misyonu yerine getirmesine katkı sağlayacağını belirtmek mümkündür. Diğer yandan çağımızda öğrenciler bilgiye sayısız kaynaktan erişim sağlayabilmektedir. Bilginin bu denli rahat ulaşılabilir olduğu bir yüzyılda beceri temelli akademik faaliyet alanlarının önemi her geçen gün artmaktadır. İlahiyat fakültelerinde beceri temelli kazanımı destekleyen alanların başında Türk-İslam Sanatları Tarihi ana bilim dalları gelmekte olup öğrencilere geleneksel sanatlarımızı öğrenme ve uygulama imkânı sunmaktadır. İslam medeniyetinin gelişimi ve gelecek kuşaklara aktarımında köprü vazifesi görecek olan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kabiliyetlerine göre çok yönlü yetiştirmeleri, müslüman toplumların kültürel birikimlerini tüm yönleriyle kavramalarına ve medeniyetimizin tarihî tecrübesi ile insanlığın içinde bulunduğu küresel eğilimler arasında bağ kurmalarına zemin hazırlayacaktır. Bu tebliğde Türk-İslam Sanatları Tarihi ana bilim dallarının güncel durumları, faaliyet alanları, atölye çalışmaları ile öğrencilerin sanat ve beceri eğitimlerine katkısı somut örnekler ve öğrenci mülakatları üzerinden ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Sanatları Tarihi, tezyinî sanatlar, sanat eğitimi, beceri temelli kazanım, çok yönlü gelişim.

THE CONTRIBUTION OF THE DEPARTMENT OF HISTORY OF TURKISH-ISLAMIC ARTS TO THE ART AND SKILL EDUCATION OF THEOLOGY FACULTY STUDENTS

BELKIS DOĞAN *

ABSTRACT

The faculties of theology, which are among the established institutions of the Republic of Türkiye, are built upon three fundamental areas in terms of their foundations. While initially bearing different names in the first faculty established at *İstanbul Dâr al-Funûn*, these generally encompass Islamic Sciences, Philosophy and Religious Studies, as well as Islamic History and Arts. The inclusion of courses such as “History of Islamic Arts”, “Decorative Arts and Paleography” and “Islamic Decorative Arts” in the curriculum of Ankara University Faculty of Divinity, which represents the second establishment of faculties of theology in the Republican era, confirms the essential role of literary and visual arts, which have an undeniable contribution to the formation of Islamic civilization, in the establishment of theological institutions. Furthermore, the inclusion of renowned academics in the fields of art history and art philosophy of the period in the faculty staff underscores the importance attributed to the education of Turkish-Islamic art and thought. From this perspective, it is possible to assert that the inclusion of these fields in a program supporting and nurturing fundamental Islamic sciences will contribute to the success of faculties of theology and to fulfilling their mission by ensuring a balanced presence in the education of students. On the other hand, in this century, students have access to information from countless sources. In an era where knowledge is so readily accessible, the importance of skill-based academic fields is increasing day by day. At theology faculties, one of the primary areas supporting skill-based acquisition is the Departments of Turkish-Islamic Art History, which provide students with the opportunity to learn and practice our traditional arts. The comprehensive development of theology faculty students according to their abilities, who will serve as a bridge in the development of Islamic civilization and its transmission to future generations, will enable muslim societies to grasp their cultural heritage in all its aspects and establish connections between our civilization’s historical experience and the global trends of humanity. This paper will address the current status, activities, workshop initiatives, and the contribution of the Departments of Turkish-Islamic Art History to students’ art and skill education through concrete examples and student interviews.

Keywords: History of Turkish-Islamic Arts, decorative arts, art education, skill-based acquisition, multifaceted development.

* Assist. Prof., İstanbul Medeniyet University Faculty of Islamic Sciences.
ORCID: 0000-0003-3343-0229 melike.i.sebe@gmail.com

TÜRKİYE'DEKİ DİN EĞİTİMİ VE PEDAGOJİ PROGRAMLARININ DÜNYADAKİ BENZER PROGRAMLARLA KIYASI

AHMET KOÇ*

ÖZET

Bu çalışma Türkiye'deki din eğitimi ve pedagoji programlarının, dünyanın farklı ülkelerindeki benzer programlarla karşılaştırılmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin din eğitimi politikaları, program içerikleri ve pedagoji yaklaşımları, diğer ülkelerin din eğitimi sistemleriyle karşılaştırılarak, bu alandaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye, tarihsel olarak köklü bir İslami mirasa sahip olmakla birlikte yaklaşık iki yüzyıldır modernleşme sürecini de devam ettirmektedir. Bu süreçte, din eğitimi alanında farklı yaklaşımlar benimsenmiş ve eğitim politikaları bu doğrultuda şekillenmiştir. Bu durum Türkiye'deki din eğitimi ve pedagoji programlarının, tarihsel ve toplumsal dinamikler doğrultusunda sürekli bir dönüşüm yaşadığını ve hala gelişime açık olduğunu göstermektedir. Farklı ülkelerdeki din eğitimi ve pedagoji programlarına bakıldığında, programlar dini bilgi edinme, eleştirel düşünce geliştirme ve öğretmen yetiştirme gibi ortak amaçlara sahip olsa da uygulama şekilleri ve içerikleri açısından büyük çeşitlilik gösterdiği, din eğitiminin amacı ve hedef kitleleri, müfredatın içeriği ile pedagojik yaklaşım ve öğretim yöntemleri bakımından aralarında önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Dünyadaki örneklerle kıyaslandığında Türkiye'deki din dersi öğretmenlerinin hizmet öncesinde hem ülkedeki hem de dünyadaki meslektaşlarından daha az pedagoji eğitimi alarak mesleğe başladıkları görülmektedir. Bu kapsamda üzerinde ilk tartışılması gereken hususun öğretim programının gözden geçirilmesi ve güncellenmesi olduğu söylenebilir. Bir diğer husus ise ders içeriklerinin günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte ve toplumsal sorunları çözebilecek şekilde yapılandırılmasıdır. Ayrıca modern eğitim yaklaşımlarının lisans derslerinin tümüne entegrasyonunun sağlanması ve bütüncül bir yaklaşımın hayata geçirilmesidir. Bu, sadece öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin değil lisans programındaki tüm derslerin, modern pedagojik yaklaşımlar ve eğitim teknolojileri ile entegre edilmesi, dijital kaynakların ve interaktif öğretim yöntemlerinin kullanılması anlamına gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, ilahiyat fakültesi, pedagoji, öğretmen yetiştirme, öğretmenlik meslek bilgisi.

COMPARISON OF RELIGIOUS EDUCATION AND PEDAGOGY PROGRAMS IN TÜRKİYE WITH SIMILAR PROGRAMS IN THE WORLD

AHMET KOÇ *

ABSTRACT

This study compares Türkiye's religious education and pedagogy programs with similar programs in different countries. In this context, Türkiye's religious education policies, program contents and pedagogical approaches were compared with the religious education systems of other countries to reveal similarities and differences in this area. Although Türkiye historically has a deep-rooted Islamic heritage, it has continued modernization for nearly two centuries. Different approaches were adopted in religious education during this process, and education policies were shaped accordingly. This situation shows that Türkiye's religious education and pedagogical programs have continuously transformed in line with historical and social dynamics and are still open to development. When religious education and pedagogical programs in different countries are examined, it is determined that although the programs have everyday purposes, such as acquiring religious knowledge, developing critical thinking and training teachers, they show great diversity in application forms and content. Significant differences exist between them regarding religious education's purpose and target audience, curriculum content, pedagogical approach and teaching methods. When compared to examples around the world, it is seen that religious teachers in Türkiye start their profession with less pedagogical training than their colleagues both in Türkiye and abroad. In this context, the first issue to be discussed is the review and updating of the curriculum. Another issue is structuring the course content to meet today's needs and solve social problems. In addition, it ensures the integration of modern educational approaches into all undergraduate courses and implements a holistic approach. This means integrating not only the teaching profession knowledge courses but also all courses in the undergraduate program with modern pedagogical approaches and educational technologies and using digital resources and interactive teaching methods.

Keywords: Religious education, faculty of theology, pedagogy, teacher training, teaching profession knowledge.

* Assoc. Prof., İstanbul University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0001-6165-4401 ahmetkoc@istanbul.edu.tr

YÜZ YILLIK BİRİKİM: İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDE OKUTULAN KELAM KİTAPLARI

AHMET SÜRURİ*

ÖZET

Yakın zamanlarda yeni ilahiyat/İslamî ilimler fakültelerinin açılmasına paralel olarak kelim ilmine dair hazırlanan kitapların sayısında da niceliksel bir artış olmasına rağmen, gerek Cumhuriyet öncesi gerekse Cumhuriyet dönemi boyunca yazılan kelim kitaplarına dair geniş bir değerlendirme henüz ortaya konulmuş değildir. Bu tebliğ, ilahiyat fakültelerinin kuruluşundan günümüze, 1924-2024 yılları arasını kapsayan bir asırlık dönemde, akademik alanda yazılmış kelim ve kelim tarihi ders kitaplarını ele almaktadır. Amacı, bu eserleri tespit etmek ve genel bir çerçeve sunarak söz konusu kitapların içerikleri, konuları ve başlıkları açısından muhtasar bir değerlendirme yapmaktır.

Bu tebliğde, Cumhuriyet tarihi boyunca tespit ettiğimiz yetmişden fazla eseri beş döneme ayırarak ve üç türe bölerek (i. sistematik kelim, ii. kelim tarihi ve iii. her ikisini birleştiren *mamzûj* eserler) bunlar hakkındaki tespitlerimizi paylaşacağız. Sunumda ayrıca, son yüz yılda bu eserlerin yazım üslubunun belirli bir sistematik çerçeveye oturtulup oturtulmadığı, bu eserlerin yazılma nedenleri, kitapların başlıklarının veya isimlerinin zamanla nasıl değiştiği ya da dönüştüğü, hangi eserlerin öne çıktığı, kelim tarihi kitaplarının dönemlendirilmesinin nasıl ele alındığı ve bu konularda kelim tarihçileri arasında ortak bir mutabakat olup olmadığı gibi temel meseleler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakültesi, Cumhuriyet dönemi kelim tarihi, ders kitapları, Cumhuriyet dönemi kelim kitapları.

A CENTURY-LONG HERITAGE: THEOLOGY TEXTBOOKS TAUGHT IN FACULTIES OF THEOLOGY

AHMET SÜRURİ*

ABSTRACT

Despite the quantitative increase in the number of books on theology (*kalām*), paralleling the rise in the number of new faculties of theology/Islamic sciences in recent times, a comprehensive evaluation of the *kalām* textbooks written both before and during the Republican period has yet to be presented. This presentation, which covers a century from the establishment of the theology faculties to the present, spanning the years 1924-2024, focuses on the textbooks written in the academic field concerning the science of *kalām* (Islamic theology) and its history. The aim is to identify these works and provide a general framework, offering a concise evaluation of these textbooks in terms of their content, topics, and titles.

In this presentation, we will share our findings on more than seventy works that we have identified throughout the history of the Republic, dividing them into five periods and categorizing them into three types: i. systematic *kalām*, ii. history of *kalām*, and iii. *mamzūj* (that combines both). The presentation will also address several key issues, including whether the style of authorship of these books over the past hundred years has been established within a specific systematic framework, the reasons behind the writing of these works, how the titles or names of the books evolved or transformed over time, which works have gained prominence, how the periodization of *kalām* history books has been approached, and whether a common consensus exists among *kalām* historians on these matters.

Keywords: Faculty of theology, history of theology in the Republican era, textbooks, theology books in the republican era.

* Assist. Prof., Yalova University Faculty of Islamic Sciences.
ORCID: 0000-0003-1491-3452 ahmet.sururi@yalova.edu.tr

MODERN DÖNEMDE FIKHI KONUMLANDIRMAK: TÜRKİYE İLAHİYAT AKADEMİYASININ FIKIH/İSLAM HUKUKU ALGISI VE BİLGİ ÜRETİMİ

SAMİ ERDEM*

ÖZET

İlahiyat fakültelerinde fıkıh alanındaki akademik bilgi üretimi ve öğretiminin hikâyesi, yaklaşık son iki asır boyunca bu kavram etrafındaki anlayışların, tanımlamaların ve güncel gelişmelerin bir izdüşümü olarak takip edilebilir. Bu tebliğde, fıkıhın, genel olarak dünyadaki müslümanlar tarafından modern dönemde İslam'a referans vermeyen bir siyasal/hukuki ve toplumsal yapı içinde nasıl bir tasavvura konu olduğu ve buna bağlı olarak nasıl bir muhtevaya büründüğü meselesi Türkiye'deki ilahiyat akademiyası bağlamında iki tarihsel dönem üzerinden yorumlanacaktır. İlahiyat fakültelerinin varlık bulmasıyla eşzamanlı biçimde Cumhuriyet dönemindeki yeni siyasî yapılanmanın sonucu olarak fıkıh alanının sadece tarihsel değere sahip bir disiplin haline dönüştüğü ilk dönem, değişim ve inkıtalarla beraber 1982 yılında yüksek din eğitimi kurumlarının üniversite sistemi içinde akademik bir kurumsallığa sahip olmasına kadar olan devreyi kapsamaktadır. 1982 sonrasında dünyadaki bazı ilmî ve fikrî yaklaşımlarla da bağlantılı olarak kendi içinde farklı eğilimleri barındıran İslam hukuku disiplini, fakültelerin temel İslam bilimleri bölümlemesi içinde bir yandan akademik bir bilgi ve araştırma alanı olması, öte yandan kendisine yüklenen dinle sosyal hayatın intibak ettirilmesi fonksiyonu sebebiyle sürekli bir ikiliği yansıtmıştır. Akademik araştırma ve bilgi üretimi bakımından 2000'lerin öncesine nazaran son çeyrek asırda hayli mesafe kat etmiş olan İslam hukuku araştırma alanı, aynı zamanda cari hukuki sistemle irtibat noktaları bulma ya da iki alan arasındaki gerilimleri çözüme kavuşturma konusunda büyük bir beklentiyle karşı karşıya kalmıştır. Dünyadaki diğer müslümanlar açısından olduğu gibi Türkiye'de de fıkıhın modern dönemde İslam hukuku olarak nasıl bir fonksiyona ve geçerliliğe sahip olabileceği konusunda, modernist müslümanların ortaya koyduğu şablonlar büyük ölçüde korunarak, ulus devletin en önemli tanımlayıcısı olan siyaset-hukuk ilişkisini yorumlamada ve bu yeni sistem içinde İslam hukukunu gerçekçi bir konuma yerleştirmede eleştirel yaklaşımlar sınırlı kalmıştır. Buna bağlı olarak modern dönem İslam hukuku çalışmalarında, geçmişteki literatürü bağlamlarından ve tarihsel tecrübeden yalıtılmış yalnızca belli mekanizma ve teorileri içeren sabit bir doktrin ya da doktrinler birikimi ve hatta bu doktrin/ler/in norm haline gelmiş mer'i hukuk örnekleri gibi telakki etme ve müslümanların karşılaştıkları modern gelişmeler/sorunlar karşısında çözüm sorumluluğunu bütün bir İslam hukuku geçmişine yüklemeye temayülü canlılığını korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, İslam hukuku, mer'i hukuk, ulus devlet, ilahiyat fakültesi.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-7894-5245 sami.erdem@marmara.edu.tr

POSITIONING FIQH IN THE MODERN PERIOD: THE PERCEPTION AND KNOWLEDGE PRODUCTION OF FIQH/ ISLAMIC LAW IN THE TURKISH THEOLOGICAL ACADEMY

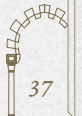
SAMİ ERDEM *

ABSTRACT

The story of academic knowledge production and teaching in the field of fiqh in the faculties of theology can be traced as a projection of the understandings, definitions and current developments around this concept over the last two centuries. In this paper, the issue of how fiqh has been conceived by muslims in the world in general within a political/legal and social structure that does not refer to Islam in the modern period and what kind of content it has taken on accordingly will be interpreted through two historical periods in the context of the theology academy in Türkiye. The first period, in which the field of fiqh was transformed into a discipline with only historical value as a result of the new political structuring in the Republican era, which coincided with the establishment of the faculties of theology, covers the period until 1982, when higher religious education institutions became an academic institution within the university system. After 1982, the discipline of Islamic jurisprudence, which has different tendencies within itself in connection with some scholarly and intellectual approaches in the world, has always reflected a duality within the basic Islamic sciences department of faculties due to its function of being an academic field of knowledge and research on the one hand, and the function of harmonizing religion and social life on the other. The field of Islamic law research, which has come a long way in the last quarter century compared to the pre-2000s in terms of academic research and knowledge production, has also faced a great expectation to find points of contact with the current legal system or to resolve the tensions between the two fields. In Türkiye, as in the case of other muslims around the world, the templates put forward by modernist muslims have largely been preserved in terms of how fiqh can function and validate as Islamic law in the modern period, and critical approaches to interpreting the relationship between politics and law, which is the most important defining factor of the nation-state, and placing Islamic law in a realistic position within this new system have remained limited. Consequently, in modern Islamic law studies, the tendency to treat the literature of the past as a fixed doctrine or collection of doctrines containing only certain mechanisms and theories isolated from their contexts and historical experience, and even as examples of positive law that have become norms, and to attribute the responsibility for solutions to the modern developments/problems faced by muslims to the entire history of Islamic law remains alive.

Keywords: Fiqh, Islamic law, positive law, nation state, faculty of theology.

* Prof. Dr., Marmara University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-7894-5245 sami.erdem@marmara.edu.tr

TEFSİR DERSLERİ: EĞİTİM-ÖĞRETİMİ, MÜFREDAT, DERS KİTAPLARI, METODOLOJİ, BİLGİ ÜRETİMİ

İSMAİL ÇALIŞKAN *

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nde yüksek din eğitimi yapan ilahiyat fakültesi müfredatında tefsir derslerinin yer alış serencamı, ders içerikleri, ders kitapları, yöntem ve bilgi üretimi irdelenmektedir. Buna bağlı olarak tefsir eğitimindeki değişikliklerin Kur'an tasavvuru ve Kur'an'ı tefsir etme edimine yansımaları gözden geçirilmekte, tefsir eğitiminin geleceğine ışık tutacak bazı tespitler serdedilmektedir. Bir asırlık sürecin 1924-1933 kesitinde müfredatta sadece "Tefsir ve Tefsir Tarihi" dersi, 1951'den sonra ise farklı düzeylerde ve isimlerdeki dersler kendine yer bulmuştur. 1980-2024 arasında derslerin isim, sayı ve muhtevasında ciddi gelişmeler gözlenmiştir. Bu kesitte geleneksel tefsiri tanıtmaya, aktarmaya ve öğretmeye eğilimi devam ettirmekle birlikte tefsir anlayışının, tefsir tarihinin, tefsir usulünün ve diğer Kur'an çalışmalarının tenkide tâbi tutulduğu, lisans ve lisansüstü derslerin yeni içerikle takdim edildiği gözlenmektedir. Bu gelişmelerle birlikte ders kitaplarında miras alınan bilginin aktarımı yanında yeni usule, Kur'an ve tefsir anlayışına, Kur'an'ı merkeze almaya dair öneriler dikkat çekmektedir. Ayrıca Kur'an ve tefsirle ilgili Batı dillerinden tercüme, derslerde daha görünür hale gelmiş, müslüman müelliflerden yapılan tercüme çalışmalarının ağırlığı kırılmıştır. Batı'da ve müslüman ülkelerde eğitim alan veya bilimsel ve eğitimsel ortamlarla irtibatı sürdüren akademisyenlerin devreye girmesiyle tefsir dersleri bir hayli değişime uğramıştır. Gelinek noktada ilahiyat fakültelerinde tefsir eğitim-öğretiminin sadece üniversite içi ile sınırlı kalmadığı, kamuoyunu ve sivil çalışmalarını da beslediği anlaşılmaktadır. Ancak gerek eğitim sistemi gerek iç ve dış pek çok etmen sebebiyle tefsir eğitiminin ülke dışında Kur'an anlayışı, Kur'an çalışmaları ve tefsiri yönlendirme istidadının zayıfladığı, zaman zaman popüler ve güncel etkilerin gölgesinde kaldığı izlenimi edinilmektedir. Bu durum dini ilimlerin ve özellikle tefsir eğitiminin yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ilahiyat eğitimi, tefsir dersleri, tefsir tarihi, tefsir usulü.

TAFSİR COURSES: EDUCATION-INSTRUCTION, CURRICULUM, TEXTBOOKS, METHODOLOGY, KNOWLEDGE PRODUCTION

İSMAİL ÇALIŞKAN*

ABSTRACT

The progress of tafsir courses in the curriculum of theology faculty, which provides higher religious education in the Republic of Türkiye, course contents, textbooks, methods and knowledge production have been analyzed in this study. Accordingly, the reflections of the changes in tafsir education on the conception of the Qur'an and the act of exegesis of the Qur'an have been reviewed, and some determinations that will shed light on the future of tafsir education have been put forward. In the 1924-1933 section of the one-century period, only "Tafsir and History of Tafsir" courses and courses with different levels and names had been included in the curriculum after 1951. Between 1980 and 2024, serious developments had been observed in the name, number and content of the courses. In this period, while the traditional tendency of introducing, transmitting and teaching tafsir was maintained, it has been observed that the understanding of tafsir, history of tafsir, tafsir methodology and other Qur'anic studies were subjected to criticism, and undergraduate and graduate courses were introduced with new content. With these developments, besides the transmission of the inherited knowledge, suggestions on new methodology, understanding of the Qur'an and tafsir, and placing the Qur'an at the center have drawn attention in the textbooks. In addition, translations of the Qur'an and tafsir from Western languages have become more visible in the courses, and the portion of translations from the muslim authors has been reduced. Tafsir courses have considerably changed with the introduction of academics who have studied in the West and the muslim countries or who maintain contact with scientific and educational environments. At this point, it has been understood that tafsir education-instruction in theology faculties is not only limited to within the university, but also feeds the public and civil studies. However, due to both the education system and many internal and external factors, it seems that tafsir education has weakened the will to direct the understanding of the Qur'an, the Qur'anic studies and tafsir throughout the country, and from time to time it is overshadowed by popular and current influences. This situation has brought with it the need to review religious sciences and especially tafsir education.

Keywords: Türkiye, education of theology, tafsir courses, history of tafsir, tafsir methodology.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0003-2899-9111 iscaliskan@ankara.edu.tr

TÜRKİYE'DE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ: YÖNTEMİ, MÜFREDATI, SORUNLARI VE GELECEĞİ

OSMAN AYDINLI *

ÖZET

İslam Mezhepleri Tarihi; İslam'ın itikadî ve siyasi düşünce ekollerini, doğuşlarına etki eden sosyo-kültürel ve siyasi faktörler, gelişim süreçleri ve İslam düşüncesine yaptıkları katkılar çerçevesinde ele alan, karşılaştıran ve yorumlayan bir bilim dalıdır. Bu ilim, “İslam düşüncesi”nin teşekkülü sürecinde kendi geleneğini çok erken bir dönemde oluşturmuş, ilk dönemlerden itibaren bağımsız bir araştırma alanı olarak şekillenmiş, tarihsel süreçlerdeki değişimlere uyum sağlayarak metodolojik ve kuramsal olarak gelişerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bu alanda telif edilen Makâlât, Fırak ve Mîlel-Nihal adı verilen eserler, mezheplerin ve düşünce ekollerinin görüşlerini bulabileceğimiz kaynak kitaplar olmuştur. Günümüzde de İslam dünyasındaki farklılıkların anlaşılması ve geleceğe yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından bu disiplinin önemi daha da artmaktadır.

Bu bildiride, İslam Mezhepleri Tarihi alanının kökenleri, tarihsel gelişimi, ilahiyat bilimleri içindeki epistemolojik konumu ve güncel durumu incelenecektir. Bu alanın bilimsel temelleri, metodolojik yaklaşımları ve diğer disiplinlerle olan ilişkileri ele alınarak, İslam düşüncesi araştırmalarındaki yeri ve önemi tartışılacaktır. Özellikle bu alanın özgün yönleri, karşılaştığı zorluklar ve modern bilime yaptığı katkılar üzerinde durulacak, disiplinin geleceği için yapılabilecek yeni araştırma alanları oluşturma imkânı ve disiplinler arası etkileşim potansiyeli hakkında değerlendirme yapılacaktır. Bunun yanı sıra, bu alanın gelecekteki potansiyeli değerlendirilerek, disiplinin daha da gelişmesi için yapılabilecek akademik ve kurumsal çalışmalar hakkında öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Makâlât, Fırak, Mîlel-Nihal, ilahiyat bilimleri, İslam Mezhepleri Tarihi yazıcılığı.

HISTORY OF ISLAMIC SECTS IN TÜRKİYE: METHODOLOGY, CURRICULUM, CHALLENGES, AND FUTURE

OSMAN AYDINLI *

ABSTRACT

The History of Islamic Sects is a field of study that examines, compares, and interprets the theological and political schools of thought within Islam, considering the socio-cultural and political factors that influenced their emergence, their developmental processes, and their contributions to Islamic thought. This discipline established its own tradition early in the formation process of Islamic Thought and has evolved as an independent research area from the earliest periods when the foundations of Islamic thought were being laid. It has adapted to historical changes, developed methodologically and theoretically, and has continued to the present day. Works in this field, known as Maqālāt, Firaq, and Milal-Niḥal, have become essential reference books where the views of sects and schools of thought can be found. Today, the significance of this discipline has increased further in terms of understanding the differences within the Islamic world and developing forward-looking solutions.

This paper will examine the origins of the field of the History of Islamic Sects, its historical development, its epistemological position within theological sciences, and its current status. The epistemological foundations, methodological approaches, and relationships with other disciplines will be discussed, emphasizing the place and importance of this field in Islamic thought research. The unique aspects of this field, the challenges it faces, and its contributions to modern science will be highlighted, along with evaluations on the possibility of creating new research areas and the potential for interdisciplinary interaction for the future of the discipline. In addition, the future potential of this field will be assessed, and suggestions for academic and institutional efforts to further develop the discipline will be presented.

Keywords: Maqālāt, Firaq, Milal-Niḥal, theological sciences, historiography of Islamic sects.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0003-4716-0522 aydinli@ankara.edu.tr

METODOLOJİ SORUNUNUN PARÇASI OLMAK BAKIMINDAN İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDE MANTIK BİLİMİNİN YERİ

KÂMİL KÖMÜRCÜ *

ÖZET

İlahiyat fakülteleri sahih, geçerli dinî bilginin üretilmeye ve öğretilmeye çalışıldığı kurumlardır. Geçerli bilgi, bilimsel yöntemlerle ortaya konulabilir. Bunun anlamı, ulaşılan malumatın belirli kurallar ve kaideler çerçevesinde elde edilmesidir. Kısaca bilginin bir metoda göre düzenlenmesi ve sistemli olması demektir. Bu fonksiyonu icra eden bilim ise mantıktır. Zira o, doğru düşünmenin ve sistemli bilgi üretmenin aracıdır. Genel bir kabul olarak mantık bütün bilimlerin aleti olduğu gibi dinî ilimlerin de temel yöntemidir. Mantığın bu vasfı İslam düşünce tarihinde özellikle Gazzâlî'den sonra daha da belirgin hale gelmiştir. Başta İslam hukuku ve kalam olmak üzere birçok ilim dalında mantık sahih bilginin usulü olarak müracaat kaynağı olmuştur. Örneğin dinî meselelerin çözümünde esas alınan ve “edille-i şer’iyye” olarak bilinen dört temel delilin sonuncusunu kıyas oluşturur. Bilindiği gibi kıyas mantığın en önemli konusudur. Bu açıdan mantık, dinî ilimlerin bir parçası haline gelmiştir. Dinî ilimler için bu kadar önemli olan mantık ilminin ilahiyat fakültelerindeki durumu nedir? Çalışmamızda bu soruya odaklanacağız. Sorunun cevaplanabilmesi için mantığın ilahiyat müfredatındaki yerine bakmak gerekir. İlahiyat fakülteleri müfredatlarındaki ders ağırlığı ve esas alınan kitaplar bakımından mantığın yerini tespit etmeyi deneyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakülteleri, ilahiyat müfredatı, sahih bilgi, mantık, metodoloji.

THE POSITION OF THE SCIENCE OF LOGIC IN THE FACULTIES OF THEOLOGY IN TERMS OF BEING A PART OF THE METHODOLOGY PROBLEM

KÂMİL KÖMÜRÇÜ *

ABSTRACT

Theology faculties are institutions where authentic, valid religious knowledge is attempted to be produced and taught. Valid knowledge can be revealed using scientific methods. This means that the information obtained is obtained within the framework of certain rules and principles. In short, it means organizing the information according to a method and being systematic. The science that performs this function is logic. Because it is a tool for thinking correctly and producing systematic knowledge. As a general acceptance, logic is the tool of all sciences and the basic method of religious sciences. This feature of logic has become more evident in the history of Islamic thought, especially after Ghazālī. Logic has become a source of reference as the method of authentic knowledge in many branches of science, especially Islamic Law and Kalām. For example, qiyas constitutes the last of the four basic evidences known as edille-i şer'iyye, which are taken as basis in solving religious issues. As it is known, syllogism is the most important subject of logic. In this respect, logic has become a part of religious sciences. What is the status of the science of logic, which is so important for religious sciences, in the faculties of theology? We will focus on this question in our study. In order to answer the question, it is necessary to look at the place of logic in the theology curriculum. We will try to determine the place of logic in terms of the course position in the curriculum of the faculties of theology and the books used as basis.

Keywords: Faculties of theology, theology curriculum, authentic knowledge, logic, methodology.

* Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-1271-4575 kkomurcu@cumhuriyet.edu.tr

HADİS TARİHİ YAZIMINDA TEMEL MESELELER VE SORUNLAR

HALİT ÖZKAN *

ÖZET

Hâdis tarihi yazımı, Cumhuriyet Türkiye'si ilahiyat çalışmalarında önemli bir tecrübe ve birikimin oluştuğu alanlardan birisidir. Bugüne kadar kaleme alınmış onlarca hadis tarihi eseri, bu alandaki tecrübe ve birikimin takibine ve bunlar üzerinden değerlendirme yapmaya imkân verecek miktara ve muhtevaya ulaşmış görünmektedir. Bu tebliğde ilahiyat fakültelerinde üretilen hadis tarihi çalışmalarının genel durumu ele alınacaktır. Mevcut hadis tarihi eserlerinde gerek yazım tarzı gerek muhteva itibarıyla hangi unsurlar öne çıkmakta, hangi unsurlar gözden kaçmakta, hadis tarihi kitapları genel tarih/İslam tarihi eserlerinin muhtevasıyla ne kadar uyum arz etmekte, yeni ortaya çıkan imkânlar açısından bakıldığında hadis tarihi eserleri nasıl bir görünüm sunmakta gibi sorular çerçevesinde konu ele alınacak, bundan sonraki hadis tarihi eserlerinin yazımında dikkat edilmesi mümkün olan bazı teklif ve değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis tarihi, hadis tarih yazıcılığı, hadis tarihi literatürü.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.
ORCID: 0000-0003-2829-6010 halit.ozkan@medeniyet.edu.tr

HISTORIOGRAPHY OF HADİTH IN TÜRKİYE: BASIC ISSUES AND PROBLEMS

HALİT ÖZKAN *

ABSTRACT

Hadith historiography is one of the areas where significant experience and knowledge are gained in theological studies of contemporary Türkiye. Dozens of hadith historical works written to date seem to have reached the amount and content that will allow tracking the experience and knowledge in this field and making evaluations based on them.

In this paper, the general situation of history of hadith studies produced in the faculties of theology is discussed. Which elements stand out in the existing history of hadith works, both in terms of writing style and content, which elements are overlooked, how compatible are history of hadith books with the content of general history/Islamic history works, what is the situation of the history of hadith studies when viewed from the angle of newly emerging tools and perspectives in historiography in general? The subject will be discussed within the framework of these questions, and some suggestions and evaluations will be made that can be taken into consideration in writing future history of hadith works.

Keywords: Hadith history, hadith historiography, hadith history literature.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet University Faculty of Islamic Sciences.
ORCID: 0000-0003-2829-6010 halit.ozkan@medeniyet.edu.tr

AKADEMİK HADİŞÇİLİK VE ELEŞTİREL YAKLAŞIM: ANKARA PERSPEKTİFİ

BÜNYAMİN ERUL*

ÖZET

Atı asırlık Osmanlı Devleti'nden sonra yaşanan yüz yıllık Cumhuriyet tecrübesi, birçok yönüyle kendine özgü kurumları, kuramları, alanları beraberinde getirmiştir. Bu durum, genelde İslamî ilimler için söz konusu olduğu gibi, özelde hadis ilmi için de geçerlidir. Hadis ile ilgili yüz yıllık eğitim-öğretim ve üretim sonucunda "Akademik Hadisçilik" diye ifade edilen farklı bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki akademik hadisçiliğin 1924-1949, 1949-1982, 1982-2000 ve 2000-2024 yılları arası olmak üzere dört farklı devrede değerlendirilmesi mümkündür.

İlahiyatsız geçen on altı yıllık aradan sonra 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile "Akademik Hadisçilik" yeniden başlamıştır. Fuat Sezgin, M. Tayyib Okiç, Talat Koçyiğit, M. Said Hatiboğlu gibi hocalar "Türkiye Hadisçiliği"nin temellerini atmışlar, onların yetiştirdiği öğrencileri de akademik hadisçiliği inşa yolunda ilerlemişlerdir.

Merhum Tayyib Okiç'ten halen görevde olan hadis hocalarının doğrudan hadis sahası ile ilgili yayımlanmış oldukları, tez, kitap, tahkik, tercüme, makale, tebliğ ve ansiklopedi maddelerini dikkate aldığımızda yüz elliden fazla kitap, neredeyse bine yakın makale tebliğ ve ansiklopedi maddesinden söz edebiliriz. Türkiye'nin en uzun ömürlü fakültesi olması ve köklü bir geleneğe sahip olması hasebiyle şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, yetmiş beş yılda ortaya çıkan bu üretim yalnızca nicelik olarak değil, aynı zamanda nitelik olarak da ülkedeki akademik hadisçiliğin seyri konusunda belirleyici olmuştur. Yapılan akademik çalışmalarda özgünlük, eleştirel ve yenilikçi yaklaşımlar öne çıkmıştır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin tarihinde hadis alanında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalar uzunca bir süre klasik hadis konularının tespit ve tanıtımına yönelik olmuşsa da ilerleyen yıllarda analitik ve eleştirel bakış açısıyla yapılan araştırmalarla daha çok bu alanın problemlerini sorgulama yönünde bir seyir takip etmiştir. Son otuz yıldan beri ise, çalışmalar daha çok problematiğe ve yöntem arayışlarına kaydırılmıştır. Dinî kültürün önemli bir parçasını oluşturan hadis tarihi, literatürü ve metinlerinin, bilimsel anlayışla nasıl değerlendirilebileceği; bu değerlendirmenin hangi kavramsal ve kuramsal sistemle yapılabileceği konusu bu sürecin temel özelliğini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, akademik hadisçilik, hadis tarihi, hadis tarihi literatürü.

A CRITICAL APPROACH IN ACADEMIC HADİTH STUDIES: THE ANKARA PERSPECTIVE

BÜNYAMİN ERUL*

ABSTRACT

The century-long experience of the Republic of Türkiye after the six centuries of the Ottoman Empire has brought with it distinctive institutions, theories, and fields in many respects. This is true for Islamic studies in general, as well as for the studies of hadith in particular. As a result of a century of education and production related to hadith, a different approach, referred to as “Academic Hadith Studies”, has emerged. Academic Hadith Studies in Türkiye can be evaluated in four distinct periods: 1924-1949, 1949-1982, 1982-2000, and 2000-2024.

After a sixteen-year interruption without any theology faculties, Academic Hadith Studies resumed in 1949 with the establishment of the Faculty of Divinity at Ankara University. Scholars such as Fuat Sezgin, M. Tayyib Okıç, Talat Koçyiğit, and Mehmed Said Hatiboğlu laid the foundations of hadith studies in Türkiye. Their students continued to put efforts into building and advancing academic hadith studies.

If we consider the theses, books, critical editions, translations, articles, conference papers, and encyclopedia entries published by scholars in Ankara, from the late Tayyib Okıç to the present-day hadith scholars, we can speak of over 150 books and nearly 1,000 articles, papers, and encyclopedia entries. Considering its longest-standing faculty status in Türkiye and its deep-rooted tradition, we can easily say that this seventy-five-year production has been decisive in the course of academic hadith studies in the country, not only in quantity but also in quality. Academic studies conducted have been characterized by a focus on originality, critical and innovative approaches.

Although graduate studies in the field of hadith at Ankara University Faculty of Divinity initially focused for an extended period on identifying and introducing classical Hadith topics, over time, research took a different direction with a more analytical and critical perspective, increasingly questioning issues within the field. Over the past thirty years, the focus has shifted further towards problematics and the search for methodologies. A key feature of this process has been exploring how the history, literature, and texts of hadith, which form a significant part of religious culture, can be evaluated from a scientific perspective, and determining the conceptual and theoretical frameworks through which this evaluation should be conducted.

Keywords: Hadith, academic hadith studies, hadith historiography, hadith history literature.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0003-0630-4147 berul@ankara.edu.tr

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KONYA HADİSÇİLİĞİ

ADİL YAVUZ *

ÖZET

İslam medeniyetinin önemli tezahürleri olan şehirler, ilim ve düşünce hayatına sağladıkları katkılarla canlı bir tarihi geleneğe sahiptirler. Bu geleneğe sahip şehirlerden biri de Konya'dır. Hem siyasi ve kültürel açıdan hem de İslam düşünce geleneği ve hadis ilim tarihi açısından öne çıkan Konya, Selçuklular döneminde başkent olarak güçlü bir ilim geleneği oluşturmuştur. Şehir, Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Sadreddin Konevî gibi ilim adamlarına ev sahipliği yapmış ilim hayatının merkezlerinden biri haline gelmiştir. Hadis ilminin öğretildiği ihtisas medreseleri olan dârülhadislerin ilk örneklerinden biri de Konya'da inşa edilmiştir. Bu medrese geleneği Selçuklu döneminin ardından Osmanlı Devleti zamanında da devam etmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte ise hadis ilmi, akademik çalışmalarla farklı bir boyut kazanmıştır. Türkiye'deki ilk İmam Hatip Okulları ve Yüksek İslam Enstitülerinin açıldığı şehirlerinin başında yine Konya gelmektedir.

"Konya Hadis Ekolü" bu dönemde hem medrese geleneğinin birikimini hem de Türkiye'ye dışarıdan gelen ilim adamlarının etkisini birleştirmeye çalışmıştır. Özellikle Prof. Dr. Muhammed Tayyib Okıç ve onun asistanı Prof. Dr. Ali Osman Koçkuzu ile hadis araştırmaları çalışmaları ileri bir seviyeye taşınmıştır. Konya Hadis Ekolü, hadis ve fıkıh, hadis ve tasavvuf gibi ilimler arası problemlere odaklandığı gibi farklı mezheplerin hadis algılarını ortaya çıkaran araştırmalara da yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda hem günümüz hadis problemleri üzerine çözüm üretmekte hem de hadis ilminin tarihsel gelişimine katkı sağlamaktadır. Konya Hadis Ekolü, kadim geleneğe ve birikime saygı duyan bir yaklaşıma sahiptir. Bu açıdan geleneği salt eleştiri sahası olarak görmediği gibi daha anlamacı ve yorumlamacı bir yaklaşımı öne çıkarır. Muasır gelişmeleri de takip eder. Hadis birikimini sadece akademik yönüyle değil toplumsal bağlamdaki karşılığı ile ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konya, hadis, Selçuklular, Osmanlı.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-1340-7892 adlyavuzso@gmail.com

ḤADĪTH SCHOLARSHIP IN KONYA FROM THE PAST TO THE PRESENT

ADİL YAVUZ *

ABSTRACT

The cities, as significant manifestations of Islamic civilization, possess a vibrant historical tradition with the contributions they make to scientific and intellectual life. One of the cities that upholds this tradition is Konya. Politically, culturally, and intellectually, Konya has distinguished itself, especially in the Islamic intellectual tradition and the history of ḥadīth sciences. During the Seljuk period, as the capital, it developed a strong scholarly tradition and became a center of learning, hosting renowned scholars such as Mawlānā Jalāluddīn Rūmī and Sadreddin Konevī. One of the earliest examples of Dār al-ḥadīth- specialized *madrāsas* where ḥadīth science were taught, was established in Konya. This *madrasa* tradition continued after the Seljuks and during the Ottoman period. With the Republican era, the study of ḥadīth took on new dimensions through academic research.

Konya remains one of leading cities in Islamic education, with the establishment of some of Türkiye's first Imam-Hatip High Schools and Higher Islamic Institutes. During this period, the Konya Ḥadīth School sought to merge the traditional *madrasa* accumulation with the influence of foreign scholars who came to Türkiye from abroad. Ḥadīth studies were taken to an advanced level, especially with the efforts of Professor Muhammed Tayyib Okıç and his assistant, Professor Ali Osman Koçkuzu. The Konya Ḥadīth School focuses on interdisciplinary problems such as ḥadīth and fiqh, ḥadīth and sufism, as well as studies that reveal the perceptions of ḥadīth by different Islamic sects. In this context, it both produces solutions to today's ḥadīth problems and contributes to the historical development of ḥadīth science. The Konya Ḥadīth School adopts an approach that honors and respects the ancient tradition and accumulation, viewing it not merely as an object of criticism but as something to be understood and interpreted. At the same time, it also follows contemporary developments, addressing the accumulation of ḥadīth not only from an academic perspective but also within its counterpart in the social context.

Keywords: Konya, ḥadīth, Seljuks, Ottomans.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan University Ahmet Keleşoğlu Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-1340-7892 adlyavuzso@gmail.com

TÜRK İLAHİYAT AKADEMİSİNDE TASAVVUF ÇALIŞMALARININ YÜZ YILI

AHMET MURAT ÖZEL *

ÖZET

Türk akademisinde tasavvuf çalışmalarının tarihini iki başlık halinde ele almak mümkündür. İlki, eğitim kurumları bünyesindeki tasavvuf isimli ya da tasavvufu ima eden başlıktaki derslerin tarihi. İkincisi, yine eğitim kurumlarındaki, tasavvufu ilgili akademik üretimin tarihi.

İlki söz konusu olduğunda, bugün ilahiyat ve İslamî ilimler fakülteleri müfredatlarında yer alan tasavvuf dersinin yüz yılı aşkın bir geçmişi bulunduğu görülmektedir. 1900'de açılan Dârülfünun-i Şâhâne'nin bir şubesi olarak faaliyette bulunan Ulûm-i Şer'iyye Şubesi'nin 1911-12 eğitim yılının müfredatında, 1.-2.-3. sınıflarda olmak üzere İlm-i Ahlâk-ı Şer'iyye ve Tasavvuf dersinin adına rastlanmaktadır. Cumhuriyet dönemine geçişle birlikte, Dârülfünun da yeniden düzenlenirken, Dârülfünun'a bağlı açılan ilahiyat fakültesinin müfredatında da Mehmed Ali Aynî tarafından verilen bir Tasavvuf Tarihi dersinin yer aldığı görülmektedir. İslam dünyasında, modern akademide tasavvuf dersine yer veren ilk kurum muhtemelen bu dersle İstanbul'daki Dârülfünun'dur. Yine modern akademik gereklere göre telif edilmiş ilk tasavvuf tarihi kitabı da Aynî'nin *Tasavvuf Tarihi* başlıklı ve ders notlarından hazırlanmış kitabıdır. 1933 senesinde Dârülfünun kapatılıp da yerine İstanbul Üniversitesi açılırken, bu yeni üniversitede ilahiyat fakültesine yer verilmemiş, böylece yüksek eğitim düzeyinde ilahiyat eğitimi bu tarihte bir anlamda ilga edilmiştir. Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir ilahiyat fakültesi 1949'da açıldığında, 1953-1954 öğretim yılında yapılan ders programında Tasavvuf Tarihi dersine yer verildiğini görmekteyiz. Bu ders günümüze kadar da devam etmiştir.

Tasavvufa dair modern anlamda akademik üretimi Fuad Köprülü'nün 1918'de yayımladığı *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar* ile başlatılabiliriz. Bu üretim günümüze kadar kesintisiz sürmüştür. Hatta 1933'te ilahiyat fakülteleri kapatılmış olmasına rağmen, ilahiyat fakülteleri dışında yapılmış çok sayıda tasavvuf konulu tez bulunmaktadır. İlahiyat fakültesi tekrar açıldıktan sonra da Tasavvuf ana bilim dalı altında olmasa da tasavvuf konulu tezlerin üretiminin sürdüğünü görüyoruz. Nihayet 1991-1992 öğretim yılında ilahiyat fakültelerinde Tasavvuf ana bilim dalının açılmasıyla birlikte, tasavvuf konulu tezler kendi ana bilim dalında üretilmeye devam etmiştir. 1953 ile 2024 yılları arasında tasavvuf alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin sayısı tespit edebildiğimiz kadarıyla 1049'dur. Bu rakam, ilahiyat akademisinin bütün dallarında yapılan tezler içinde yaklaşık %4'lük bir orana karşılık gelmektedir.

Tasavvuf alanında yapılan tezlerin tasavvuf nazariyatı, tasavvuf tarihi, tasavvuf kültürü ve tasavvufi metin çalışmaları olmak üzere dört temada yapıldığını görmekteyiz. Bu temalardan nazariyat çalışmaları, diğerlerinin toplamı kadar, yani toplam çalışmaların yarısı oranında tez yapıldığını söyleyebiliriz. Son yıllarda yeni açılan çok sayıda ilahiyat fakültesinin de etkisiyle lisansüstü tasavvuf tezlerinde niceliksel olarak bir artış olmuştur. Yine ilahiyat fakültelerinde eğitim gören uluslararası öğrencilerin sayısal artışı da tezlerde Hint ve Afrika gibi yeni ilgi alanlarının doğmasına vesile olmuştur. Tasavvuf ana bilim dalı Türk akademisine özgüdür ve Türkiye'de tasavvufu ilgili dünyada başka bir ülke akademisinde rastlanmayacak nicelikte üretim yapılmasının da sebebidir. Ama bu akademik üretimin Türkçe yapıyor olması, çalışmaların uluslararası akademide takip edilebilmesinin önünde bir engel oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, tasavvuf tarihi, tasavvuf nazariyatı, tasavvuf çalışmaları, Türk akademisi.

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.
ORCID: 0000-0001-5396-4995 ahmet.ozel@ihu.edu.tr

A HUNDRED YEARS OF STUDY OF SUFISM WITHIN THE ACADEMY OF DIVINITY IN TÜRKİYE

AHMET MURAT ÖZEL *

ABSTRACT

The history of tasawwuf studies in Turkish academia can be analyzed under two headings. The first is the history of courses in educational institutions titled tasawwuf or those that implicitly incorporate themes related to tasawwuf. The second is the history of academic scholarship related to tasawwuf in educational institutions.

In the first area, it can be observed that the course on tasawwuf currently offered in the curricula of faculties of divinity and Islamic studies has a history spanning over a century. In the curriculum for the 1911-1912 academic year of the 'Ulüm-i Shar'iyya Branch, which operated as a branch of the Dār al-Funūn-i Shāhāne established in 1900, the courses 'ilm-i akhlāq-i shar'iyya and tasawwuf are listed for the first, second, and third years. With the transition to the Republican era, the Dār al-Funūn underwent reorganization, and it is noted that the newly established faculty of divinity included a course on the history of tasawwuf, taught by Mehmed Ali 'Aynī, in its curriculum. In the Islamic world, the Dār al-Funūn in Istanbul was likely the first institution to include a course on tasawwuf in modern academia. Again, the first book on the history of tasawwuf written according to modern academic standards was 'Aynī's book titled *History of Tasawwuf*, which was compiled from his lecture notes. In 1933, when Dār al-Funūn was closed and replaced by Istanbul University, the faculty of divinity was not included in this new institution. However, when a faculty of divinity was established at Ankara University in 1949, the curriculum for the 1953-1954 academic year included a course on the history of tasawwuf. This course has continued until the present day.

The modern academic scholarship related to tasawwuf can be traced back to Fuad Köprülü's 1918 publication, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. This scholarship has continued uninterrupted to the present day. Notably, despite the closure of the faculties of divinity in 1933, a significant number of theses on tasawwuf were prepared in other faculties. Following the re-establishment of the faculties of divinity, we observe that research on tasawwuf continued, even if not specifically categorized under a dedicated department for tasawwuf studies. Finally, with the opening of the department of tasawwuf in the faculties of divinity in the 1991-1992 academic year, master and doctoral studies on tasawwuf have consistently been conducted within their respective academic framework. Between 1953 and 2024, a total of 1,049 master's and doctoral theses in the field of tasawwuf have been recorded. This figure represents approximately 4% of the total theses produced across all disciplines of divinity.

Theses in the field of tasawwuf can be categorized into four main themes: Tasawwuf theory, tasawwuf history, tasawwuf culture and tasawwuf textual studies. Notably, in theoretical studies, the number of theses produced is equivalent to the combined total of the other themes, constituting approximately half of all research in this field. In recent years, there has been a quantitative increase in postgraduate tasawwuf theses due to the effect of many newly opened faculties of divinity. Additionally, the growing number of international students studying in these faculties has led to the emergence of new areas of interest in theses, including regions like India and Africa. The department of tasawwuf is unique to Turkish academia and is the reason behind the substantial production of scholarship related to tasawwuf that is not found in other countries' academic institutions. However, the fact that this academic output is primarily in Turkish presents a barrier to the international visibility and accessibility of these studies within the global academic community.

Keywords: Sufism, sufi history, theoretical sufism, sufi studies, Turkish academia.

* Assoc. Prof., İstanbul Medeniyet University Faculty of Islamic Sciences.
ORCID: 0000-0001-5396-4995 ahmet.ozel@ihu.edu.tr

İSLAM FELSEFESİNİN İLAHİYAT SERÜVENİ

İBRAHİM HALİL ÜÇER *

ÖZET

İslam felsefesi disiplini ve bu disiplin etrafında oluşan modern literatür ile müfredat, Dârülfünun'dan üniversiteye gelinceye değin kazandığı yeni biçim ve içerikle, hem Türkiye'deki felsefe çalışmalarını kendi tarihsel kaynaklarıyla yüzleştirme hem de modern ilahiyat birikiminin felsefi ve tarihsel derinliğini oluşturmada önemli bir rol oynamıştır. Bu tebliğde İslam felsefesi disiplininin on dokuzuncu yüzyıldaki modern ve tarihî karakteri baskın inşasını dikkate alarak, bu yeni formun ilahiyat fakültelerindeki görünümleri üzerinde duracağız. Bunu yaparken söz konusu disiplinin ilahiyat müfredatı ve eğitimindeki görünümünü; tarihsel süreklilik, problematik kapsam, terminolojik yapı, klasiklerle ilişkiler, yönetsel çerçeve, din felsefesi, felsefe tarihi ve mantık gibi fakülteadaki diğer disiplinlerle ilişkiler, yine felsefenin geleneksel dönemde ilişkili olduğu ve modern ilahiyatlarda da yer alan kelimeler, usul, dil, tasavvuf gibi disiplinlerle ilişkileri ve nihayet üretilen literatür üzerinden ele alacak, ilahiyatlarda felsefenin konumu ve geleceğiyle ilgili bazı öngörülere yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat, Dârülfünun, İslam felsefesi, İslam felsefesi tarihi yazıcılığı, İslam felsefesi dersleri, çağdaş İslam felsefesi literatürü.

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-3902-0418 halilucer@gmail.com

THE THEOLOGICAL ADVENTURE OF ISLAMIC PHILOSOPHY

İBRAHİM HALİL ÜÇER *

ABSTRACT

The discipline of Islamic philosophy, along with the modern literature and curriculum developed around it, with the new form and content it acquired from the Dâr al-Funûn period to the university, has played a pivotal role not only in reconnecting philosophical studies in Türkiye with their historical roots but also in deepening the intellectual and historical foundation of contemporary theological scholarship. In this paper, we will closely examine how the new form has manifested within faculties of theology, taking into account the prevalent formation of the modern and historical character of the Islamic philosophy discipline in the 19th century. While doing this, we will examine the manifestations of the discipline in the theology curriculum and education, including historical continuity, the problematic content, terminological structure, relationships with classical works, methodological framework, and connections with other disciplines in the faculty such as philosophy of religion, history of philosophy, and logic. We will also explore its relationships with other fields traditionally associated with philosophy during the classical period and that continue to be relevant in modern theology, such as kalâm, usûl, language, and sufism, analyzing the literature produced in this field and provide some predictions regarding the future position of philosophy in faculties of theology.

Keywords: İlahiyât, Islamic philosophy, historiography of Islamic philosophy, Islamic philosophy classes, literature of modern Islamic philosophy.

* Assoc. Prof., İstanbul Medeniyet University Faculty of Arts and Humanities.
ORCID: 0000-0002-3902-0418 halilucer@gmail.com

İLAHİYAT VE DİN BİLİMLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR DİNİ FORMASYON OLUŞTURMADAKİ ROLÜ ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR

HASAN KAPLAN *

ÖZET

Şon üç yüzyıl boyunca bilimsel ve teknolojik gelişmeler (Coğrafi Keşifler, Aydınlanma, Sanayi Devrimi, Dijitalleşme), entelektüel, sosyolojik ve siyasal alanlarda büyük dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümler dinî paradigmaları da derinlemesine etkilemiş, geleneksel dinî yapılar modernite ve post-modernitenin ciddi meydan okumalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Yahudi ve hıristiyan ilahiyatçılar, bu süreçte geliştirdikleri teolojik yaklaşımlarla kendi dinî yapılarını kısmen sürdürürebilmeyi başarmışlardır.

İslam dünyası ise bu meydan okumalarla nispeten gecikmeli olarak yüzleşmektedir. Türkiye özelinde ise, Türk modernleşmesi sürecinde din, Batı dünyasındaki felsefi ve teolojik dönüşümlere benzer bir süreç yaşamaksızın, tepeden gelen bir zorlamayla doğrudan siyasal ve kamusal alanın dışına itilmiştir. Bu durum, dinî paradigmayı savunmacı bir pozisyona zorlamış, dolayısıyla İslam ilahiyatının modernite ve post-modernitenin meydan okumalarıyla otantik bir şekilde yüzleşmesini geciktirmiştir.

Şon yirmi yılda yaşanan siyasal değişimler sonucunda din üzerindeki baskılar kalkmış, dinî paradigmalar geniş bir ifade özgürlüğü ve devlet desteğı kazanmıştır. Ancak yapılan bilimsel araştırmalar ve toplumsal olaylar, bu özgürlük ortamında Türk toplumunun -umulanın aksine-bir “inanç krizi” yaşadığını göstermektedir. Bu kriz, İslam ilahiyatının yaklaşık yüzyıllık bir gecikmeden sonra daha gerçekçi ve tabandan gelen bir modernite ve post-modernite meydan okumasıyla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bildiriye, Türkiye'deki ilahiyat fakülteleri ve müfredatları ele alınarak, özellikle Din Bilimlerinin (Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi ve Din Eğitimi) bu “inanç krizini” yönetmedeki ve sürdürülebilir bir dinî formasyon inşasındaki kritik rolü üzerinde durulacaktır. Bu analiz, ilahiyat fakültelerinin akademik araştırma, eğitim-öğretim ve toplumsal hizmet alanlarındaki önemini, Türkiye ve İslam dünyasındaki sosyo-kültürel dönüşümler bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir dinî formasyon, ilahiyat, din psikolojisi, inanç krizi, din bilimleri.

SOME REFLECTIONS ON THE ROLE OF THEOLOGY AND RELIGIOUS STUDIES IN CREATING A SUSTAINABLE RELIGIOUS FORMATION

HASAN KAPLAN *

ABSTRACT

Over the past three centuries, scientific and technological advancements (such as the Geographical Discoveries, the Enlightenment, the Industrial Revolution, and Digitalization) have led to significant transformations in intellectual, sociological, and political spheres. These transformations have also deeply affected religious paradigms, with traditional religious structures facing serious challenges from modernity and post-modernity. Jewish and christian theologians, through the theological approaches they developed during this process, have been able to partially sustain their religious structures.

The Islamic world, on the other hand, has faced these challenges relatively later. In the specific case of Türkiye, during the process of Turkish modernization, religion was excluded from the political and public sphere through top-down imposition, without experiencing a philosophical and theological transformation similar to that in the West. This situation forced the religious paradigm into a defensive position, delaying the authentic confrontation of Islamic theology with the challenges of modernity and post-modernity.

As a result of political changes over the past twenty years, pressures on religion have been lifted, and religious paradigms have gained broad freedom of expression and state support. However, scientific studies and social events indicate that, contrary to expectations, Turkish society is experiencing a “crisis of faith” in this environment of freedom. This crisis reveals that, after nearly a century of delay, Islamic theology is now facing a more realistic and grassroots challenge from modernity and post-modernity.

In this paper, by examining theology faculties and their curricula in Türkiye, particular emphasis will be placed on the critical role of religious studies (psychology of religion, sociology of religion, history of religions, and religious education) in managing this “crisis of faith” and building a sustainable religious formation. This analysis aims to evaluate the importance of theology faculties in the fields of academic research, education, and social service in the context of socio-cultural transformations in Türkiye and the Islamic world.

Keywords: Sustainable religious formation, theological faculties, psychology of religion, crisis of faith, religious studies.

* Prof. Dr., Yalova University Faculty of Humanities and Social Sciences.
ORCID: 0000-0001-6879-5100, hasan.kaplan@yalova.edu.tr

YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKİYE'DE DİNLER TARİHİ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

BİLAL BAŞ*

ÖZET

Ülkemizde Dinler Tarihi çalışmalarının yüzyılı aşan bir geçmişi vardır. Bugün sayıları 73'ü bulan ilahiyat fakültelerinde ana bilim dalı olarak, 26 İslamî ilimler fakültesinde ise Felsefe ve Din Bilimleri bölümü altında Dinler Tarihi zorunlu ve seçmeli dersleri, lisans üstü programları, sayıları yüzlerle ifade edilen kadrolu öğretim üyeleri ile yerleşmiş bir bilim dalıdır. YÖK tez katalogunda "Dinler Tarihi" bilim dalında 700'den fazla lisansüstü tez bulunur; bu tezleri yazan araştırmacıların ürettiği yüzlerce telif ve çeviri kitap, binlerce makale, ansiklopedi maddesi ile ülkemizdeki Dinler Tarihi müktesebatı artık bir araştırmacının tek başına takip edemeyeceği muazzam bir hacme ulaşmıştır. Ülkemizim Batılılaşma tercihlerine paralel şekilde, inanç bakımından "diğer" hakkında başka bir İslam ülkesinde görülemeyecek çok değerli bir birikim oluşmuştur. Bugün başta Yahudilik ve Hıristiyanlık olmak üzere Dünya Dinleri'ni ilgilendiren herhangi bir konuda okuma yapmak isteyen bir kimse Türkçe dilinde telif edilmiş ansiklopedi maddeleri (bu konuda *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* özellikle zikredilmelidir), kitaplar ve makalelere kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu tebliğde Dinler Tarihi bilim dalında son 15 yılda tamamlanmış ve rastgele seçilen 20 kadar lisansüstü tezi gözden geçirmek suretiyle sahanın geldiği yer konusunda tespit ve değerlendirmelerde bulunacağız. Çalışmalarda konuların seçimi, ele alınış biçimi, kritik yaklaşım, bilgi üretme keyfiyeti, yararlılık/işlevsellik, orijinal yaklaşım ve bilgi üretme kapasitesi gibi konularda ülkemizdeki Dinler Tarihi çalışmalarının güçlü ve zayıf yönleri nelerdir sorularını cevaplamaya çalışacak ve nitelik bakımından değerlendirme ve önerilerde bulunacağız.

Anahtar Kelimeler: Dinler tarihi, Türkiye, metodoloji.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0003-0866-3186 bilal.bas@marmara.edu.tr

STUDIES OF THE HISTORY OF RELIGIONS IN TÜRKİYE AT ITS CENTENARY: A GENERAL ASSESSMENT

BİLAL BAŞ*

ABSTRACT

Studies of the History of Religions in Türkiye began slightly over a century ago. Today the field is represented in the faculties of Islamic studies, the number of which exceeded a hundred, as an independent sub-department. It is a compulsory subject in those programs; in addition, most of those faculties has separate M.A. and PhD programs in the field, those programs has produced so far over 700 graduate theses on every aspect of major world religions, hundreds of books, translations, and thousands of scholarly articles. Anyone interested in world religions can now find fine scholarship in Turkish in every major aspect. This is a most valuable scholarly asset, thanks to the efforts of professional Turkish scholars of the history of religion. The aim of this presentation is to make a general assessment of this scholarship in terms of its contribution to original knowledge and perspectives, developing critical approaches. Through a survey of randomly chosen 20 graduate theses in the field, completed in the last 15 years, we will attempt to evaluate their critical contribution to scholarship and offer some insights.

Keywords: History of religions, Türkiye, methodology.

* Assoc. Prof., Marmara University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0003-0866-3186 bilal.bas@marmara.edu.tr

İLAHİYAT FAKÜLTELERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ: TÜRKİYE VE AVRUPA

BÜLENT UÇAR *

MERDAN GÜNEŞ **

ÖZET

Bu tebliğ Avrupa'daki ilahiyat çalışmalarının başlangıç noktasını oluşturan ve diğer Avrupa ülkelerinde gıpta ile gözlemlenen Almanya'daki İslam ilahiyat kurumlarını tanıtmayı hedeflemektedir. 2010 yılında Bilim Kurulu'nun Alman üniversitelerinde İslam ilahiyatı enstitüleri kurulmasını tavsiye etmesinin hemen ardından, Osnabrück, Münster, Frankfurt/Gießen, Tübingen ve Erlangen-Nürnberg Üniversiteleri; daha sonraki yıllarda da Paderborn ve Berlin Üniversiteleri; "İslam İlahiyatı" alanında enstitüler ve programlar oluşturdular. Almanya'nın İslam ilahiyatının kurulmasını desteklemesinin ardında akademik ideallerden ziyade, toplumsal ve siyasi bir takım kaygıları görmek gerekir. Alman hükümetinin temel amaçlarından biri, İslami kurumlarını yabancı etkilerden bağımsız kılmak ve Almanya'yı kendisine yurt olarak seçmiş olan müslümanların Alman toplumuna entegrasyonunu sağlamaktır. Almanya'daki gençlerin akademik seviyede İslam ilahiyat eğitimi alabilmeleri için yurtdışına yönelmelerinin yerine, içinde yetiştikleri, sosyal dokuya ve kültürel kodlara sahip oldukları ülkede eğitim almaları tercih edilmiştir. İslami ilahiyat eğitimi, özellikle İslam din dersi öğretmenlerinin yetiştirilmesindeki bilimsel alt yapıyı oluşturmanın, imamların yetiştirilmesini kurumsallaştırmanın ve müslümanlara dair sorunlar üzerine bilimsel çalışmalar yürütmenin akademik zeminini hazırlamayı hedefliyor. Almanya'daki İslam ilahiyatları İslam geleneğinin temel dinamiklerini ve modern dünyanın fikir havzasını bir araya getirerek, toplumsal tartışmaları daha derinlemesine ele almayı amaçlıyor. Hıristiyan teolojileri İslam teolojisinin desteklenmesini, disiplinler arası iş birliğini güçlendirmek ve dini gelenekler arasında daha derin bir anlayış geliştirmek için önemli bir fırsat olarak görmektedir. Zira İslam ilahiyatının Alman üniversitelerinde tanınması ve kurumsallaşması, toplum içerisinde artış gösteren sekülerleşmeye karşı direnen hıristiyan teolojilerinin de akademik ve toplumsal anlamda ne kadar vazgeçilmez olduğunu yeniden teyit edebilir. Nitekim her iki disiplin de Aydınlanma felsefesiyle şekillenen ve giderek sekülerleşen bir toplumda, dini ve ahlaki değerlerin korunması ve yeniden yorumlanması gibi benzer zorluklarla yüzleşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alman İslam ilahiyatı, sekülerleşme, İslam din eğitimi.

* Prof. Dr., Osnabrück Üniversitesi.
ORCID: 0009-0002-5032-5041 bucar@uni-osnabrueck.de

** Prof. Dr., Osnabrück Üniversitesi.
ORCID: 0000-0002-2661-0611 merdan.guenes@uni-osnabrueck.de

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THEOLOGY FACULTIES: TÜRKİYE AND EUROPE

BÜLENT UÇAR *

MERDAN GÜNEŞ **

ABSTRACT

This paper aims to introduce the Islamic theological institutes in Germany, which constitute the starting point of theological studies in Europe and are the envy of other European countries. Immediately after the scientific board recommended the establishment of Islamic theology institutes in German universities in 2010, the universities of Osnabrück, Münster, Frankfurt/Gießen, Tübingen and Erlangen-Nuremberg, and later the universities of Paderborn and Berlin, established institutes and programs in the field of “Islamic Theology”. Behind Germany’s support for the establishment of Islamic theology, rather than academic ideals, we should see a number of social and political concerns: One of the main goals of the German government is to ensure the independence of Islamic institutions from foreign influences and to ensure the integration of muslims who have chosen Germany as their homeland into German society. In order for young people in Germany to receive an academic Islamic theological education, it is preferred that they receive their education in the country in which they have grown up and in which they have the social fabric and cultural codes, rather than turning abroad. Islamic theology education aims to prepare the academic basis for creating the scientific infrastructure for the training of Islamic religious education teachers, institutionalising the training of imams and conducting scientific studies on muslim problems. Islamic theologies in Germany aim to address social debates in more depth by bringing together the fundamental dynamics of the Islamic tradition and the intellectual basin of the modern world. christian theologies see the support of Islamic theology as an important opportunity to strengthen interdisciplinary cooperation and develop a deeper understanding between religious traditions. The recognition and institutionalization of Islamic theology at German universities may also reaffirm the indispensable role of christian theologies, which resist the increasing secularization within society, in both academic and societal contexts. Indeed, both disciplines face similar challenges such as the preservation and reinterpretation of religious and moral values in a society shaped by the philosophy of enlightenment and increasingly secularized.

Keywords: German Islamic theology, Islamic religious education.

* Prof. Dr., University of Osnabrück.
ORCID: 0009-0002-5032-5041 bucar@uni-osnabrueck.de

** Prof. Dr., University of Osnabrück.
ORCID: 0000-0002-2661-0611 merdan.guenes@uni-osnabrueck.de

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE İSLAMÎ ÇALIŞMALAR: İLERLEMELERİ MÜSLÜMAN

JONATHAN A. C. BROWN *

ÖZET

Bu makale, önde gelen Amerikan kolej ve üniversitelerinde İslam öğretiminin giderek artan bir şekilde müslümanlar tarafından yapılıp yapılmadığını tespit etmeye çalışacaktır. Eğer öyleyse, akademik eğitimlerinin niteliği nedir? Son olarak, aralarında baskın bir düşünce ekolü veya dini eğilim var mıdır?

Anahtar Kelimeler: İslam öğretimi, Amerikan kolej ve üniversiteleri, İslami eğitimler, akademik eğitim, dini eğilim.

ISLAMIC STUDIES IN THE UNITED STATES: PROGRESSIVELY MUSLIM

JONATHAN A. C. BROWN *

ABSTRACT

This paper will try to ascertain whether or not the teaching of Islam in leading American colleges and universities is increasingly being done by muslims. If so, what is the nature of their academic training. Finally, does there seem to be a predominant school of thought or religious inclination among them?

Keywords: Teaching of Islam, American colleges and universities, muslim instructors, academic training, religious inclination.

---

* Professor, Georgetown University, brownj2@georgetown.edu

ULUSLARARASI İSLAM ÜNİVERSİTESİ FİKRİ VE TÜRKİYE'DEKİ İLAHİYATLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

ABDELAZİZ BERGHOUT *

ÖZET

Bu makale, Uluslararası İslam Üniversitesi fikri ve üniversitelerde ve ilahiyat fakültelerinde modern İslam çalışmaların yapılandırılması üzerine kısa bir analiz sunmaktadır. Makalenin amacı, modern İslamî bilginin geliştirilmesinde ve İslamî ilimlerin ve araştırmaların yapılmasında İslam Üniversitesi'nin önemi, rolleri, hedefleri ve etkisine dair kısa bir analiz sunmaktır. "İslam Üniversitesi" kavramı, çağdaş İslam dünyasının gelişimindeki bağlam ve koşullar içinde ortaya çıkmıştır. Ağırlıklı olarak seküler ana akım eğitim sisteminde, İslam Üniversitesi'nin felsefesi, hedefleri, müfredatı, uygulama biçimleri ve çıktıları, İslam bilgisinin temsili ve yayılmasına yönelik yenilenmiş bir yaklaşımın inşasına katkıda bulunmuştur.

İslam dünyasının birçok bölgesindeki ilahiyat ve İslamî ilimler fakülteleri, modern taleplere ve koşullara yanıt olarak İslamî bilgiyi yeniden sunmak, yeniden inşa etmek, yaymak, uygulamak ve iletirmek için çeşitli felsefeleri, vizyonları ve metodolojileri benimsemiştir. Bu makale, diğerlerinin yanı sıra, Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinde uygulanan çeşitli felsefe ve metodolojileri incelemektedir. Makale, İslam Üniversitesi'nin ve ilahiyat fakültelerinin mevcut durumuna dair gözlemler ve yorumlar sunmak için metin analizi yöntemini kullanmaktadır. Çalışma, İslam Üniversitesi kavramının bilginin birleştirilmesi ve bilgiye çok disiplinli metodolojilerin uygulanması için ayrıntılı bir bakış açısı ve fırsat sunduğu sonucuna varmıştır. İslam Üniversitesi modeli, değerlere dayalı eğitim, araştırma ve toplumsal kalkınmayı teşvik ederek dengeli medeniyet ve sürdürülebilir kalkınmaya önemli ölçüde katkıda bulunacak donanıma sahiptir. Bu nedenle, İslam toplumlarının ve ümmetin geleceğinde daha etkili pozisyonlar üstlenmek için İslamî üniversite ve ilahiyat fakültelerini geliştirmek ve güçlendirmek zorunludur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İslam Üniversitesi, ilahiyat fakülteleri, karşılaştırma, gelecekteki gelişmeler.

THE IDEA OF AN INTERNATIONAL ISLAMIC UNIVERSITY AND ITS COMPARISON WITH THEOLOGIES IN TÜRKİYE

ABDELAZIZ BERGHOUT *

ABSTRACT

The paper presents a brief analysis of the International Islamic University idea and the articulation of modern Islamic studies in universities and theological faculties. The objective of the paper is to provide a concise analysis of the importance, roles, objectives, and impact of the Islamic University in advancing modern Islamic knowledge and offering Islamic sciences and studies. The concept of Islamic University appeared within a context and circumstances in the development of the contemporary Islamic world. In a predominantly secular mainstream educational system, the philosophy, objectives, curriculum, delivery, applications, and outputs of the Islamic University have contributed to the construction of a renewed approach to the representation and diffusion of Islamic knowledge.

The faculties of theology and Islamic studies in many regions of the Islamic world have embraced diverse philosophies, visions, and methodologies to re-present, reconstruct, disseminate, apply, and advance Islamic knowledge in response to modern demands and circumstances. The paper examines, among others, several philosophies and methodologies applied by faculties of theology within the Turkish environment. This paper uses textual analysis to present observations and interpretations on the present state of the Islamic University enterprise and the faculties of theology. The paper concluded that the concept of Islamic University offers an elaborate viewpoint and opportunity for the amalgamation of knowledge and implementation of multi-disciplinary methodologies to knowledge. The Islamic University model promotes values-based education, research, and community development, equipping it to significantly contribute to balanced civilizational and sustainable development. Hence, it is imperative to enhance and fortify Islamic University and theology faculties to assume more influential positions in the future of Islamic societies and the Ummah.

Keywords: International Islamic University, theology faculties- comparison- future developments.

* Professor, International Islamic University Malaysia.
ORCID: 0009-0002-5000-0896 berghout@iiu.edu.my

ARAP DÜNYASINDA BİLGİNİN İSLAMİLEŞTİRİLMESİ: ELEŞTİRİ VE ALTERNATİF

SARİ HANAFİ *

ÖZET

Son yıllarda, bazı araştırmacıların geleneksel olarak “Batılı” olarak nitelendirdiği sosyal bilimlerin “İslamî olarak temellendirilmesi” üzerine pek çok tartışma yapılmıştır. Bu tartışma özellikle doksanlı yılların başında Orta Doğu ülkelerinde öne çıkmış ve kitaplara, makalelere ve doktora tezlerine konu olmuştur. Bununla birlikte, bu proje küçük bir grup araştırmacıdan olumlu tepki alırken, sosyal bilimler camiasındaki pek çok kişiden büyük ölçüde olumsuz tepki almıştır. Bu bölüm, Bilginin İslamileştirilmesi (IoK) ve ta’şil (temellendirme) yaklaşımlarının ortaya çıkardığı sorunları tartışmakta ve bu tür projelerin teorik olarak derinlikli mi yoksa daha çok bir tür kimlik politikasına mı hizmet ettiği üzerinde durmaktadır. Sosyal bilimlerin, İslamileştirilmiş sosyal bilimlerde bulunmayan çeşitli boyutlar içerdiğini göstermektedir. Üstelik bu İslamileştirilmiş bilimler, “Batılı” sosyal bilimler karşısında kapalı bir sistem oluşturmakta, sadece İslamî bir sosyal felsefe arayışına girmek ve böylece diğer önemli boyutları göz ardı etmektedir. Bu analiz temelinde çalışma, IoK ve benzeri projelere alternatif olarak yeni bir “ayırışma, bağlantı ve çoğulcu praksis” yaklaşımı önermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslamileştirilmiş sosyal bilimler, Bilginin İslamileştirilmesi (IoK), ta’şil (temellendirme), Batılı sosyal bilimler, kimlik siyaseti, İslamî sosyal felsefe, ayırışma, bağlantı ve çoğulcu praksis.

THE ISLAMIZATION OF KNOWLEDGE IN THE ARAB WORLD: CRITIQUE AND ALTERNATIVE

SARI HANAFI *

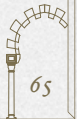
ABSTRACT

In recent decades, there has been much discussion on “Islamically grounding” the social sciences, which some researchers have described as being traditionally “Western” in nature. This debate was particularly prominent in Middle Eastern countries in the early nineties and played out in books, articles, and doctoral theses. Nonetheless, while this project received a positive response from a small group of researchers, it attracted a largely negative response from many in the social science community. This chapter discusses the problems raised with approaches of Islamization of Knowledge (IoK) and taʿṣil (grounding), pondering whether such projects are theoretically insightful or rather serve as a form of identity politics. It shows that the social sciences include several dimensions which are not found in the Islamized social sciences. Furthermore, these Islamized sciences constitute a closed system in the face of “Western” social sciences, only searching for an Islamic social philosophy, and thereby ignoring other important dimensions. On the basis of this analysis, the chapter suggests a new approach of “separation, connection, and pluralistic praxis” as an alternative to IoK and similar projects.

Keywords: Islamically grounded social sciences, Islamization of Knowledge (IoK), taʿṣil (grounding), Western social sciences, identity politics, Islamic social philosophy, separation, connection, and pluralistic praxis.

* Professor, American University of Beirut.
ORCID: 0000-0001-6953-6266 sh41@aub.edu.lb

İLAHİYAT (*Divinity*) KAVRAMI

GÜRBÜZ DENİZ*

ÖZET

İlahiyat kelimesinin Arapça aslı “ilâhiyyât”tır. Bir ilim dalına işaret eden bu kelimenin esasen içinde yer aldığı terkip, “el-ulûmu'l-ilâhiyye”dir. Terkipten “el-ulûm” bölümü çıkarıldığında, onun yerine “ilâhiyye” kelimesi çoğul yapılmıştır. İddia edildiği gibi ilahiyat kelimesi ilahlar anlamına gelmemektedir. Zira ilahlar anlamına gelen kelime Arapçada “âlihe” sözcüğüdür.

İlahî ilimler (el-ulûmu'l-ilâhiyye), İslam düşünce tarihinde klasik hale gelen birçok eserde, “Maddeden bağımsız varlıklardan bahseden bir ilim dalıdır. İlahiyat; fiziksel ve matematiksel olarak varlığın ve bu iki varlıkla ilişkili şeylerin ilk sebeplerini, sebeplerinin sebebinin ve ilkelerinin ilkesinin -ki o, Yüce Tanrı'dır- incelendiği ilimdir.” Bu bağlamıyla müslüman düşünürler tarafından kullanılan metafizik, İslam metafiziği anlamına gelmektedir. Başta varlık olmak üzere, hemen bütün bilgi alanlarına, derin bir araştırma, tefekkür ve bilimsel yöntemlerle ulaşmaya gayret eden, böylece bilimlere gerekli olan aklî kavramları, prensipleri ve metodolojiyi hazırlayan bir ana bilim olması hasebiyle metafizik/ilahiyat, ilimlerin ilmi olarak tanımlanmıştır.

Osmanlı bilim tarihinin önde gelen şahsiyetlerinden Taşköprizâde, ilim dallarının tariflerini ve içeriklerini ele aldığı *Mevzûâtü'l-Ulûm* adlı eserinde ilahiyat ilmini şöyle tanımlamaktadır: “İlm-i ilâhî bir ilimdir ki onda mevcûdattan bahsedilir. Bu ilmin konusu da varlıktır. Gayesi ise hak olan itikadı elde etmektir. Ta ki bu vesileyle saadet-i ebediye elde edilsin.”

İlahiyat; insanlığın düşünce birikimidir. Bilginler hiçbir çağda, metafizikten ve farklı düşünmekten kendilerini alıkoymamışlardır. Varlığa farklı cephelerden bakmak, görülmeyeni anlayabilme kabiliyetini kazanmak, birbirinden farklı düşünceler üzerinde düşünmekle mümkündür ki, bu da felsefeyle özellikle de ilahiyat tahsiliyle mümkündür. İlahiyat fakülteleri zikrettiğimiz bu anlam çerçevesinde bilgi ürettiklerinde bilgileri sebebe ve sebebin bilinmesine dayanacağı için bütünsellik ve tutarlılık arz edecektir. Bunun yanında ilmî müktesepleri varlığa ilişkin olacağından hurafeden âzâde ve sürekli keşfe yani ilimde ilerlemeye kapı aralayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat, metafizik, mevcûdât, sebeplilik.

THE CONCEPT OF *DIVINITY*

GÜRBÜZ DENİZ *

ABSTRACT

The Arabic original of the word *ilāhiyāt* is *Ilāhiyyāt*. This word, which indicates a field of study, is essentially part of the compound *al-'ulūm al-ilāhiyya*. When the *al-'ulūm* part is removed from the compound, it is replaced by the plural form *ilāhiyya*. Contrary to claims, the word *Ilāhiyāt* does not mean “gods”. The word in Arabic that means “gods” is *ālihe*. *Ilāhiyāt* is a branch of knowledge that discusses entities independent of matter, which has become classical in the history of Islamic thought. *Ilāhiyāt* examines the first causes of existence both physically and mathematically, along with things associated with these two entities. It delves into the ultimate principles, which are the principles of the principles, and the principle of all principles, namely the Supreme God.

In this context, metaphysics used by muslim thinkers refers to Islamic metaphysics. It is defined as the science of sciences due to its role in deeply researching, contemplating, and employing scientific methods to reach almost all areas of knowledge, particularly existence. Metaphysics/ Islamic theology is considered the primary science that prepares the rational concepts, principles, and methodology necessary for the sciences.

One of the prominent figures in the history of Ottoman science, Tashköprizāda, defines the science of *Ilāhiyāt* as follows in his work *Mawdū'āt al-'Ulūm*, where he discusses the definitions and contents of various branches of knowledge: “The divine science is a science in which existents are discussed. The subject of this science is existence itself. Its aim is to attain the true belief, so that eternal happiness may be obtained through this means.”

Ilāhiyāt is the accumulation of humanity's thoughts. Scholars have never refrained from metaphysics and thinking differently in any age. Looking at existence from different perspectives, gaining the ability to understand the unseen, and contemplating diverse thoughts are possible through philosophy, especially through the study of *Ilāhiyāt*. When faculties of theology produce knowledge within this framework, their information will be based on cause and knowing the cause, thus demonstrating integrity and coherence. Additionally, since their scientific acquisitions will relate to existence, they will be free from superstition and open doors to continuous exploration and progress in knowledge.

Keywords: Divinity, metaphysics, existence, causality.

* Prof. Dr., Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0002-9651-9645 gurbuzdeniz2002@yahoo.com

ÜNİVERSİTELERDE İSLAM İLİMLERİ: TÜRKİYE VE HİNT ALT KİTASI ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI TARİHSEL BİR ANALİZİ

SAEYD RASHED HASAN CHOWDURY *

ÖZET

Bu araştırma, Türkiye'deki ilahiyat ve İslam ilimleri fakülteleri ile Hint alt kıtasındaki (Pakistan, Hindistan ve Bangladeş) İslam ilimleri bölümlerini müfredat, eğitim kalitesi, mezuniyet sonrası kariyer ve müslüman medeniyetinin inşasında İslam ilimlerinin katkısı açısından karşılaştırmalı bir şekilde incelemektedir. Türkiye'deki 208 üniversitenin yüz on beşi, ilahiyat ve İslam ilimleri fakültelerine sahiptir. Pakistan'da yaklaşık 40.000 medresede İslamî ilimler veya dinî dersler öğretilmektedir, ancak şu anda 203 üniversitenin sadece 21'inde İslam ilimleri bölümü bulunmaktadır. Hindistan'da 1186 üniversite olmasına rağmen, 24 kolej ve 15 üniversitede İslam ilimleri bölümü bulunmaktadır. Ayrıca, 10 Urdu üniversitesinde de İslam ilimleri bölümü mevcuttur. Bangladeş'te yaklaşık 8.221 devlet medresesinde ve 19.199 özel medresede İslamî ilimler ve dinî dersler öğretilmektedir. Bangladeş'teki birçok yüksekokulda İslam ilimleri bölümleri bulunmasına rağmen, 171 üniversiteden yalnızca beş devlet üniversitesi ve on iki özel üniversitede İslam ilimleri bölümü bulunmaktadır. Türkiye'de tam teşekküllü ilahiyat ve İslam ilimleri Fakülteleri varken, Hint alt kıtasında genellikle Edebiyat Fakültesi altında yer alan İslam ilimleri bölümleri mevcuttur. Türkiye'de İslam ilimleri müfredatı daha kapsamlı (Temel İslam Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları ve Felsefe ve Din Bilimleri) ve çeşitlidir. Ayrıca Hint alt kıtasında ise müfredat daha çok İslam İlimleri, Arapça ve İslam tarihi üzerine yoğunlaşmaktadır. Türkiye'deki İslam ilimleri Fakülteleri, Avrupa ülkeleriyle Erasmus programlarından, Orta Asya ülkeleriyle ise Mevlana ve Farabi değişim programlarından faydalanmaktadır. Buna karşın, Hint alt kıtası ülkeleri arasında ise daha sınırlı bazı değişim programları mevcuttur. Türkiye'de İslam ilimleri mezunları için daha fazla iş imkânı mevcuttur. Hint alt kıtasında ise mezunlar genellikle imam hatip okullarında, imam veya medreselerde öğretmen olarak çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam ilimleri, müfredat, eğitim kalitesi, iş imkânı, müslüman medeniyetinin inşası.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-3864-1378 saeydrashed.du1991@gmail.com

HISTORICAL ANALYSIS OF ISLAMIC STUDIES IN UNIVERSITIES: A COMPARATIVE DISCUSSION BETWEEN TÜRKİYE AND THE INDIAN SUBCONTINENT

SAEYD RASHED HASAN CHOWDURY *

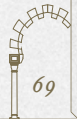
ABSTRACT

This research aims to comparatively examine the theology and Islamic studies faculties in Türkiye and the Islamic studies departments in the Indian subcontinent (Pakistan, India, and Bangladesh) in terms of curriculum, education quality, post-graduation career, and the contribution of Islamic studies to the construction of muslim civilization. One hundred fifteen of Türkiye's 208 universities have theology and Islamic studies faculties. Islamic studies are taught in about 40,000 madrassas in Pakistan, but about 21 of the 203 universities currently have Islamic studies departments. Although there are 1186 universities in India, 24 colleges, 15 universities, and 10 Urdu universities have Islamic studies departments. Islamic studies are taught in about 8,221 public madāris and about 19,199 private madrasahs in Bangladesh. Although there are Islamic studies departments in many colleges in Bangladesh, out of 171 universities, only five public universities and 12 private universities have Islamic studies departments. In Türkiye, there are fully-fledged faculties of Islamic studies, while in the Indian subcontinent, there are generally Islamic studies departments under the faculty of arts. The Islamic studies curriculum in Türkiye is more comprehensive and diverse, and the Indian subcontinent focuses more heavily on Islamic history. Islamic studies faculties in Türkiye benefit from Erasmus, Mawlānā and Fārābī exchange programs, and there are only a few limited exchange programs among the nations of the Indian subcontinent. In Türkiye, there are more job opportunities for Islamic studies graduates. In the Indian subcontinent, on the other hand, graduates typically work as teachers in government schools, imams, or madāris.

Keywords: Islamic studies, curriculum, education quality, job opportunities, muslim civilization.

* Assist. Prof., Bartın University Faculty of Islamic Sciences.
ORCID: 0000-0002-3864-1378 saeydrashed.du1991@gmail.com

TÜRKİYE VE NİJERYA'DAKİ İSLAMÎ EĞİTİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZİ: İSLAMÎ İLİMLER BÖLÜMLERİNE KARŞI İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

AHMAD MUKHTAR ADAM *

ÖZET

Türkiye'de ilahiyat fakültelerinin tarihi 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanunuyla başlarken, Nijerya'daki İslam ilimleri bölümlerinin tarihçesi 1934 yılına kadar uzanmaktadır. Zira, 1934 yılında Kuzey Nijerya'da şeriat kadıları yetiştirmek amacıyla kurulan Kano Arap İlimleri Okulu (SAS), daha sonra Ahmadu Bello Arap ve İslam İlimleri Yüksek Koleji'ne dönüştürülür. Ahmadu Bello Yüksek Koleji ise Zaria şehrindeki Nijerya'nın ilk nesil üniversiteleri arasında yer alan Ahmadu Bello Üniversitesi kurulduktan sonra onun fakültelerinden biri oldu ve Abdullahi Bayero Koleji olarak yeniden adlandırılmaktadır. Türkiye ve Nijerya, farklı tarihi, kültürel ve sosyal-politik dinamiklere sahip farklı iki ülke olsa da bu iki İslamî eğitim sisteminin aralarında benzerliğinin bulunduğu söylenmek mümkündür. Kapsamlı bir inceleme yoluyla bu makalede, söz konusu iki ülkedeki İslam ilimlerini karşılaştırmalı olarak irdelemeye çalışılacaktır. Bu iki sistemin tarihçesi kısaca incelendikten sonra, çalışma Türkiye ve Nijerya'da bulunan eğitim kurumlarındaki İslamî ilimler bölümleri ve ilahiyat fakültelerinin yapısını, müfredatlarını ve içeriklerini analiz ederek benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulacaktır. Bu karşılaştırmalı analiz, Türkiye ve Nijerya'daki İslamî ilimlerinin farklı gelişimine ilişkin değerli bilgiler vermekle beraber müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerde din, eğitim ve toplum arasındaki ilişkilerin daha derin anlaşılmasına ve aynı zamanda eğitim müfredat ve politikasının hem oluşturulmasına hem de geliştirilmesine katkılarda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nijerya, Türkiye, ilahiyat fakülteleri, İslamî ilimler bölümleri.

* Dr. İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi-IRCICA.
ORCID: 0000-0001-6499-5834 alahmady007@gmail.com

A COMPARATIVE ANALYSIS OF ISLAMIC EDUCATION SYSTEMS IN TÜRKİYE AND NIGERIA: DEPARTMENTS OF ISLAMIC STUDIES VERSUS FACULTIES OF THEOLOGY

AHMAD MUKHTAR ADAM *

ABSTRACT

While the history of the faculties of theology in Türkiye was said to have started with the introduction of The Tawhîd-i Tadrîsât Law (The law of unification of education) in 1924, the departments' of Islamic studies history in Nigeria can be traced to 1934. Thus, the School of Arabic Studies (SAS), Kano, which was established in 1934 to train shariah judges across northern Nigeria, was upgraded later to the Ahmadu Bello College for Arabic and Islamic Studies and subsequently renamed Abdullahi Bayero College as one of the faculties of the newly established Ahmadu Bello University, Zaria, which was among the first-generation Nigerian universities. Though Türkiye and Nigeria are two countries with distinct historical, cultural, and socio-political dynamics, the Nigerian Islamic education system is analogous to Türkiye's system. Through a comprehensive examination, this article will attempt to present a comparative analysis of Islamic studies in these two countries. After tracing these two systems' historical developments, the study will analyse the structure, curriculum and contents of both departments of Islamic studies and faculties of theology in educational institutions across Türkiye and Nigeria, respectively, and highlight their similarities and differences. This comparative analysis will offer valuable insights into the diverse trajectories of Islamic studies in Türkiye and Nigeria. It will also contribute to a deeper understanding of the relationship between religion, education, and society in muslim-majority countries. Furthermore, it will also provide implications for the development and upgrading of the curriculum and educational policy of Islamic education.

Keywords: Nigeria, Türkiye, faculties of theology, departments of Islamic studies.

* Dr., Research Centre for Islamic History, Art and Culture-IRCICA.
ORCID: 0000-0001-6499-5834 alahmady007@gmail.com

BİR SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASI: ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİNİN KURULUŞ VE İŞLEYİŞİ

AHMET ÇAKMAK *

MÜNİR ECER **

ÖZET

Türkiye'de yüksek din öğretimi, cumhuriyetin 100 yıllık tarihinde farklı aşamalardan geçip çeşitli isimlendirmeler altında yürüttüğü faaliyetlerle müstesap bir tecrübe elde ederek bugüne kadar ulaşmıştır. Bu tecrübelerden biri de İslamî ilimler fakülteleridir. Türkiye'de ilk İslamî ilimler fakültesi, 1971 yılında Erzurum'da Atatürk Üniversitesi bünyesinde açılmış ve dönemin diğer yüksek din öğretimi kurumları olan 1949 tarihinde kurulan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve 1958'den itibaren açılmaya başlayan Yüksek İslam Enstitüleri ile birlikte faaliyet yürütmüştür. Atatürk Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi, yaklaşık 10 yıllık bir zaman diliminde varlığını sürdürmeye çalışmış, 1982 yılında diğer tüm yüksek din öğretimi kurumları ile birlikte ilahiyat fakültelerine dönüştürülmüştür (Ayhan, 2014; Doğan, 2016). Fakültenin kuruluşu ve genel anlamda çerçevesi hakkında literatürde çeşitli veriler bulunmakla birlikte fakültenin kuruluş hikayesinden öğretim elemanı kadrosuna, öğrenci profilinden derslerin içeriğine ve fakülte içinde veya dışında yürütülen etkinliklere değin pek çok hususa ilişkin detaylar henüz eksiktir. Bu çalışmada Türkiye'nin ilk İslamî ilimler fakültesi tecrübesi olan söz konusu yüksek din öğretimi kurumu ele alınacaktır. Çalışmanın amacı, Atatürk Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi'nin kuruluş ve işleyişini irdelemektir. Çalışmada nitel araştırma desenlerine bağlı olarak sözlü tarih yöntemi kullanılacaktır. Bu kapsamda söz konusu fakültenin ilk öğretim elemanları ve öğrencileri ile derinlikli mülakatlar gerçekleştirilecek ve fakültenin kuruluş süreci, fiziksel koşulları, kadrosu, okutulan dersler, derslerin içerikleri, paydaş kurumlarla münasebetler ve öğrenci faaliyetleri gibi konularla ilgili veriler toplanacaktır. Elde edilen veriler öncelikle içerik analizine tâbi tutulacak, ardından bu analizlerden elde edilen kodlar ve temalar çerçevesinde dönemin ve fakültenin durumuna ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, yüksek din öğretimi, İslamî ilimler fakültesi, Atatürk Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi, sözlü tarih.

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-4351-156X ahmetckmk86@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzcü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-0486-1460 m.eccer@yyu.edu.tr

AN ORAL HISTORY STUDY: THE ESTABLISHMENT AND OPERATION OF ATATÜRK UNIVERSITY FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES

AHMET ÇAKMAK *

MÜNİR ECER **

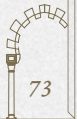
ABSTRACT

Higher religious education in Türkiye has gone through different stages in the 100-year history of the republic and has reached today by gaining an acquired experience with the activities carried out under various names. One of these experiences is Islamic sciences faculties. The first faculty of Islamic sciences in Türkiye was opened within Atatürk University in Erzurum in 1971 and operated together with other higher religious education institutions of the period, Ankara University Faculty of Divinity, which was established in 1949, and higher Islamic institutes, which started to be opened in 1958. Atatürk University Faculty of Islamic Sciences tried to maintain its existence for a period of approximately 10 years and was converted into faculties of divinity together with all other higher religious education institutions in 1982 (Ayhan, 2014; Doğan, 2016). Although there are various data in the literature about the establishment of the faculty and its general framework, details regarding many issues, from the founding story of the faculty to the teaching staff, from the student profile to the content of the courses and the activities carried out within or outside the faculty, are still missing. In this study, this higher religious education institution, which is Türkiye's first Islamic sciences faculty experience, will be discussed. The aim of the study is to examine the establishment and functioning of Atatürk University Faculty of Islamic Sciences. In the study, oral history method will be used depending on qualitative research patterns. In this context, in-depth interviews will be conducted with the primary faculty and students of the faculty in question, and data on issues such as the establishment process of the faculty, its physical conditions, staff, courses taught, course contents, relations with stakeholder institutions and student activities will be collected. The data obtained will first be subjected to content analysis, and then evaluations will be made regarding the situation of the period and the faculty within the framework of the codes and themes obtained from these analyses.

Keywords: Religious education, higher religious education, faculty of Islamic sciences, Atatürk University Faculty of Islamic Sciences, oral history.

* Assoc. Prof., Kocaeli University Faculty of Theology,
ORCID: 0000-0002-4351-156X ahmetcmk86@gmail.com

** Assist. Prof., Yüzüncü Yıl University Faculty of Theology,
ORCID: 0000-0002-0486-1460 m.ecer@yyu.edu.tr

ULUSLARARASI İLAHİYAT PROGRAMI'NIN (UİP) GÜNCEL TEZAHÜRÜ: ARTAN TECRÜBE, EKSİLEN AKADEMİK VİZYON VE HİRS

ALİ DERE*

ÖZET

“Uluslararası İlahiyat Programı” ismi esasen ilahiyat fakültesinde yürütülen bir lisans programı ve müfredatını ifade etmekle birlikte, ortaya çıkışı, işleyişi ve müdahil olan paydaşları açısından değerlendirildiğinde, farklı unsur ve aşamaları kapsayan bir projenin bütünü de ifade etmektedir. Böylesi bir projenin Türkiye’de geliştirilmiş olmasının elbette tarihi ve güncel arka planı ve ilmi bir zemini bulunmaktadır. Tebliğde ana hatları ile bu unsur ve özellikler üzerinde durulduktan sonra bu projenin fiilen şekillenme ve hayata geçirilmesi aşaması üzerinde durulacaktır.

Uluslararası İlahiyat Programı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2005 yılında geleceği ön görerek, özellikle Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiye kökenli soydaş ve vatandaşların doğru dinî bilgi ve sağduyulu bir din hizmeti alabilecekleri ilahiyat uzmanlarının Türkiye'nin ilahiyat alanındaki ilmi birikiminden yararlanarak yetiştirilmesini ön gören ve YÖK'e sunduğu bir ihtiyaç ve strateji projesidir. 2006 yılında ilk kez Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 19 öğrenci ile başlayan Uluslararası İlahiyat Programı, 2007 yılından itibaren Marmara Üniversitesi ve zamanla diğer üniversitelerle toplam 7 üniversitede uygulanmaktadır.

İlerleyen yıllar içinde bu program ve katılımcısı öğrenciler yerli ve yabancı akademisyenler tarafında araştırma, değişik araştırma yazılarına, yüksek lisans ve doktora tezine konusu olmuştur. Türkiye'nin bu yerinde girişimi Almanya, Avusturya gibi Avrupa ülke üniversitelerinde İslam ilahiyat bölümlerinin kurulmasını teşvik eden önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir.

Bu programın yürütüldüğü 20 seneyi aşkın bir zaman diliminde, özellikle sürecin içinde olan kişilerce gözlemlenen ve not alınan ihtiyaç ve aksaklıklar ne yazık ki henüz tamamen giderilememiştir. Programın ismine ve gelecek beklentilerine uygun özgün bir müfredat talebinin ciddiye alınarak üzerinde tekrar çalışılması ve bu programın uluslararası akademik bir ağ oluşturmaya sunacağı katkı açısından yeniden değerlendirilmesi ise en öncelikli görev ve sorumluluk olarak durmaktadır. Ankara İlahiyat tecrübesini ön planda tutan bu tebliğde, özgün UİP müfredatı ve işleyişi ile buna bağlı akademik muhtemel açılımlar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlahiyat Programı (UİP), Ankara İlahiyat, Diyanet İşleri Başkanlığı, ilahiyat müfredatı, Türk kökenli ilahiyat öğrencileri.

THE CURRENT MANIFESTATION OF THE INTERNATIONAL THEOLOGY PROGRAM (UIP): INCREASING EXPERIENCE, DECREASING ACADEMIC VISION AND AMBITION

ALİ DERE*

ABSTRACT

Although the name “International Theology Programme” essentially refers to an undergraduate programme and curriculum carried out at the faculty of divinity, when evaluated in terms of its emergence, functioning and the people and institutions involved, it also refers to the whole of a project covering different elements and stages. The fact that such a project has been developed in Türkiye certainly has a historical and contemporary background and a scholarly basis. After briefly dwelling on these background features, the presentation text discusses the actual shaping and realisation of this project.

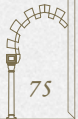
The International Theology Program is a need and strategy project that the Presidency of Religious Affairs presented to the Council of Higher Education (YÖK) in 2005, foreseeing the future and envisaging the training of theology experts who will provide accurate religious information and sensible religious services to Turkish-origin citizens and citizens living in European countries, especially by benefiting from Türkiye’s scientific knowledge in the field of theology. In 2006, the International Theology Programme started for the first time with 19 students at Ankara University Faculty of Divinity, and since 2007, it has been implemented in 7 universities in total with Marmara University and other universities in time.

In the following years, this programme and its participant students have been the subject of various research papers, master’s and doctoral theses by local and foreign academics. Furthermore, this initiative of Türkiye should be considered as an important step encouraging the establishment of Islamic Theology Departments in European universities such as Germany and Austria.

Unfortunately, the needs and shortcomings that have been observed and noted by those who have been involved in the programme for more than 20 years have not yet been fully addressed. Taking the demand for an original curriculum in accordance with the name of the programme and future expectations seriously and re-evaluating the programme in terms of its contribution to the creation of an international academic network is the foremost task and responsibility. This paper, which prioritises the experience of Ankara Theology, will focus on the original UIP curriculum and its functioning, as well as possible academic expansions.

Keywords: International Theology Programme (UIP), Ankara Faculty of Divinity, Presidency of Religious Affairs, curriculum for Islamic theology, European theology students of Turkish origin.

* Prof. Dr.; Ankara University Faculty of Divinity.
ORCID: 0000-0002-3291-7257 adere@ankara.edu.tr

İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDE “MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK” LİSANS PROGRAMI ÖNERİSİ

AHMET KOÇ *

UMUT KAYA **

GÜLŞEN TOPAL ÖZGEN ***

ÖZET

Günümüzde ilahiyat/İslamî ilimler fakülteleri mezunları için istihdam alan ve imkânları geçmişe göre oldukça genişlemiş durumdadır. Bu geniş yelpaze içinde özellikle iki kurum ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birisi Diyanet İşleri Başkanlığı, diğeri ise Millî Eğitim Bakanlığı'dır. Mezunlar Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde ilköğretim ve liselerde DKAB öğretmeni, imam hatip liselerinde ise meslek dersi öğretmeni olarak görev almaktadır. İmam hatip meslek dersleri öğretmenliği branşı da Arapça, Kur'an-ı Kerim, fıkıh, hadis, tefsir, kelam, siyer, temel dinî bilgiler gibi her biri ayrı uzmanlık, bilgi ve beceri gerektiren ondan fazla ders çeşidini içermektedir. Aynı şekilde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde de her biri ayrı bilgi, beceri ve donanım gerektiren imamlık, müezzinlik, vaizlik, Kur'an kursu öğreticiliği, 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticiliği, cezaevi vaizliği, manevi danışmanlık ve rehberlik gibi çok çeşitli hizmet alanları yer almaktadır. Bu arada yurtdışı din hizmeti de çok farklı yeterlikler istemektedir.

Bugün tek tip bir programla birden fazla istihdam alanına nitelikli personel yetiştirmeye çalışan ilahiyat fakültesi programlarının yetersizliği ortadadır. Yukarıda sayılan hizmet alanlarının gerektirdiği yeterliklere sahip nitelikli eleman yetiştirmeyi amaçlayan bir müfredatı, tek bir program içine sığdırmak eğitim bilimi açısından da mümkün görünmemektedir.

Yukarıda sayılan hizmet alanlarından özel bir uzmanlık gerektiren alanlardan birisi de manevi danışmanlık ve rehberliktir. Günümüzde resmî olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yürüttüğü manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri hastaneler, cezaevleri, huzur evleri, sevgi evleri, kredi yurtlar kurumu, kadın konuk evleri ve hatta askeriyeye gibi birbirinden oldukça farklı nitelikler gerektiren geniş bir alana yayılmış durumdadır ve bu alanda yetişmiş uzman personele ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç mevcut programlarla karşılanamadığı için bu konuda geçici önlemler alınmakta ise de böylesine önemli bir sahada palyatif tedbirlerle istenen nitelikte ve yeterlikte personel yetiştirilememektedir.

* Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
ORCID: 0000-0001-2345-6789 akoc@29mayis.edu.tr

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-3237-8150 umut.kaya@marmara.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
ORCID: 0000-0001-7010-3644 gtozgen@29mayis.edu.tr

Bu durumda da psikolojik danışmanlar, psikologlar ve bunların bağlı olduğu meslek örgütleri bu sürece karşı çıkmakta, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik” hizmetinin kendi alanlarına girdiğini ve bunu ilahiyatçıların yapmasının doğru olmadığını savunmaktadırlar. Temel gerekçeleri de ilahiyatçıların danışmanlık bilgi, beceri ve yeterliklerinin bulunmamasıdır.

Bu bildiri de bu mevcut yapıdan ve sorunlardan hareketle, ilahiyat fakültelerinin program çeşitliliği bağlamında yeniden yapılandırılması çalışmalarında, ilahiyat eğitimi yanında “danışmanlık” bilgi ve becerilerinin de kazandırılacağı bir “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Programı”nın açılmasının imkânları üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede programın ismiyle ilgili tartışmalar da dünyadaki uygulamalar etrafında ele alınıp değerlendirilecek ve somut bir program önerisinde bulunulacaktır.

Konunun çok boyutlu olmasının bir gereği olarak da bu bildiri, bir ekip tarafından hazırlanacak ve ekip elemanlarından birisinin akademik uzmanlık alanı psikolojik danışmanlık ve rehberlik olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakültesi, program çeşitliliği, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik.

“SPIRITUAL COUNSELING AND GUIDANCE” UNDERGRADUATE PROGRAM RECOMMENDATION IN THEOLOGY FACULTIES

AHMET KOÇ *

UMUT KAYA **

GÜLŞEN TOPAL ÖZGEN ***

ABSTRACT

In today's world, employment opportunities and possibilities for graduates of theology/Islamic studies faculties have expanded significantly compared to the past. Within this broad spectrum, two institutions stand out. One of these is the Presidency of Religious Affairs and the other is the Ministry of National Education. Graduates work as vocational course teachers in imām khatīb high schools and as DKAB teachers in primary and high schools within the Ministry of National Education. The Imām-Khatīb vocational course teaching branch includes more than ten types of courses, each of which requires separate expertise, knowledge and skills, such as Arabic, the Holy Qur'an, fiqh, hadith, tafsir, kalām, sirah, basic religious knowledge. Likewise, within the Presidency of Religious Affairs, there are a wide variety of service areas such as imām, mu'adhdhin, preacher, Qur'an course instructor, 4-6 year old Qur'an course instructor, prison preacher, spiritual counseling and guidance, each of which requires different knowledge, skills and equipment.

Today, the inadequacy of theology faculty programs is obvious. It is not possible in terms of educational sciences to train personnel for many professions with a single undergraduate program.

One of the service areas listed above that requires special expertise is spiritual counseling and guidance. Today, spiritual counseling and guidance is officially carried out by the Presidency of Religious Affairs in hospitals, prisons, nursing homes, children's homes, credit dormitories, women's guesthouses and military. For this reason, there is a need for personnel trained in spiritual counseling and guidance. Since this need cannot be met with existing programs, temporary/palliative measures are being tried to be met. Temporary/palliative measures are insufficient.

* Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs University Faculty of Education.
ORCID: 0000-0001-2345-6789 akoc@29mayis.edu.tr

** Assoc. Prof., Marmara University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-3237-8150 umut.kaya@marmara.edu.tr

*** Assist. Prof., İstanbul 29 Mayıs University Faculty of Education.
ORCID: 0000-0001-7010-3644 gtozgen@29mayis.edu.tr

Psychological counselors, psychologists and their affiliated professional organizations are against theology graduates providing “Spiritual Counseling and Guidance.” because they claim that theologians do not have consultancy knowledge, skills and competence on this issue.

This paper will focus on the possibilities of opening a “Spiritual Counseling and Guidance Undergraduate Program” in which theology students will be provided with “counselling” knowledge and skills. In this context, discussions about the name of the program will be discussed and evaluated around the applications in the world and a concrete program proposal will be made.

As a requirement of the multi-dimensional nature of the subject, this paper will be prepared by a team. The academic area of expertise of one of the team members will be psychological counseling and guidance.

Keywords: Faculty of theology, program diversity, Spiritual Counseling and Guidance, Psychological Counseling and Guidance.

TÜRKİYE'DE YÜKSEK DİN ÖĞRETİMİNDE KADINLARIN YERİ: CUMHURİYET TARİHİ BOYUNCA ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANI SAYILARI ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

ZARİFE ŞEYMA ALTIN *

Ö Z E T

Bu araştırma, yükseköğretim istatistik raporlarına dayanarak ilahiyat ve İslamî ilimler fakültelerindeki kadın öğrenci ve öğretim elemanı sayılarını yıllara göre vermekte ve sayılardaki değişimi, ilgili dönemlerdeki çeşitli gelişmelerle irtibatlı olarak değerlendirmektedir. Araştırma kapsamında 1923'ten 2023 yılına kadar 100 yıllık döneme ilişkin sayılar derlenmiştir.

Dönemin eğitim istatistikleri kayıtlarına göre 1924 Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'ne sadece 1 kadın öğrenci kaydolmuştur. 1949'da açılan Ankara İlahiyat Fakültesi'nin ilk kayıt yılında ise fakülteye kaydolun 80 öğrencinin 22'si kadındır. Bunların birkaçı, daha sonra fakültenin ilk kadın öğretim üyeleri olarak yetişecektir. Bundan sonrasında Cumhuriyet tarihi boyunca kadınların yüksek din öğretimi içerisindeki sayısal mevcudiyeti çoğunlukla dönemin siyasi konjonktürüne bağlı olarak iniş ve çıkışlar gösterir.

Örneğin, öğrenci sayılarında kadınların toplam öğrenci içindeki oranının 1970'li yıllarda % 5'e kadar gerilemesinin sebeplerinden biri, bu yıllarda imam hatip okullarına kayıt olmak için erkek olmak şartının getirilmesidir. 28 Şubat süreci sonrası kadın erkek oranları itibarıyla tablo bütünüyle değişim göstermiştir. 28 Şubat süreci öğrenci sayılarını genel olarak olumsuz etkilemiştir fakat düşen aslında özellikle erkek öğrenci sayılarıdır. 1998-2006 tarih aralığında kız öğrenci sayısı yarıya düşerken, erkek öğrenci sayısı 5,6 kat azalmıştır.

2023 yılı itibarıyla ilahiyat/İslamî ilimler fakültelerinde örgün eğitimde kayıtlı öğrencilerin % 62'si kız öğrencilerden oluşmaktadır. 2002 yılından beri, yani son 22 yıldır Türkiye'de yüksek din öğretiminde kız öğrencilerin sayısı, erkek öğrencilerden fazladır. Mevcut durum, Avrupa ülkelerindeki örneklerle de paralel olup 28 Şubat sürecinin etkileriyle açıklanması olası değildir.

Öğretim elemanları içerisinde de 1980'lere %5 seviyesinde giren kadın oranı, 2012 yılından itibaren hızlı artış göstermiştir. Lisansüstü eğitim yapan kız öğrencilerin özellikle yeni açılan fakültelerde kendilerine yer buldukları görülmektedir. Nitekim kadın oranında en yüksek artışın yaşandığı kategori araştırma görevliliği kadrosudur. 2023 yılı itibarıyla ilahiyat/İslamî ilimler fakültelerinde toplam 870 kadın öğretim elemanı bulunmakta, bunların %53'ünü araştırma görevlileri, %28'i doktor öğretim üyeleri, % 9'u doçent, % 6'sı öğretim görevlisi ve % 4'ü de profesörlerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında bu oranlar Türkiye genel ortalaması ile karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

Bu araştırma, Değerler Eğitimi Merkezi'nin desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yüksek din öğretimi, öğrenci sayıları, öğretim elemanı sayıları.

THE PLACE OF WOMEN IN HIGHER RELIGIOUS EDUCATION IN TÜRKİYE: AN EVALUATION ON THE NUMBER OF STUDENTS AND ACADEMIC STAFF THROUGHOUT THE REPUBLICAN HISTORY

ZARİFE ŞEYMA ALTIN*

ABSTRACT

Based on higher education statistical reports, this research presents the number of female students and academic staff in the faculties of theology and Islamic sciences and evaluates the change in numbers in relation to various developments in the relevant periods. Within the scope of the research, the numbers for the 100-year period from 1923 to 2023 have been compiled.

According to the educational statistics records of the period, only 1 female student was enrolled in the faculty of theology at Dâr al-Funûn in 1924. In the first enrollment year (1949) of the Ankara Faculty of Divinity, 22 of the 80 students enrolled in the faculty were women. A few of them would later become the first female academicians of the faculty. Thereafter, throughout the history of the Republic, the numerical presence of women in higher religious education shows ups and downs, mostly depending on the political conjuncture of the period.

For example, one of the reasons for the decline in the proportion of women in the total number of students to 5% in the 1970s was the requirement to be a man to enroll in Imâm Khatîb schools in these years. After the period of February 28th 1998, the picture has completely changed in terms of the ratio of women to men. The February 28th period had a negative impact on the number of students in general, but it was the number of male students in particular that declined. In the 1998-2006 period, the number of female students halved, while the number of male students decreased 5.6 times.

As of 2023, 62% of students enrolled in formal education in the faculties of theology/Islamic sciences are female. Since 2002, i.e. for the last 22 years, there have been more female students than male students in higher religious education in Türkiye. The current situation is in line with the examples in European countries and cannot be explained by the effects of the February 28th period.

The proportion of women among teaching staff, which was 5% in the 1980s, has increased rapidly since 2012. It is seen that female graduate students have found a place for themselves especially in newly opened faculties. As a matter of fact, the category with the highest increase in the proportion of women is the research assistant position. As of 2023, there are 870 female faculty members in the faculties of theology/Islamic sciences, 53% of whom are research assistants, 28% are doctoral faculty members, 9% are associate professors, 6% are lecturers and 4% are professors. Within the scope of the research, these ratios will be evaluated by comparing them with the general average of Türkiye.

This research was conducted with the support of the Center for Values Education.

Keywords: Higher religious education, number of students, number of instructors.

* Assist. Prof., Istanbul University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0003-2926-1178 zseyma@istanbul.edu.tr

İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN AKADEMİK YAPILARINDA DEĞİŞİM İHTİYACI: ÖNERİLER, GEREKÇELER

NEVZAT YAŞAR AŞIKOĞLU *

ÖZET

Tevhid-i Tedrîsat Kanunu'yla birlikte "Yüksek Diniyyat Mütihassısları" yetiştirmek görevi yüklenerek açılan ilk fakülteden bu yana, ilahiyat fakültelerimiz çeşitli aşamalardan geçerek bugüne gelmişlerdir. Fakültelelere yüklenen bu misyona zamanla yeni misyonlar eklenmiştir.

Günümüzde ilahiyat fakülteleri, din mütihassısı yetiştirme yanında, örgün ve yaygın din eğitimi alanında görev yapacak elemanları yetiştirme görevini de üstlenmiş bulunmaktadır. Çünkü örgün din eğitiminde yeni dersler programlara alınmış, okul öncesi din eğitimi ile ilgili DİB bazı uygulamalar başlatmış, ayrıca MEB de hem okul öncesi hem de temel eğitimin ilk sınıflarına din dersi koyma konusunda hazırlık çalışmaları yapmaktadır. Yine DİB, fakültelerin din hizmetleri yanında dini/manevi rehberlik hizmetlerini yürütecek yetkin eleman yetiştirmesini beklemektedir. Okul öncesi ve örgün din eğitimi öğretmenliği ve cami içi din hizmetleri yanında manevi rehberlik alanlarında hizmet edecek kişilere ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

İlahiyat fakültelerinin bu ihtiyaçları karşılayacak yapıya kavuşması için YÖK, MEB ve DİB bir kısmına bizzat katıldığım ortak çalışmalar yürütmektedir. Kanaatimce doğan ihtiyaçların karşılanmasında eğitim programının geliştirilmesi kadar fakültelerin akademik yapılarının da geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Fakültelerinin akademik yapısında farklı dönemlerde çeşitli değişiklikler yapılmış olmakla birlikte, değişiklikler fakültelerin temel misyonu olan öğretim ve din hizmetleri alanına yönelik olmamış, sadece akademik bakış açısı dikkate alınarak yapılmıştır. Şu an fakültelelerde uygulanan akademik bölüm ve ana bilim dalı yapısı 1991 yılına yani 33 yıl öncesine aittir ve ilahiyat alanındaki ana misyonlardan biri olan mesleki öğretime yönelik ihtiyacı karşılamaktan uzaktır.

Bu çerçevede tebliğde ilahiyat fakültelerinin;

İslam bilimleri alanıyla ilgili bilgi üretme,

Alan bilgisi ile sosyal bilimleri ilişkilendirme,

Üretilen ve ilişkilendirilen bilgiyi öğretme becerisi kazandırma

şeklinde ifade edilebilecek üç temel fonksiyonu üzerinde durulacak ve mesleki alanları da dikkate alınarak "Bu fonksiyonları hayata geçirecek akademik yapı nasıl olmalı?" sorusuna cevap aranacak, akademik bölüm ve ana bilim dalları ile ilgili öneriler gerekçeleriyle sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakültesinde akademik yapı, ilahiyat fakültesi bölümleri, ilahiyat fakültesi ana bilim dalları.

THE NEED FOR CHANGE IN THE ACADEMIC STRUCTURES OF FACULTIES OF THEOLOGY: PROPOSALS, JUSTIFICATIONS

NEVZAT YAŞAR AŞIKOĞLU *

ABSTRACT

Since the establishment of the first faculty with the mandate to train “Higher Religious Specialists” under The Tawhîd-i Tadrîsât Law, our faculties of theology have undergone various stages of evolution to reach their current state. Over time, new missions have been added to the original mission assigned to these faculties.

Presently, theology faculties have taken on the responsibility of training personnel who will serve in the field of formal and non-formal religious education, in addition to their original mission of training religious experts. This is due to the inclusion of new courses in formal religious education programs, the initiation of pre-school religious education practices by DİB (Directorate of Religious Affairs) and MEB’s (Ministry of National Education) ongoing preparations to incorporate religious lessons in both pre-school and the first grades of basic education. Furthermore, the DİB anticipates that the faculties will train competent personnel who will provide Religious/Spiritual Guidance services in addition to religious services. The demand for individuals who will serve in the fields of spiritual guidance, pre-school and formal religious education teaching, and in-mosque religious services is increasing day by day.

In order for the faculties of theology to evolve into a structure that can meet these needs, joint studies are being conducted by YÖK, MEB, and DİB, some of which I have personally participated in. In my opinion, the development of the faculties’ academic structures is as crucial as the enhancement of the educational program in addressing the emerging needs.

Although various modifications have been made to the academic structure of the faculties over different periods, these changes have not been directed towards the field of teaching and religious services, which are the fundamental mission of the faculties. Instead, they have been made solely considering the academic perspective. The academic department and division structure currently implemented in the faculties dates back to 1991, that is, 33 years ago, and it falls short of meeting the need for vocational education, which is one of the primary missions in the field of theology.

In this context, the paper will focus on three fundamental functions of theology faculties, which can be articulated as follows:

Producing knowledge related to the field of Islamic sciences,

Associating field knowledge with social sciences,

Imparting the ability to teach the produced and associated knowledge

Taking into account their professional fields, the question of what should be the academic structure that can implement these functions will be explored. Suggestions regarding academic departments and divisions will be presented with justifications.

Keywords: Academic structure in theology faculty, departments of theology faculty, divisions of theology faculty.

* Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-7706-7604 nasikoglu@hotmail.com

BİR ÖĞRENCİ DERGİSİ: ÜNİVERSİTE VE KÖY

MUSTAFA KARA *

ÖZET

İnsanoğlunun yaşadığı yerlerle ilgili olarak kullanılan en yaygın iki kelime köy ve şehirdir. Farklı sebeplerle bazan köyler gelişir şehir olur bazan da şehirler küçülür köy olur. Elli sene evveline kadar ülkemiz nüfusunun büyük kısmı köylerde yaşarken bu durum plansız sanayileşme ile birlikte hızlı bir şekilde tersine dönmüş, köyden kente olan göç sebebiyle sosyal dengeler altüst olmuştur. Bu davetsiz misafirlere şehirlerin belediyeleri/imar durumu hazır olmadığı için İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa başta olmak üzere büyükşehirlerde “gecekondulaşma” dönemi başlamış bu durum beraberinde birçok sosyal problemle şehirleri baş başa bırakmıştır.

Söz konusu meselelere paralel olarak çok partili hayata geçişle beraber kurulan partilerin plan ve programlarında “köy” meselesi öne çıkmıştır. Hatta bu konu, 1946’dan sonra kurulan partilerin isimlerinde de farklı şekilde tecelli etmiştir. İşte birkaç tanesi:

1. Çiftçi ve Köylü Partisi, 24. 04. 1946 tarihinde Bursa/Mudanya’da Sadık Sümer tarafından kurulmuştur.
2. Ergonokon Köylü ve İşçi Partisi 21. 06. 1946. Arif Hikmet Atsız tarafından İstanbul’da kurulmuştur.
3. Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi 17. 06. 1946 Ethem Ruhi Balkan başkanlığında İstanbul’da kurulmuştur.
4. Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, 19. 06. 1946 tarihinde İstanbul’da Şefik Hüsnü Dağmer tarafından kurulmuştur.
5. Türkiye Köylü Partisi, Remzi Oğuz Arık tarafından 19. 05 1952 tarihinde Ankara’da kurulmuştur.
6. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, 1958.
7. Türkiye İşçi Köylü Partisi, 30. 01. 1978.
8. 2011 yılı rakamlarına göre ülkemizde 34.396 köy vardır.
9. 2024 itibarıyla ülkemizde 18. 211 köy vardır.

Diyamet ve Köy

1924 yılında kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayımladığı eserlerde, hutbe ve vaaz kitaplarında bu konunun ele alındığını tahmin etmek zor değildir. 1959 yılında yayımladığı bir eserin adı *Köy Hocası El Kitabı*’dır.

Bakanlığın Kuruluşu:

Tanzimat Fermanı ile 1839 yılında başlayan değişim ve dönüşümün konumuz açısından ilk hukuki düzenlemesi 1864 yılında çıkan Vilayet Nizamnamesi'dir. Cumhuriyet döneminde ise 18.03.1924 tarihinde çıkan Köy Kanunu belirleyici olmuştur. Köy işleri/köy kalkınması ile yakından ilgilenmek ve problemleri çözmek üzere 1963 yılına kadar farklı bakanlıklar ellerinden geleni yapmıştır. Bu bakanlığın zaman içinde aldığı isimler şöyle sıralanabilir:

1. Köy İşleri Bakanlığı, 25. 12. 1963.
2. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, 1974.
3. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı, 1983.
4. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 1991.
5. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2011.

Üniversite ve Köy

Bu tebliğde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Köycülük Derneği adına 1966 yılında yayımlanan *Üniversite ve Köy* isimli dergi tanıtılacaktır.

Dernek Yönetim Kurulunda görev alan öğrencilerin isimleri şöyle:

Başkan Zafer Coşkun (Derneğin sahibi)

II. Başkan Halis Yaşar

Sekreter Süheyla Birnal

Yayın kolu Ulviye Kanıpek (Yazı işlerinden sorumlu müdür)

Kültür kolu Melih Nural

Gezi kolu Harun Ustaoglu

Muhasip Hüseyin Yılmaz

Uznedar Erdoğan Boran

Anahtar Kelimeler: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Köycülük Derneği, Üniversite ve Köy Dergisi.

A STUDENT MAGAZINE: UNIVERSITY AND VILLAGE

MUSTAFA KARA *

ABSTRACT

The two most commonly used words related to the places where humanity lives are “village” and “city.” For various reasons, sometimes villages develop into cities, while at other times cities shrink and become villages. Up until fifty years ago, a significant portion of our country’s population lived in villages; however, this situation rapidly reversed due to unplanned industrialization and migration from villages to cities, disrupting social balances. As a result of this influx, many municipalities in major cities, including Istanbul, Ankara, Izmir, and Bursa, were unprepared for these “squatter” developments, leading to numerous social problems.

In parallel with these issues, the transition to a multi-party system highlighted the “village” problem in the plans and programs of newly established political parties. This topic even manifested in various ways in the names of parties formed after 1946. Here are a few examples:

The Farmer and Peasant Party was founded by Sadık Sümer on April 24, 1946, in Bursa/Mudanya.

The Ergenekon Peasant and Worker Party was established by Arif Hikmet Atsız in Istanbul on June 21, 1946.

The Türkiye Worker and Farmer Party was founded in Istanbul on June 17, 1946, under the leadership of Ethem Ruhi Balkan.

The Türkiye Socialist Labor and Peasant Party was established by Şefik Hüsni Dağmer in Istanbul on June 19, 1946.

The Türkiye Peasant Party was founded by Remzi Oğuz Arık on May 19, 1952, in Ankara.

The Republican Peasant National Party, 1958.

The Türkiye Worker Peasant Party, January 30, 1978.

According to figures from 2011, there are 34,396 villages in our country.

As of 2024, there are 18,211 villages in our country.

Religion And Village

It is not difficult to assume that the topic has been addressed in the publications of the Presidency of Religious Affairs, established in 1924, including sermon and lecture books. One such work published in 1959 is titled *Handbook for Village Religious Leader*.

Establishment of the Ministry:

The first legal regulation concerning our topic, following the changes initiated by the Tanzimât Edict of 1839, was the Provincial Regulation enacted in 1864. During the Republican era, the Village Law enacted on March 18, 1924, became decisive. Various ministries made significant efforts until 1963 to closely address village affairs and rural development issues. The names of this ministry over time are as follows:

Ministry of Village Affairs, December 25, 1963.

Ministry of Village Affairs and Cooperatives, 1974.

Ministry of Agriculture, Forestry, and Village Affairs, 1983.

Ministry of Agriculture and Village Affairs, 1991.

Ministry of Agriculture and Forestry, 2011.

University And Village

This presentation will introduce the magazine titled “University and Village”, published in 1966 on behalf of the Ankara University Faculty of Divinity’s Village Association. The names of the students serving on the Association’s Board of Directors are as follows:

President: Zafer Coşkun (Owner of the Magazine)

Vice President: Halis Yaşar

Secretary: Süheyla Birnal

Publication Coordinator: Ulviye Kanıpek (Responsible for Editorial Affairs)

Culture Coordinator: Melih Nural

Travel Coordinator: Harun Ustaoglu

Treasurer: Hüseyin Yılmaz

Cashier: Erdoğan Boran

Keywords: Ankara University Faculty of Divinity, Village Association, University and Village Journal.

İLAHİYAT/İSLAMÎ İLİMLER PROGRAMLARININ AKREDİTASYONUNA İLİŞKİN NİTEL BİR ARAŞTIRMA

MUSTAFA ÇETİN *

ÖZET

Endüstriyel verimlilik ve ürün-hizmet kalitesini artırma ihtiyacıyla ortaya çıkan küresel kalite anlayışı, kurumsal yönetim alanına da sirayet etmiş ve eğitim kurumlarını değerlendirmede de önemli bir kriter haline gelmiştir. Neoliberal şirketleşme mantalitesinin eğitim alanına yansımaları olarak kabul edilebilecek akreditasyon olgusu, günümüzde birçok üniversite ve fakültenin ulusal ve uluslararası tanınırlığını artırmak, hedef kitleleri için tercih sebebi olmak ve marka haline gelmek amacıyla başvurdukları bir değerlendirme mekanizmasıdır. Ülkemizdeki ilahiyat fakültelerinin ve dengi programların da bu trende katılarak akreditasyon için yetkilendirilmiş bağımsız kuruluşlarla iş birliği yaptıkları görülmektedir. Bu durum, piyasa ideolojisinden doğmuş bir şirketleşme ideali olan akreditasyon yönetiminin yüksek din öğretimi açısından faydalarını ve risklerini mercek altına alma ve mevcut akreditasyon mekanizmalarını masaya yatırma ihtiyacını ortaya koymaktadır. İlahiyat fakülteleri, neoliberal dalğanın sınırlı üretim ve finans yönetimiyle entegre olmuş üniversite vizyonundan farklı olarak medeniyet fikrinden doğan, bilgi aktarımını maddi getirileriyle değil, bilgelik edindirme perspektifinden değerlendiren ve insanın bütünsel tekâmülünü önemseyen; bu yönleriyle geleneksel üniversite idealinden izler taşıyan özel bir öğretim idealinin mekânlarıdır. Bu açıdan ilahiyat fakültelerini akreditasyon bağlamında ele alırken din öğretimine özel bir anlam çerçevesi oluşturmak elzemdir. Nitel araştırma mantığıyla hazırlanmış olan bu çalışmada dünyada ilahiyat okulları ve dinî kolejleri akredite etme yetkisine sahip öncü kuruluşların değerlendirme süreçleri, kurumlardan beklendikleri uygunluk şartları ve temel standartlar mukayeseli olarak incelenecektir. Yüksek din öğretimi alanına özel olarak geliştirilmiş akreditasyon çerçevelerinin niteliği, bu alandaki trendler ve akreditasyon mekanizmalarına yöneltilen olumlu-olumsuz eleştiriler değerlendirilecektir. Böylece din öğretimi kurumlarına özgü bir akreditasyon uygulamasının ana hatları belirginleştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat, yüksek din öğretimi, akreditasyon, kalite standartları, neoliberalizm.

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-2519-7394 mustafacetin@artvin.edu.tr

A QUALITATIVE STUDY ON ACCREDITATION OF THEOLOGY/ISLAMIC STUDIES PROGRAMS

MUSTAFA ÇETİN *

ABSTRACT

The global understanding of quality, emerging from the need to enhance industrial productivity and product-service quality, has permeated into the realm of corporate governance, becoming a significant criterion for evaluating educational institutions. The phenomenon of accreditation, which can be considered as a reflection of the neoliberal corporatization/managerialism mentality in the education sector, has become an evaluation mechanism that many universities and faculties resort to in order to increase their national and international recognition, become preferred choices for their target audience, and establish themselves as brands. It is observed that theological faculties and similar programs in Türkiye also participate in this trend by collaborating with authorized independent organizations for accreditation. This situation highlights the necessity to scrutinize the benefits and risks of accreditation management in the context of higher religious education and to evaluate existing accreditation mechanisms. Theological faculties represent spaces of a unique educational ideal that differs from the vision of universities integrated with industrial production and financial management of the neoliberal wave, as they are rooted in the concept of civilization, evaluate knowledge transfer not in terms of material gains but from the perspective of imparting wisdom, and prioritize the holistic development of individuals, bearing traces of the traditional university ideal. Therefore, it is essential to establish a specific framework for accreditation when considering theological faculties. This study, prepared with a qualitative research approach, will comparatively examine the evaluation processes of leading organizations authorized to accredit theological schools and religious colleges worldwide, the compliance requirements they expect from institutions, and the basic standards. The nature of accreditation frameworks specifically developed for higher religious education, along with positive and negative criticisms directed towards accreditation mechanisms in this field, will be assessed. Thus, an attempt will be made to outline the main features of an accreditation practice tailored to religious education institutions.

Keywords: Theology, religious instruction, accreditation, quality standards, neoliberalism.

* Assist. Prof., Artvin Çoruh University Faculty of Theology.
ORCID: 0000-0002-2519-7394 mustafacetin@artvin.edu.tr

ENGELLİLERE YÖNELİK KAMU HİZMETİ SUNACAK PERSONELİN YETİŞTİRİLMESİ BAKIMINDAN YÜKSEKÖĞRETİM DERS PLANLARININ İNCELENMESİ: İLAHİYAT FAKÜLTELERİ ÖRNEĞİ

HUZEYFE AYDIN *

SÜMEYYE TOKMAK **

Ö Z E T

Kamu hizmetlerinde beklenen verime ulaşılması, liyakat ilkesiyle de bağlantılı olarak hizmeti sunacak personelin gerekli beceri ve donanımına sahip olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Hizmet sunacak kişilerin yetiştirilmesi açısından önemli etkenlerden biri de yükseköğretim kurumlarının ilgili meslek/hizmet alanına yönelik sunulan eğitimidir. Nitekim toplumun ihtiyaç duyduğu alanda uzmanların yetiştirilmesi, yükseköğretimin eğitim ve topluma katkı hedeflerinin ortak çıktısını oluşturmaktadır. Engelli bireylere engel durumlarına uygun şekilde erişilebilir hizmet sunmak için kamu personellerinin engellilik konusunda bilgi ve beceri sahibi olması önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle, bu araştırmanın amacı, din hizmeti sunan kişilerin önemli bir kısmının mezun olduğu ilahiyat fakültelerinin ders planlarını, engellilik konusuyla ilişkili dersleri ne kadar kapsadıkları açısından incelemektir. Bu yolla, engellilik konusunda bilgi ve beceri kazandıran dersler bakımından ilahiyat fakülteleri ders planlarının yeterlilik düzeyinin ortaya konması, dolayısıyla da ilahiyat fakültesi öğrencilerinin engellilere hizmet sunabilecek yeterliliği ve uzmanlığı kazanmalarını destekleyecek derslerle karşılaşarak mezun olma imkânlarının bulunup bulunmadığının anlaşılması hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında, Türkiye'deki çeşitli yükseköğretim kurumlarında bulunan ilahiyat fakültelerinin ders planları, her ders planında öğrencilere engellilik konusunda bilgi aktarmak üzere sunulan derslerin bulunup bulunmadığı yönünden incelenmiştir. Araştırma sonuçları, ilahiyat fakültesi ders planlarının engellilik konusunda teknik bilgi aktarımının yapıldığı dersler bakımından yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, ilahiyat fakültesi ders planlarına engellilere sunulacak hizmetlere ilişkin bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlayan derslerin eklenmesi gerektiği belirtilebilir. Araştırmanın sonuçlarının, ilahiyat fakültelerinin engellilere yönelik din hizmeti başta olmak üzere kamu hizmetlerinin sunumuna yetiştirdiği nitelikli insan gücü ile daha fazla katkı sunması ve engellilerin din hizmetlerine ve toplumsal hayata katılımının desteklenmesinin sağlanması açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakültesi, engellilik, yükseköğretim, ders planı, kamu hizmeti.

* Araş. Gör., Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
ORCID: 0000-0001-6318-7683 huzeifyaydin@sakarya.edu.tr

** Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0009-0001-4376-2860 sumeyye.tokmak@ogr.sakarya.edu.tr

EXAMINATION OF HIGHER EDUCATION COURSE PLANS IN TERMS OF TRAINING PERSONNEL TO PROVIDE PUBLIC SERVICES FOR THE DISABLED: THE CASE OF THEOLOGY FACULTIES

HUZEYFE AYDIN *

SÜMEYYE TOKMAK **

ABSTRACT

Achieving the expected efficiency in public services is directly related to the necessary skills and qualifications of the personnel providing the service in accordance with the principle of merit. One of the important factors in terms of training people who will provide services is the education offered by higher education institutions for the relevant profession/service area. As a matter of fact, training experts in the field that society needs constitutes the common output of higher education's education, and contribution to society goals. To provide accessible services to persons with disabilities in accordance with their disabilities, it is important that public personnel have knowledge and skills on disability. Moving from this point, the aim of this study is to examine the course plans of the faculties of theology, from which a significant number of religious service providers graduate, in terms of how much they cover courses related to disability. In this way, it is aimed to reveal the adequacy level of the course plans of faculties of theology in terms of courses providing knowledge and skills on disability, and thus to understand whether the students of the faculties of theology have the opportunity to graduate by encountering courses that will support them to gain the competence and expertise to serve the disabled. Within the scope of the research, the course plans of the faculties of theology at various higher education institutions in Türkiye were examined in terms of whether there are courses offered in each course plan to provide students with information about disability. The research results show that the course plans of faculties of theology are inadequate in terms of the courses in which technical knowledge about disability is transferred. Taking the results into consideration, it can be stated that courses aiming to impart knowledge and skills about the services to be provided to the disabled should be added to the course plans of the faculties of theology. The research findings are considered to be important in terms of ensuring that the faculties of theology contribute more to the provision of public services, especially religious services for the disabled, with the qualified manpower they train and supporting the participation of the disabled in religious services and social life.

Keywords: Faculty of theology, disability, higher education, course plan, public service.

* Research Assistant, Sakarya University Faculty of Law.
ORCID: 0000-0001-6318-7683 huzeifyaydin@sakarya.edu.tr

** Undergraduate Student, Sakarya University Faculty of Theology.
ORCID: 0009-0001-4376-2860 sumeyye.tokmak@ogr.sakarya.edu.tr

İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDE OKUYAN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN BEKLENTİLERİNİN VE MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN TESPİT EDİLMESİ

SİDDİK AĞÇOBAN *

YASEMİN GÜNDOĞDU **

Ö Z E T

İlahiyat fakülteleri ülkemizde üniversiteye ait bir bilim alanıdır ve öğrenci yetiştirme vizyonu sadece ulusal düzeyde eğitim alan öğrencilerle sınırlı değildir. Söz konusu fakülterde birçok ülkeden gelen binlerce yabancı uyruklu öğrenci eğitim almaktadır. Bu araştırma ilahiyat fakültelerinde okuyan yabancı uyruklu öğrencileri konu edinmekte ve söz konusu öğrencilerin talip oldukları eğitimden beklentilerini, aldıkları eğitimden ne derece memnun olduklarını tespit etmeyi hedeflemektedir. Söz konusu öğrencilerin beklentileri ve memnuniyet düzeylerinin tespiti hem adı geçen fakülter hem de üniversitemizin uluslararasılaşma vizyonu açısından önemlidir. Araştırma derinlemesine mülakat(görüşme) tekniğiyle gerçekleştirilmektedir. İki farklı ilahiyat fakültesi ve bir İslamî ilimler fakültesinde (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Karabük Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi) eğitim gören 21 yabancı uyruklu öğrencinin katılımıyla uygulanmıştır. Bu kapsamda katılımcılara, dersler ve eğitim yöntemi, öğretimin elemanı, fiziki koşullar, sosyal koşullar, İslam dininin öğretimi, gelinen ülkeye yönelik beklentiler, alınan eğitimin kişide oluşturduğu etkiler kategorilerinde açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Ayrıca her bir kategori için katılımcıdan 1 ila 5 arasında bir memnuniyet puanı belirtmesi istenmiştir. Bu puanlama sistemiyle memnuniyet düzeyleri hakkında nicel bir veri de elde etmek hedeflenmiştir. Araştırmada tespit edilen en önemli sorun alanı şudur: İlahiyat eğitimi kendi ülkemizin sosyal ve dinî koşulları esas alınarak tasarlandığından yabancı uyruklu her öğrencinin beklentisini aynı düzeyde karşılayamamaktadır. Fakat bu belli ölçüde telafi edilebilir bir sorun alanıdır. Çalışma, ilahiyat fakültelerinde yabancı uyruklu öğrencilere yönelik bir birimin kurulmasını tavsiye etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat fakülteleri, İslamî ilimler fakülteleri, yabancı uyruklu öğrenci, memnuniyet, beklenti.

* Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0000-0002-1644-8067 s.agcoban@hotmail.com

** Lisans Öğrenci, Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
ORCID: 0009-0003-8867-2134 gundogsuyasemin599@gmail.com

DETERMINATION OF EXPECTATIONS AND SATISFACTION LEVELS OF FOREIGN STUDENTS STUDYING IN THEOLOGY FACULTIES

SİDDİK AĞÇOBAN *

YASEMİN GÜNDOĞDU **

ABSTRACT

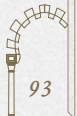
Theology faculties are a field of study belonging to universities in our country, and their vision of student education is not limited to students educated only at the national level. Many foreign students from various countries are studying in these faculties. This research focuses on foreign students studying in theology faculties, aiming to determine their expectations from the education they seek and their satisfaction levels with the education they receive. Identifying the expectations and satisfaction levels of these students is important both for the faculties concerned and for the internationalization vision of our universities. The research is conducted using an in-depth interview technique. It was implemented with the participation of 21 foreign students studying in two different theology faculties and one Islamic sciences faculty (Kırklareli University Theology Faculty, Sakarya University Theology Faculty, Karabük University Islamic Sciences Faculty). Within this scope, open-ended questions were directed to the participants in categories such as courses and teaching methods, academics, physical conditions, social conditions, teaching of the Islamic religion, expectations regarding the host country, and the effects of the education received on the individual. Additionally, participants were asked to indicate their satisfaction level on a scale of 1 to 5 for each category. With this scoring system, it was aimed to obtain quantitative data about satisfaction levels. The most significant problem area identified in the research is as follows: Theology education is designed based on the social and religious conditions of our own country, so it cannot meet the expectations of every foreign student at the same level. However, this is a problem area that can be partially compensated for. The study recommends the establishment of a unit specifically for foreign students in theology faculties.

Keywords: Theology faculties, Islamic sciences faculties, foreign students, satisfaction, expectation.

* Assoc. Prof., Kırklareli University Faculty of Theology,
ORCID: 0000-0002-1644-8067 s.agcoban@hotmail.com

** Undergraduate Student, Kırklareli University Faculty of Theology,
ORCID: 0009-0003-8867-2134 gundogsuyasemin599@gmail.com

DÜZENLEME KURULU — ORGANIZING COMMITTEE

- PROF. DR. ÖZGÜR KAVAK, *Marmara Üniversitesi*
DOÇ. DR. YAŞAR ÇOLAK, *TDV İslam Araştırmaları Merkezi*
DOÇ. DR. ESRA GÖZELER, *Ankara Üniversitesi*
DOÇ. DR. ARZU GÜLDÖŞÜREN, *TDV İslam Araştırmaları Merkezi*
DOÇ. DR. AHMET KOÇ, *İstanbul Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ SAMİ TURAN EREL, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*

BİLİM KURULU — SCIENTIFIC COMMITTEE

- PROF. DR. NURULLAH ALTAŞ, *Yalova Üniversitesi*
PROF. DR. H. YUNUS APAYDIN, *Erciyes Üniversitesi*
PROF. DR. NURULLAH ARDIÇ, *İstanbul Teknik Üniversitesi*
PROF. DR. KEMAL ATAMAN, *Marmara Üniversitesi*
PROF. DR. İRFAN AYGAN, *Ankara Üniversitesi*
PROF. DR. MUHAMMET ŞEVKİ AYDIN, *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
PROF. DR. ALİ BARDAKOĞLU, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
PROF. DR. TUNCAY BAŞOĞLU, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
PROF. DR. MURTEZA BEDİR, *TDV İslam Araştırmaları Merkezi*
PROFESSOR JONATHAN A. C. BROWN, *Georgetown University*
PROF. DR. İLYAS ÇELEBİ, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
PROF. DR. AHMET AYHAN ÇİTİL, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
PROF. DR. EKREM DEMİRLİ, *İstanbul Üniversitesi*
PROF. DR. YAŞAR DÜZENLİ, *İstanbul Üniversitesi*
PROF. DR. SEYFETTİN ERŞAHİN, *Ankara Üniversitesi*
PROF. DR. MEHMET GÖRMEZ, *İslam Düşünce Enstitüsü*
PROF. DR. SALİME LEYLA GÜRKAN, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
PROF. DR. AHMET KOÇ, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
PROF. DR. İLHAN KUTLUER, *Marmara Üniversitesi*

- PROF. DR. MUSTAFA SİNANOĞLU, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
PROF. DR. FAHRULLAH TERKAN, *Ankara Üniversitesi*
PROF. DR. CEMAL TOSUN, *Ankara Üniversitesi*
PROF. DR. ÖMER TÜRKER, *Marmara Üniversitesi*
PROF. DR. İSMAİL SAFA ÜSTÜN, *Marmara Üniversitesi*
PROF. DR. HİKMET YAMAN, *Marmara Üniversitesi*
PROF. DR. AHMET YÜCEL, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
DOÇ. DR. ALİM ARLI, *Marmara Üniversitesi*
DOÇ. DR. ABDURRAHMAN ATÇIL, *Sabancı Üniversitesi*
ASSOCIATE PROFESSOR SAMY AYOUB, *University of Texas at Austin*
DOÇ. DR. AYNUR ERDOĞAN COŞKUN, *İstanbul Üniversitesi*
DOÇ. DR. YAŞAR ÇOLAK, *TDV İslam Araştırmaları Merkezi*
DOÇ. DR. AHMET MURAT ÖZEL, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
DOÇ. DR. YUNUS UĞUR, *Marmara Üniversitesi*
DOÇ. DR. İBRAHİM HALİL ÜÇER, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLSÜM PEHLİVAN AĞIRAKÇA, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZÜBEYİR NİŞANCI, *Marmara Üniversitesi*
DR. NECDET SUBAŞI, *Millî Eğitim Bakanlığı*

KAATILIMCILAR — PARTICIPANTS

- PROF. DR. HATİCE KELPETİN ARPAGUŞ, *Marmara Üniversitesi*
PROF. DR. NEVZAT YAŞAR AŞIKOĞLU, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*
PROF. DR. İRFAN AYGAN, *Ankara Üniversitesi*
PROF. DR. OSMAN AYDINLI, *Ankara Üniversitesi*
PROF. DR. MURTEZA BEDİR, *TDV İslam Araştırmaları Merkezi*
PROFESSOR ABDELAZİZ BERGHOUT, *International Islamic University Malaysia*
PROF. DR. ABDULHAMİT BİRİŞİK, *Marmara Üniversitesi*
PROFESSOR JONATHAN A. C. BROWN, *Georgetown University*

- PROF. DR. MEHMET ALİ BÜYÜKKARA, *Marmara Üniversitesi*
- PROF. DR. İSMAİL ÇALIŞKAN, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. AHMET AYHAN ÇİTİL, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
- PROF. DR. GÜRBÜZ DENİZ, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. ALİ DERE, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. YAŞAR DÜZENLİ, *İstanbul Üniversitesi*
- PROF. DR. ALİ ERBAŞ, *Diyanet İşleri Başkanı*
- PROF. DR. SAMİ ERDEM, *Marmara Üniversitesi*
- PROF. DR. SEYFETTİN ERŞAHİN, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. BÜNYAMİN ERUL, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. MEHMET GÖRMEZ, *İslam Düşünce Enstitüsü*
- PROF. DR. MERDAN GÜNEŞ, *Osnabrück Üniversitesi*
- PROFESSOR SARI HANAĞI, *American University of Beirut*
- PROF. DR. HASAN KAPLAN, *Yalova Üniversitesi*
- PROF. DR. İSMAİL KARA, *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi*
- PROF. DR. MUSTAFA KARA, *Bursa Uludağ Üniversitesi*
- PROF. DR. FATİH KOCA, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. AHMET KOÇ, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
- PROF. DR. KÂMİL KÖMÜRCÜ, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*
- PROF. DR. SÖNMEZ KUTLU, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. HALİT ÖZKAN, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
- PROF. DR. EROL ÖZVAR, *Yükseköğretim Kurulu Başkanı*
- PROF. DR. UBEYDULLAH SEZİKLİ, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
- PROF. DR. MUSTAFA SİNANOĞLU, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
- PROF. DR. CEMAL TOSUN, *Ankara Üniversitesi*
- PROF. DR. BÜLENT UÇAR, *Osnabrück Üniversitesi*
- PROF. DR. İSMAİL SAFA ÜSTÜN, *Marmara Üniversitesi*

PROF. DR. ADİL YAVUZ, *Necmettin Erbakan Üniversitesi*
DOÇ. DR. SİDDİK AĞÇOBAN, *Kırklareli Üniversitesi*
DOÇ. DR. BİLAL BAŞ, *Marmara Üniversitesi*
DOÇ. DR. AHMET ÇAKMAK, *Kocaeli Üniversitesi*
DOÇ. DR. YAŞAR ÇOLAK, *TDV İslam Araştırmaları Merkezi*
DOÇ. DR. Umut KAYA, *Marmara Üniversitesi*
DOÇ. DR. AHMET KOÇ, *İstanbul Üniversitesi*
DOÇ. DR. AHMET MURAT ÖZEL, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
DOÇ. DR. İBRAHİM HALİL ÜÇER, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZARİFE ŞEYMA ALTIN, *İstanbul Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ SAEYD RASHED HASAN CHOWDURY, *Bartın Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA ÇETİN, *Artvin Çoruh Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ BELKİS DOĞAN, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ MÜNİR ECER, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLŞEN TOPAL ÖZGEN, *İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET SÜRURİ, *Yalova Üniversitesi*
DR. ÖĞR. ÜYESİ AGAH TERZİ, *Yalova Üniversitesi*
DR. AHMAD MUKHTAR ADAM, *Research Centre for Islamic History, Art and Culture-IRCICA*
DR. MUSTAFA ÖCAL, *Bursa Uludağ Üniversitesi*
DR. ARİFE GÜMÜŞ SARI
DR. NECDET SUBAŞI, *Milli Eğitim Bakanlığı*
ARŞ. GÖR. HUZEYFE AYDIN, *Sakarya Üniversitesi*
YASEMİN GÜNDOĞDU, *Kırklareli Üniversitesi*
SÜMEYYE TOKMAK, *Sakarya Üniversitesi*

İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

İcadiye Bağlarbaşı Caddesi, No. 38, Üsküdar 34662, İstanbul, Türkiye

www.isam.org.tr